

104.

~~Jurisprudenz~~

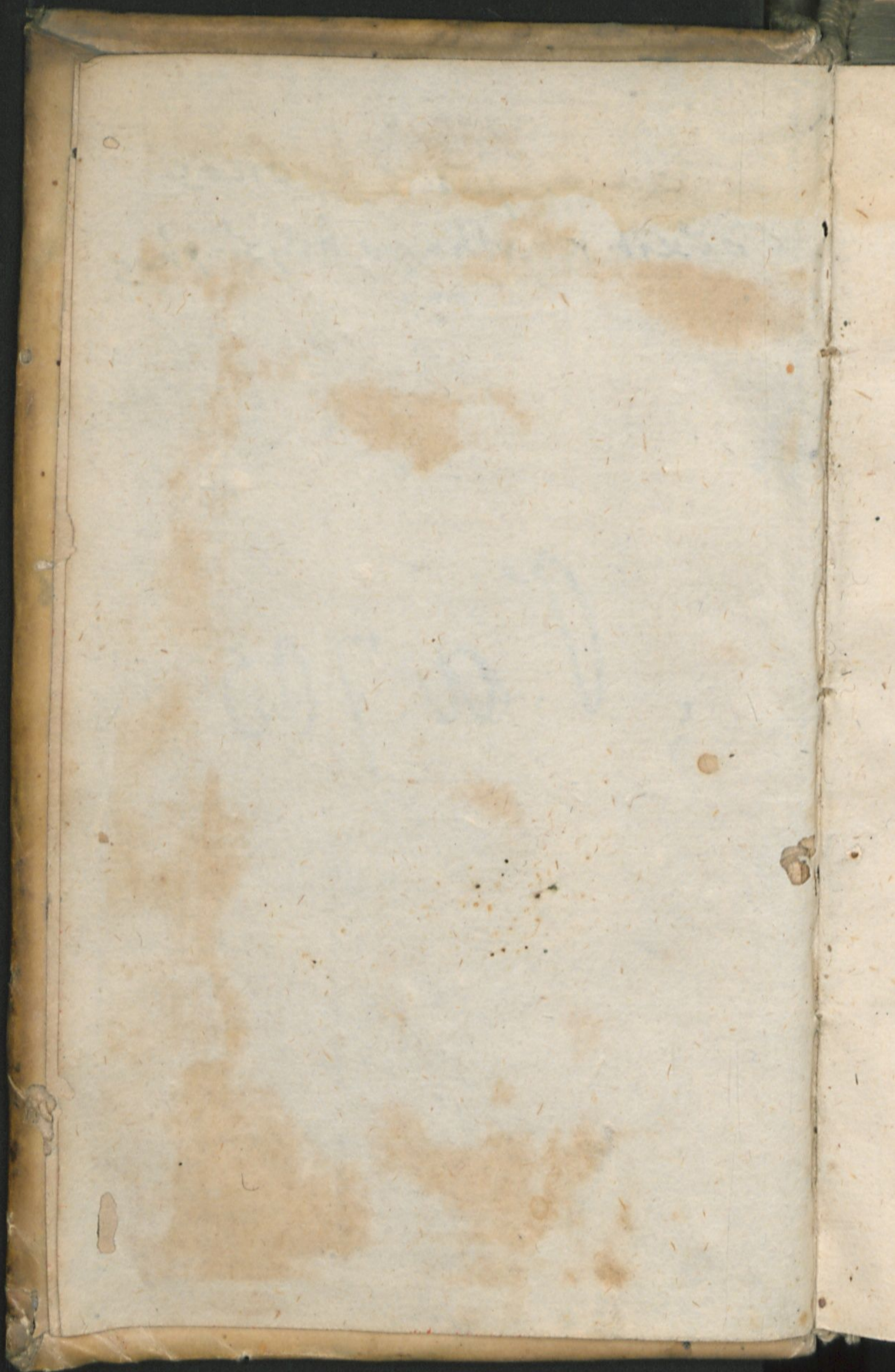
100 die

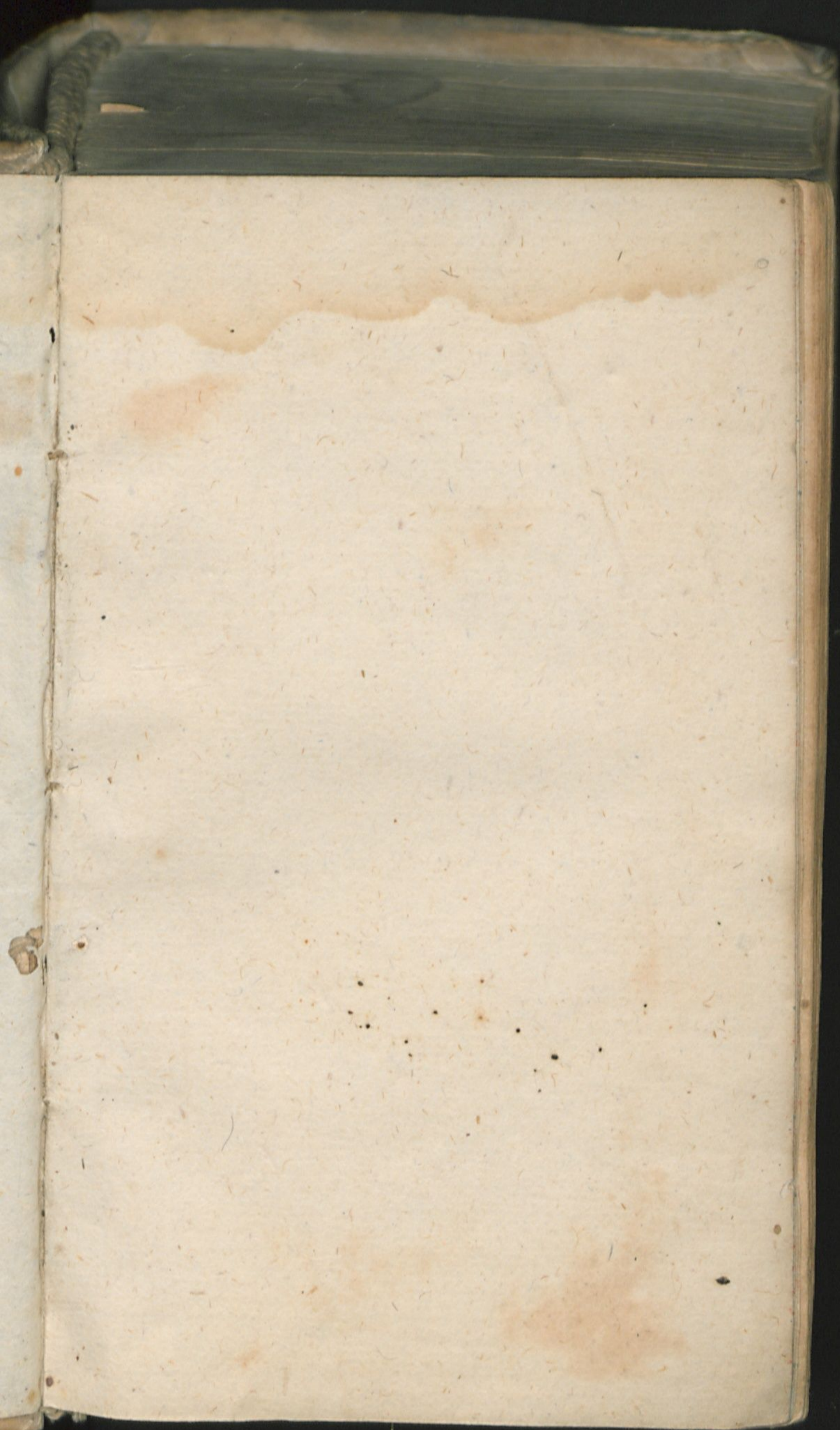
10.

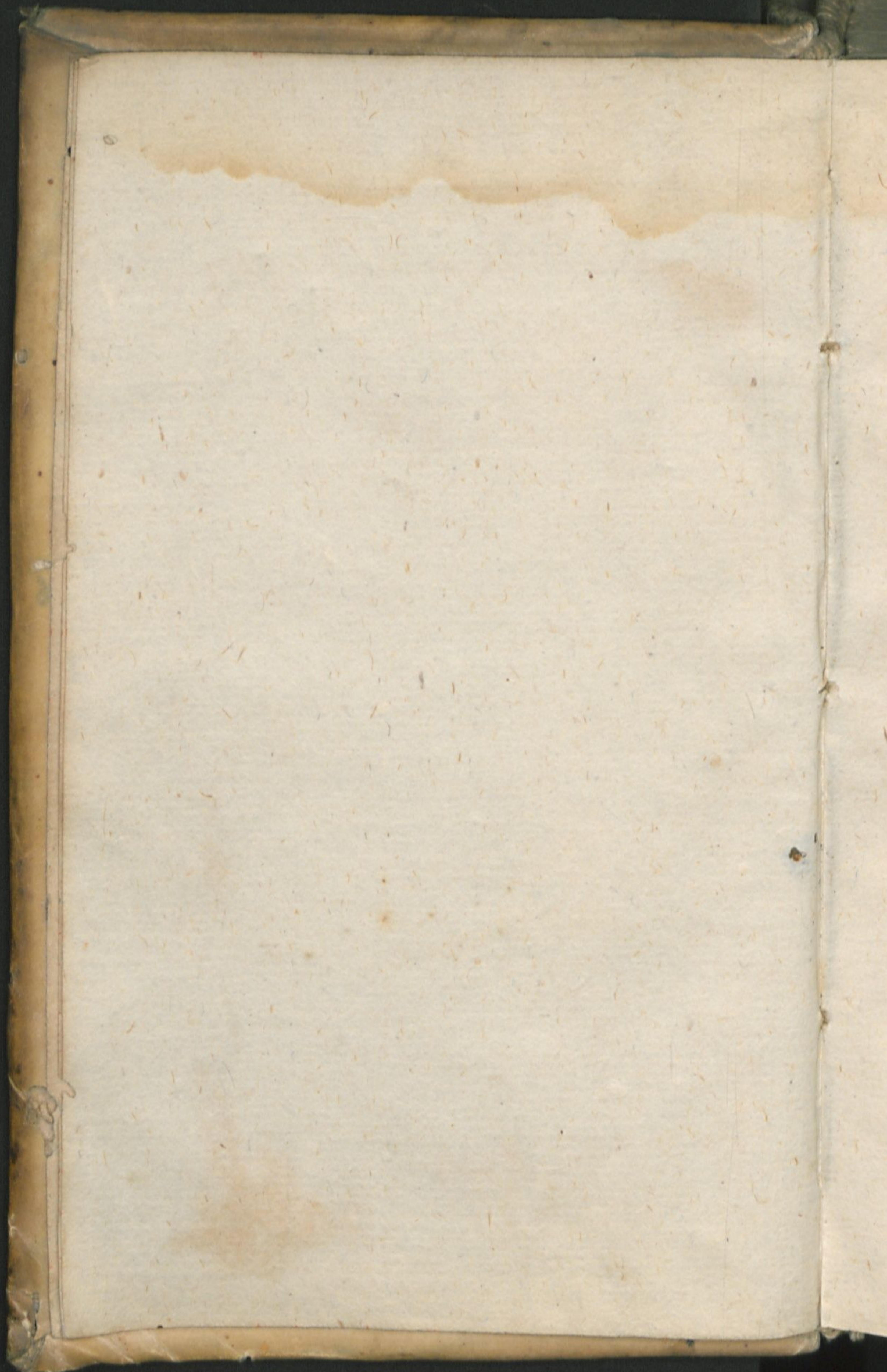
Mangel.

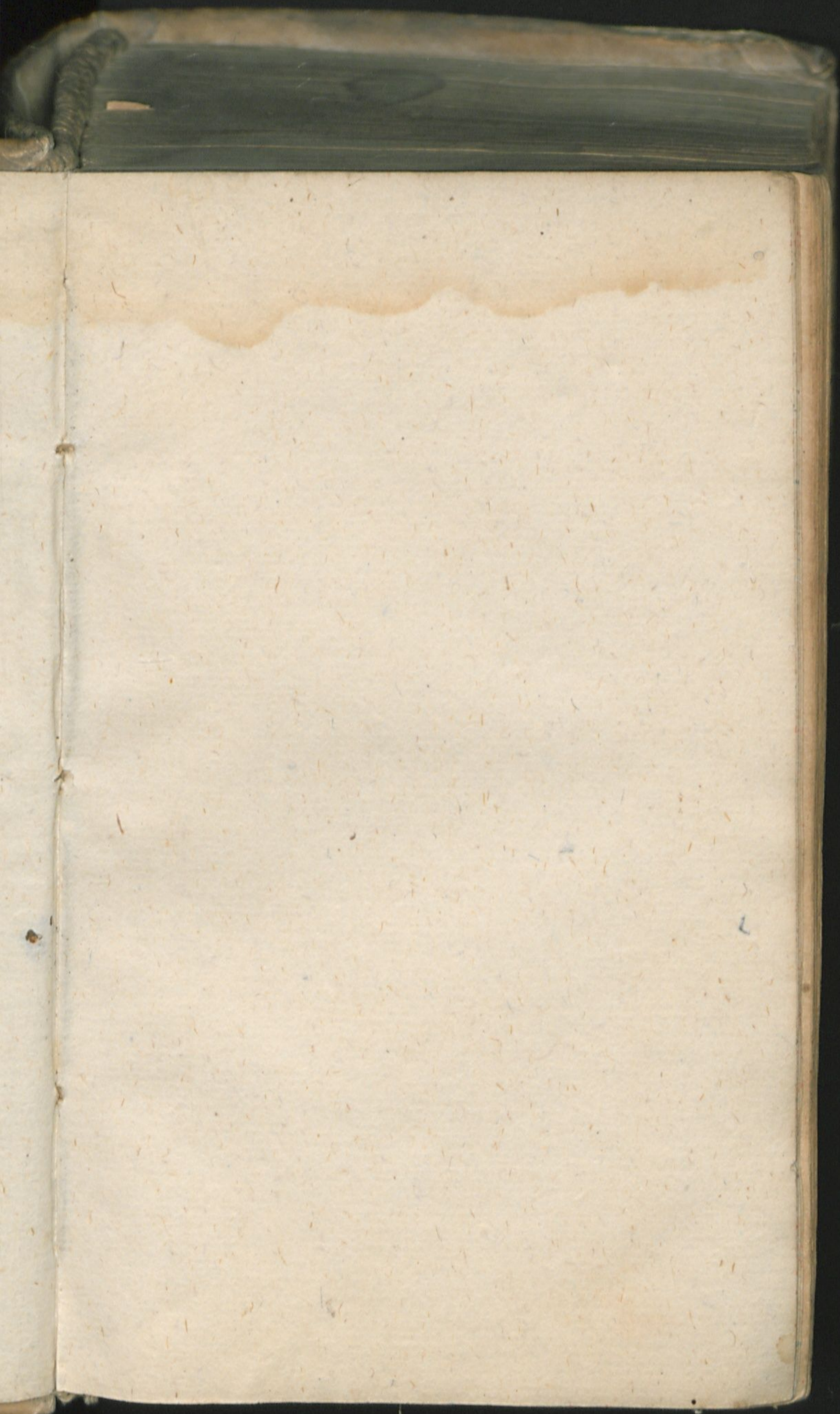
Gaza freyner Libicos
Dixit Karthago triumphos.

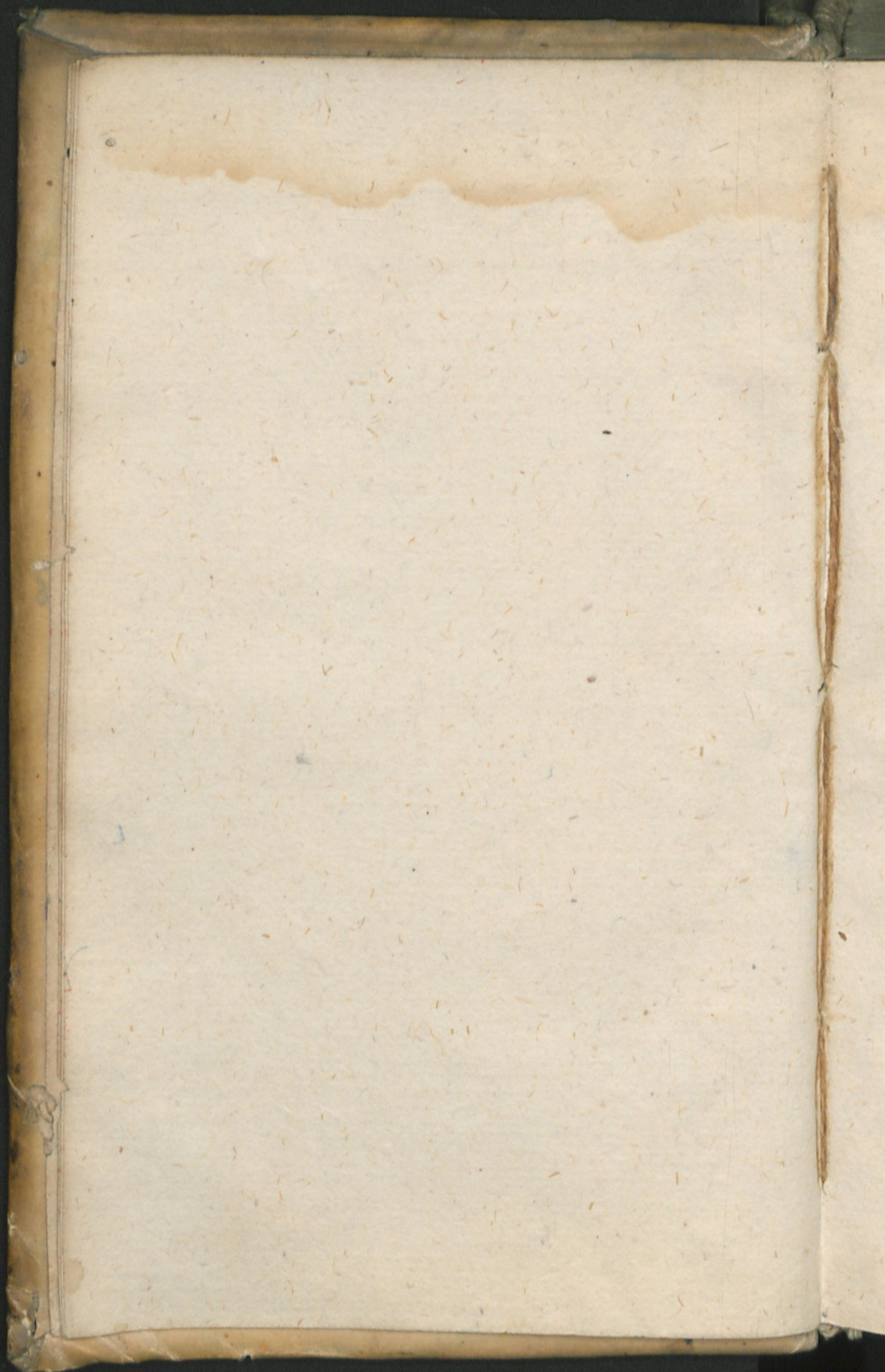
P. a. 705.

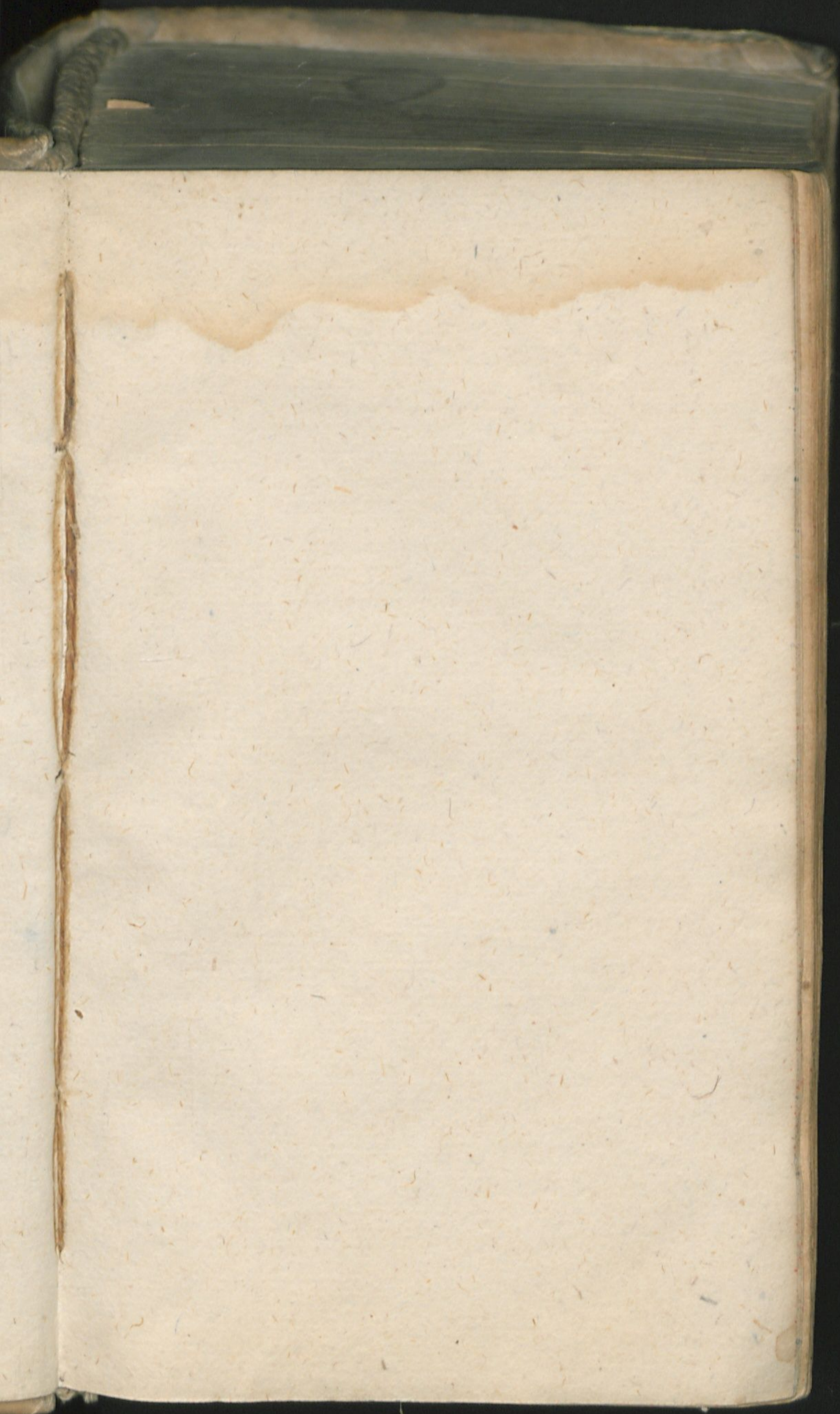

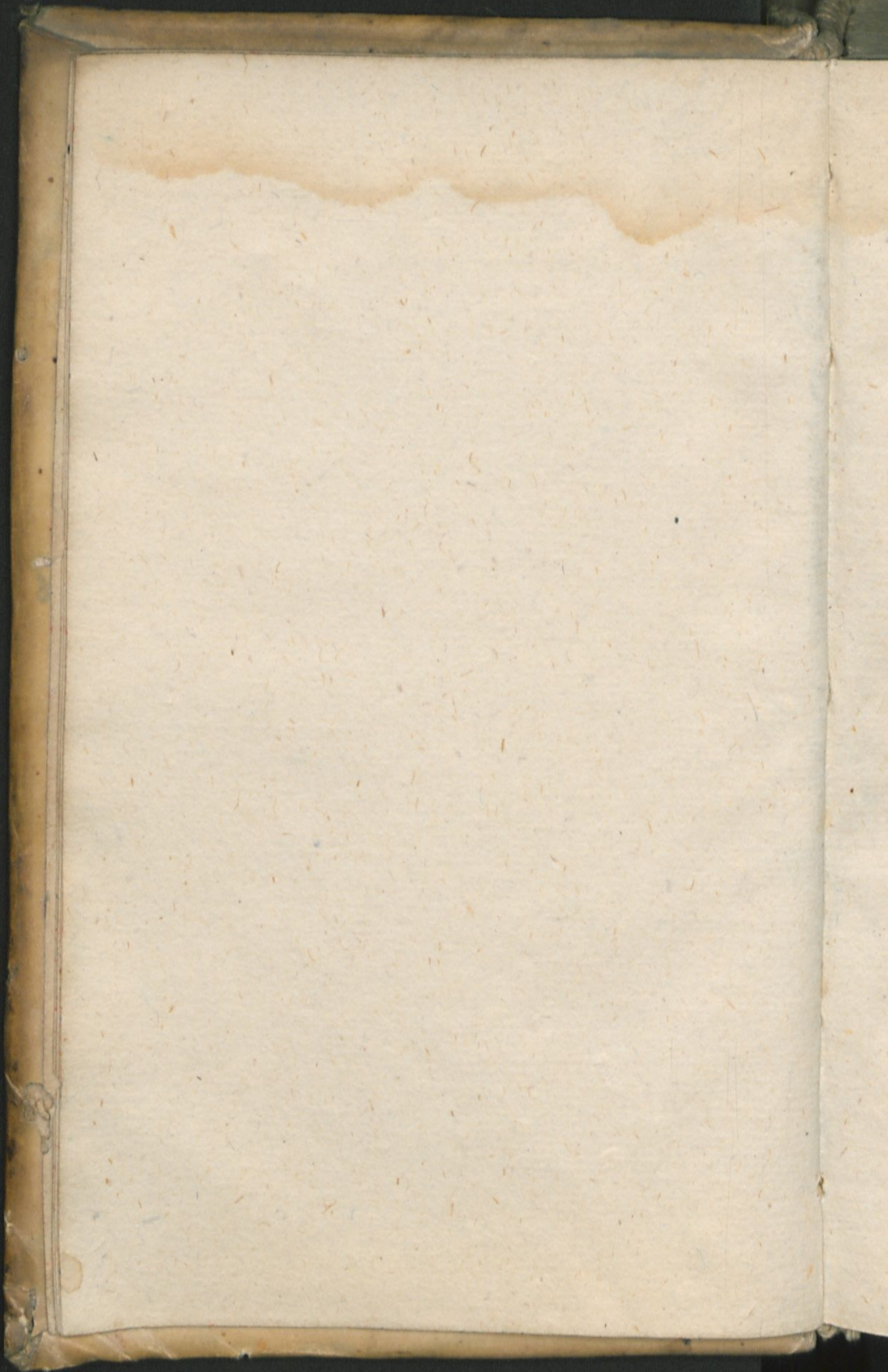

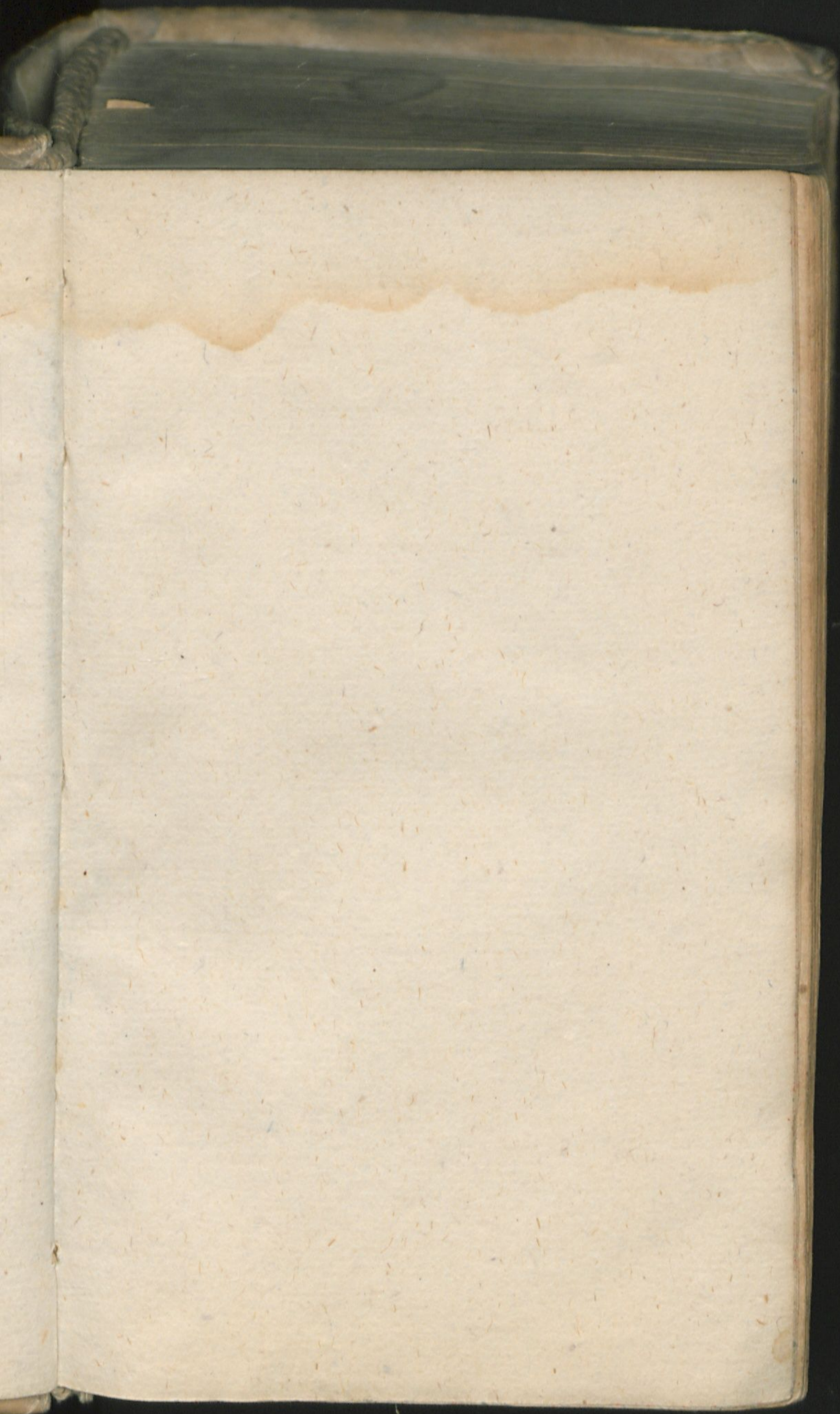

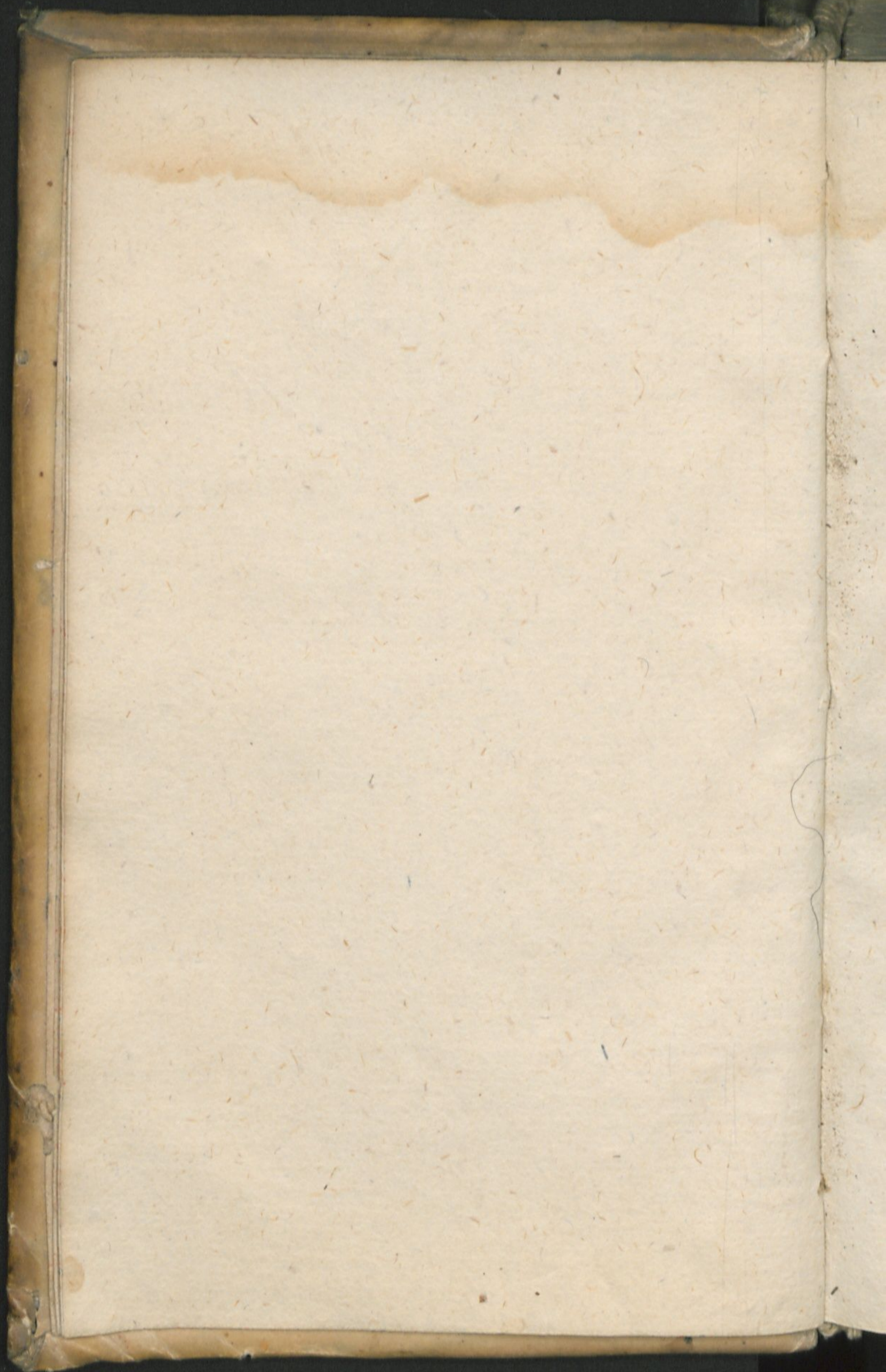

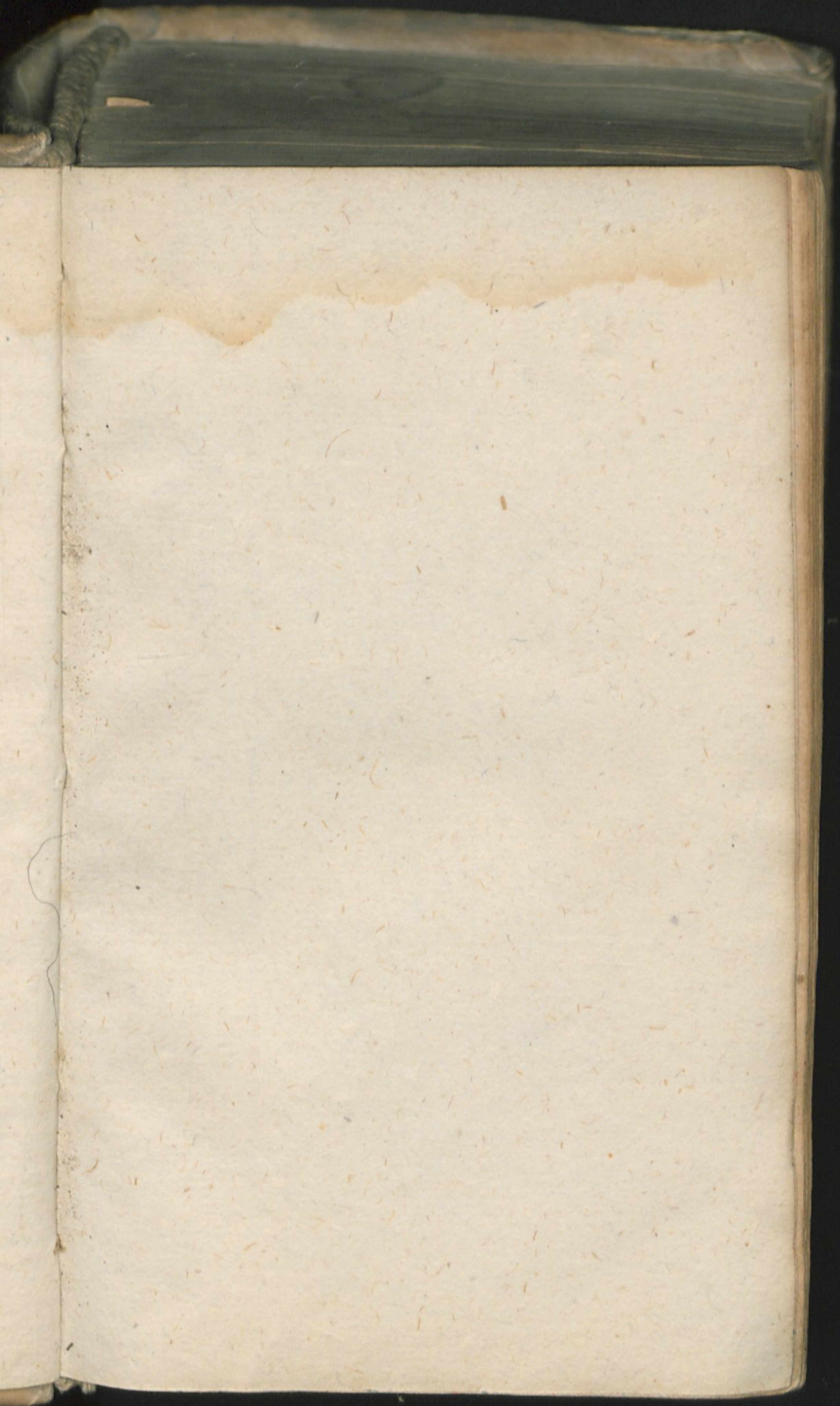

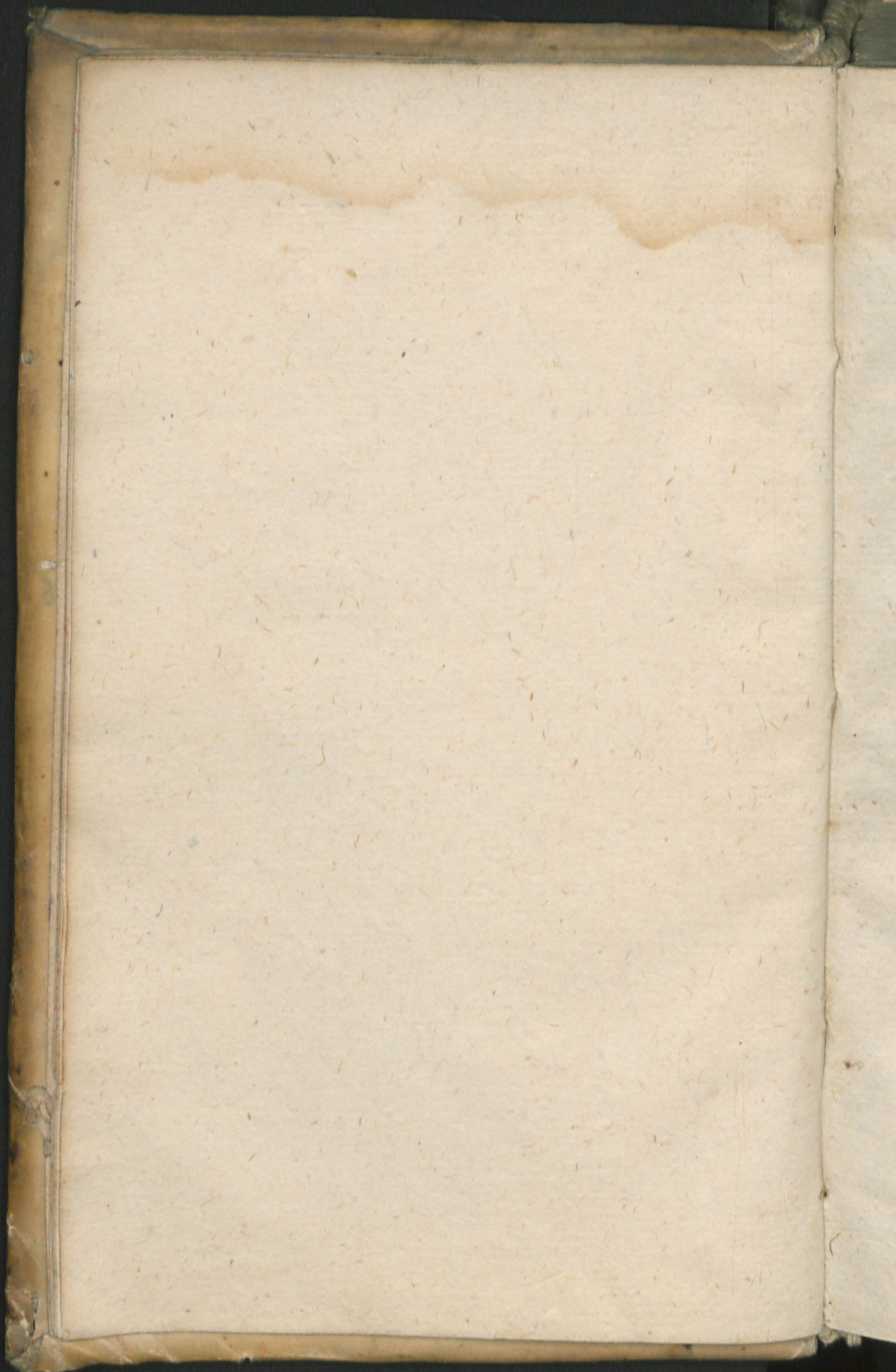

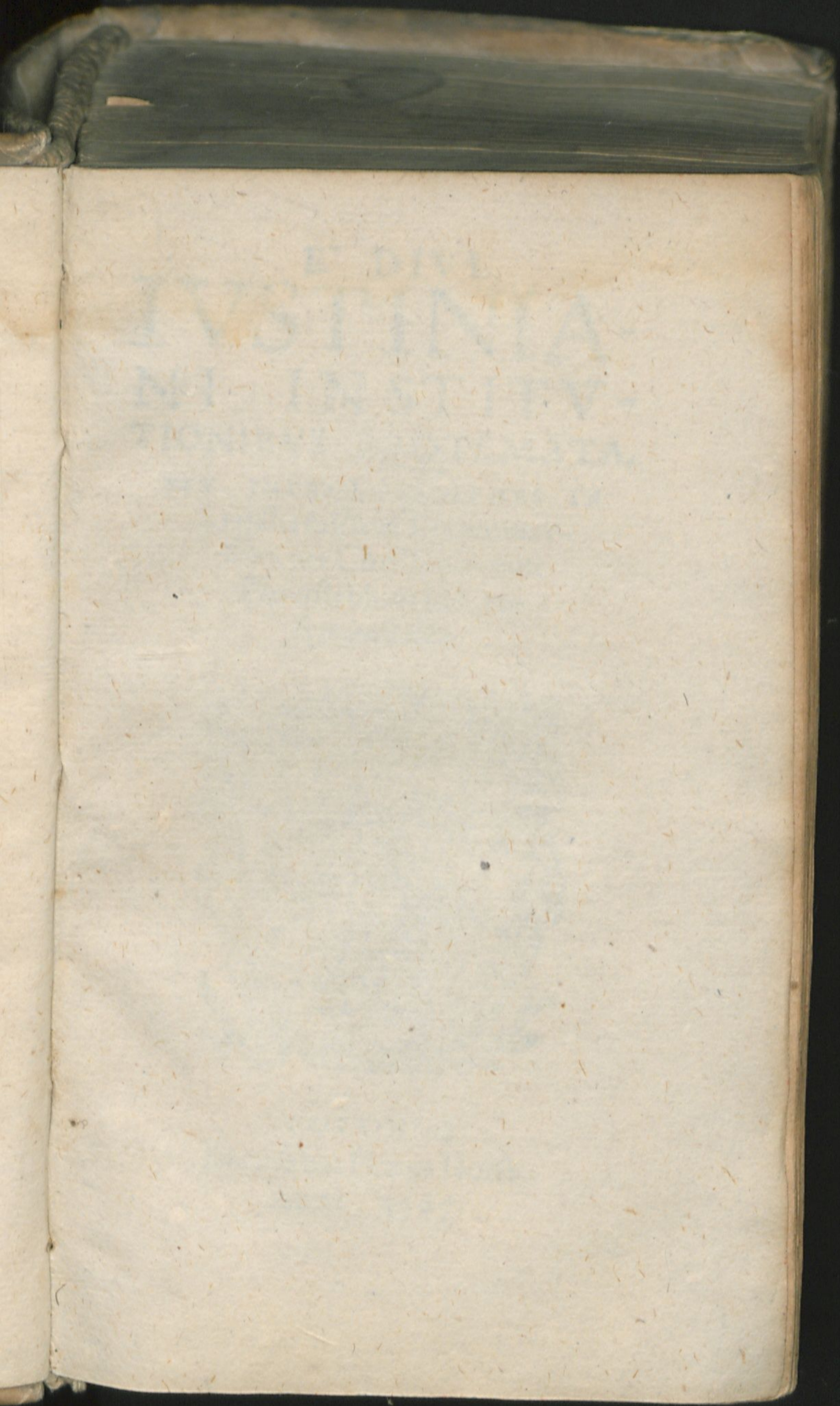

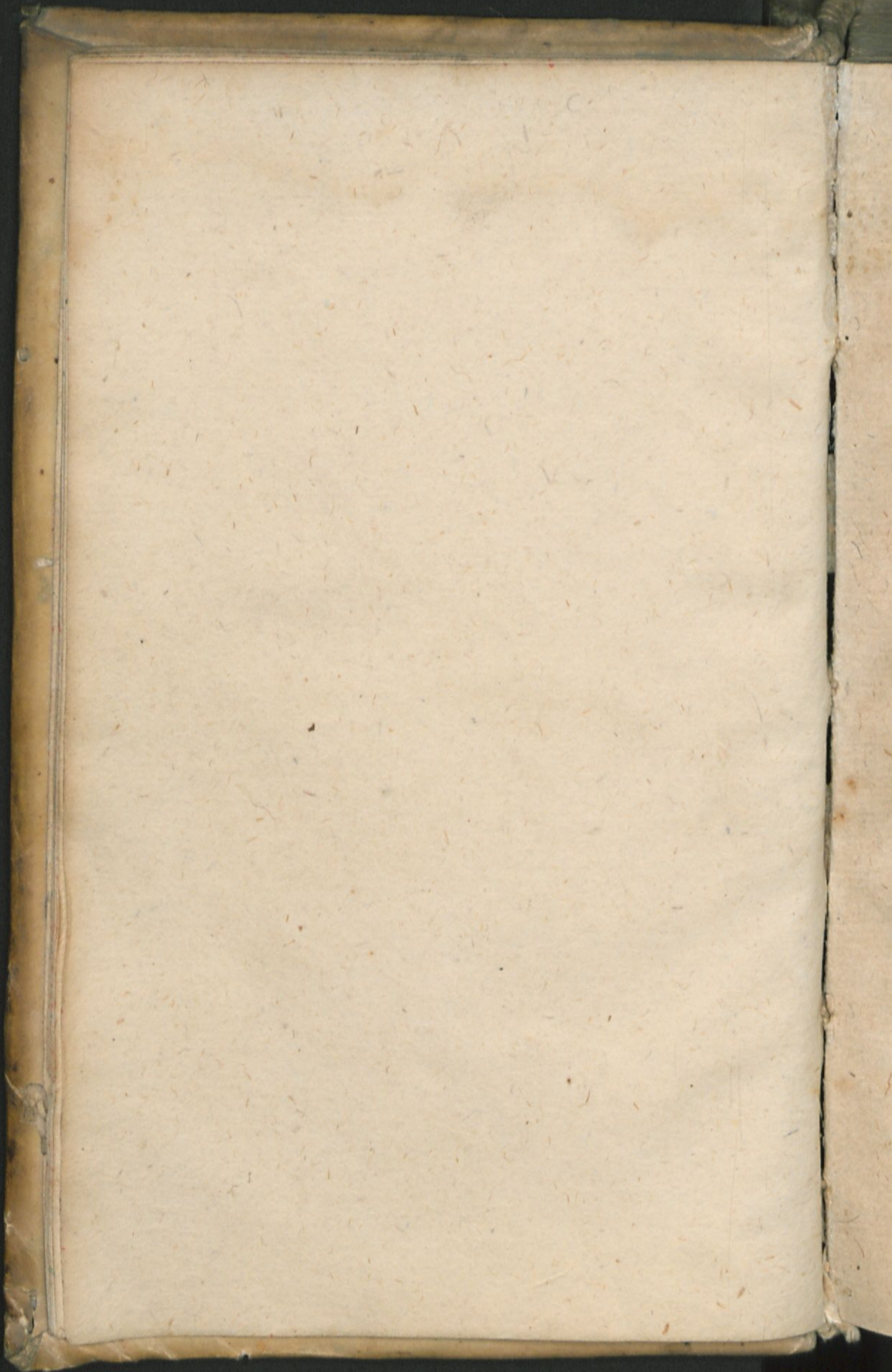

E' DIVI
IVSTINIA-
NI INSTITV-
TIONIBVS EROTEMATA,

SEV INTERROGATIONES IN
Legalis militiae Tyronum v-
sum, per Christophorum
Phreislebium Lincen-
sem collecta.

COLONIAE
Excudebat Petrus Horst.
Anno 1567.

2. 148,

CHRISTOPHORVS

PHREISLEBIVS LINCENSIS

utriusq; iuris prolyta, seu, vt vo-

cant, Licentiatus, Iuri operam

daturō S. P. D.

T fideliores illi mihi,
& vtiliores esse præce-
ptores semp vifi sunt,
qui in cuiusvis artis fa-
cultate tradēda nec cō-
fusam, nec prolixam,
sed methodicam docendi rationē sequi
fatagunt, iuxta illud Horatij:

Quicquid præcipies, esto brevis, ut citò dicta

Percipiant animi dociles, teneantq; fideles.

Id quod equidē semper, quādiu hoc mu-
nere functus sum, operā dedi, ac studui:
vt quā breuissimē, ac facillimē quæq;
traderem: natura quodammodo auer-
sans eos, qui artes, quæ per se alioqui om-
nes satis sunt difficiles, quia pulchrę (Sci-
re enim pulchrum est) aut ignorant, aut
ita tradunt, vt obscurando, ostentandoq;
reddāt difficiliōres: qui se, quā alios do-
cere malunt, Mihi verò, vt & veteribus

A 2 semper

semper diuersum placuit, ita visum fuit
huius rei ex Iustiniani Institutionib. spe-
cimen edere: nempe in erotematū, id est,
interrogationum & responsionum for-
mulis, quibus me non tam omnem para-
graphorum materiam, quàm præcipuas
quasq; definitiones, partitiones, seu diui-
siones, epitomas, & cōpendia, adeoq; nō
minimā totius Iustinianæ isagoges par-
tem complexum esse videar: breuissima
primum, ac facilima via incedēs, memo-
riamq; iurib. studere incipientium adiu-
uans, vt hoc libello intra paucos menses
absorpto, deuoratoq;, exactiore deinde,
diligentioreq; iudicio plenas Institutio-
nes repetere, atq; examinare queāt. Eam
ego puto esse solertiam, scientiā, & fidē,
quas Imperator in doctoribus, & profes-
soribus artium exigit, probatq;. Accipe
ergo cādide Lector, præceptorq; fidelis,
quicquid hoc est studij legitimi admini-
culi vtere, lege, doce: & experimen-
to credes, me profuisse tibi.

Vale. Biturigibus.

INTER.

INTERROGATIONES ET RESPONSIO-

NES EX IMPERIALIBVS INSTITUTIONIBVS COLLECTÆ.

EX PROOEMIO.

In princ.

VIBVS rebus Imperatorem decoratū esse oportet? Responde, Armis et legibus.

§. I.

Fuit ne Iustinianus his duob. decoratus? Responde, Fuit: Hoc enim Africa, aliaq; prouinciæ redactæ, & Leges per eum in luculentam cōsonantiam expositæ probant.

§. Cūq;

Quibus mandauit Imperator Institutiones cōponere? Responde, Triboniano, Theophilo, et Dorotheo.

§. Igitur.

Quando Imperator Institutiones confici iussit? Responde, Post libros quinquaginta Digestorum, seu Pandectarum, in quibus omne ius antiquū collectum est.

A 3 §. Quas

EROTEMATA

§ Quas ex

Vnde collectæ sunt istæ Institutiones? Ex Caij,
aliorumq; Commentarijs.

§. Fin.

Quid Institutiones continent? Leges, prima le-
gum cunabula. §. cunq; Legitimæ scientiæ prima
elementa, §. igitur.

LIBRO PRIMO.
DE IUSTITIA ET IVRE.
TIT. I.

In princ.

QUID est iustitia? Est constans & perpe-
tua voluntas, ius suum unicuiq; tribuens.

§. I.

Quid est iurisprudencia? Est diuinarum atque
humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti sci-
entia.

§. His igitur.

Quomodo iura commodè exponi tradiq; pos-
sunt? Primò leui & simplici uia: deinde diligentis-
sima atq; exactissima interpretatione.

Quid faciunt, qui multitudine, ac rerum uarie-
tate studiosum onerant? Aut desertorem studiorū
efficiunt, aut seruum asssecutorem.

§. Iuris præcepta.

Que

LIB. I. INSTIT.

Quæ sunt iuris præcepta? Honestè uiuere, alterum non ledere, ius suum cuiq; tribuere.

§. Fin.

Quot sunt huius studij positiones? Duae: Publicum, & Priuatum. Publicum ius ad statum rei Romanae spectat: Priuatum ad singulorum utilitatē.

Ex quibus collectum est ius Priuatum? Ex præceptis naturalibus, gentium, & ciuilibus.

DE IVRE NATVRALI,
gentium, & ciuili.

TIT. II.

In princ.

QVID est ius naturale? Est quod natura omnia animalia docuit: ut marem foeminae coniungere, liberos procreare & educare.

§. I.

Quid est ius gentium? Est quod apud omnes populos per æquè custoditur, appellaturq; cōmune, ius omnium hominum.

Quid est ius ciuile? Est quod quisq; populus ipse sibi constituit, ac ipsius propriū ciuitatis est.

§. Sed ius quidem.

Vnde appellatur ius ciuile? Ex unaquaq; ciuitate, ueluti Atheniensium.

EROTEMATA.

Quale ius intelligimus, si nomen ciuitatis non addimus? Ius Romanum.

§. Ius autem gentium.

Vnde appellatur ius gentium? Ex eo, quod omni humano generi commune est.

Quae sunt iuris gentium? Bella, captiuitates, seruitutes, & omnes ferè contractus. Ferè inquam, propter contractus civiles.

§. Constat.

Quibus constat ius Romanum? Ex scripto & non scripto.

Quot sunt scripti partes? Sex: Lex, Plebiscitum, Senatusconsultum, Principum placita, Magistratum edicta, Responso prudentum.

§. Lex est.

Quid est lex? Est totius populi Romani constitutio.

§. Plebiscitum.

Quid est plebiscitum? Est quod plebs tantum constituebat.

§. Senatusconsultum.

Quid est Senatusconsultum? Est quod senatus constituit.

§. Sed & quod principi.

Quid est Principis placitum? Est quod principi placuit, siue per decretum, siue per epistolam, siue per edictum. Appellantur etiam Constitutio-

nes:

LIB. I. INSTIT.

nes: quarum alie Personales, quæ ad exēplum non trahuntur: alie Generales, quæ ad exemplum trahuntur, id est, omnes tenent.

§. Prætorum.

Quid est prætorum edictum? Est quod prætor edixit: appellatur etiam ius honorarium.

§. Responsa prudentum.

Quæ sunt responsa prudentum? Sunt sententiæ, & opinionces eorum, quibus permissum erat iura condere.

Quid est Iuriconsultus? Est cui de iure respōdendi à Cesare ius datum est, à cuius responso iudici recedere non licet.

§. Ex non scripto.

Quid est ius non scriptum? Est quod usus approbavit, & dicitur Consuetudo.

§. Et non ineleganter.

Vnde fluxit Ius civile? Ab institutis Lacedæmoniorum, qui non scripto: & Atheniensium, qui scripto iure utebantur.

§. Sed naturalia.

Quæ iura non mutantur? Naturalia, & Gentium: Ciuilia uerò mutari solent.

§. Fin.

Quorsum pertinent iura? Ad personas, res, & actiones.

PROTEMATA
DE IVRE PERSONARVM
TIT. III.

In princ.

QV AE est prima personarum diuisio? Primò
hominum alij sunt Liberi, alij Serui.

§. I.

Quid est libertas? Est naturalis facultas eius
quod cuiq; facere licet.

§. Seruitus autem.

Quid est Seruitus? Est constitutio iuris genti-
um, qua quis dominio alieno contra naturam sub-
ijcitur.

§. Serui autem ex eo.

Serui unde appellati sunt? Quòd Imperatores
captiuos uendere iubent, ac per hoc seruare nec
occidere solent. Dicuntur quoq; Mancipia: eò quòd
ab hostibus manu capiuntur.

§. Serui autem aut.

Vnde conueniunt serui? Ex ancillis, captiuitate,
iure genti, aut spontanea uenditione, iure ciuili.

§. Fin.

Quid interest inter seruos? Nihil. Quid inter
liberos? Alij sunt Ingenui, alij Libertini.

DE INGENVIS.

TIT. IIII.

In princ. & §. I.

Quis

LIB. I. INSTIT.

QVIS est ingenuus? Qui ex matre, qua uel conceptionis, uel medio, aut saltem natiuitatis tēpore libera fuit. n. tus est.

§. Fin.

Officit ne ingenuo nato manumissio? Non.

DE LIBERTINIS.

TIT. V.

In princ.

QUI sunt Libertini? Qui ex iusta seruitute manumissi sunt.

Quid est manumissio? Est datio libertatis.

§. I.

Vbi aut quibus modis manumissio procedit? In ecclesijs, uindicta, inter amicos, epistola, testamento, et alijs modis.

§. Serui verò.

Vbi nam per magistratum fieri potest manumissio? Vbicunque aut praetoris, aut Praesidis, seu Proconsulis fieri potest copia.

§. Fin.

Quotuplex erat olim Libertinorum status? Triplex: quidam enim erat maior, ut ciuium Romanorum: quidam minor, ut Latinarum: alius inferior, ut dedetitorum. Hodie unicus est status, id est, omnes liberti ciues sunt Romani.

QVI

EROTEMATA
QVIBVS EX CAUSIS MA-
numittere non liceat.

TIT. VI.

In princ.

QVIBVS ex causis manumittere non licet?
In fraudem creditorum.

§. I.

Potest ne quis sine fraude creditorum manumittere? Potest, si seruum suum cum libertate heredem instituit solum et necessarium.

§. Idemq; iuris.

Potest ne quis etiam sine libertate seruum heredem institueret? Potest, sed nihilo minus libertas seruo competit.

§. In fraudem.

Quis uidetur in fraudem creditorum manumittere? Qui aut consilio manumittit, id est, sciens se soluendo non esse: aut etiam re, id est, non consilio, sed euentu accidit, quod soluendo esse nequeat.

§. Eadem lege.

Licet ne domino minori uiginti annis manumittere? Licet, uindicta, uidelicet apud consilium iusta manumissionis causa approbata.

§. Fin.

Sed erat ne ferendum, quod ei, qui quatuordecim

cim

LIB. I. INSTIT.

cum annos expleuerat, licebat quidem testamen-
tum facere, seruo autem libertatem dare non lice-
bat? Non erat ferendum: sed quia libertas res sit
inestimabilis, mediam uiam Imperator eligens, do-
mino non nisi qui decimum septimum annum im-
pleuerit, & decimum octauum annum attigerit,
in testamento libertatem seruo dare concessit.

DE LEGE FUSIA CANI-
nia tollenda.

TIT. VII.

QV AE erat lex Fusia Caninia? Hæc erat, per
quam non licebat, nisi certum seruorum numerum
in testamento manumittere: quod erat inhumanum,
& ideo sublata est.

DE HIS QUI SUI VEL
alieni iuris sunt.

TIT. VIII.

QV AE est alia personarum diuisio? Secundo
quædam sui iuris sunt, quædã alieno subiectæ sunt.
Quæ autem alieno iuri subiectæ sunt, rursus diui-
duntur: sunt enim aliæ quidem in potestate paren-
tum, aliæ uerò in potestate dominorum.

§. I.

Qui sunt in potestate dominorum? Serui, et om-
nia quæcunq; acquirunt.

§. Fin

EROTEMATA

S. Fin.

Quando coguntur domini seruos suos uendere?
Quando serui seuitiam ab eis, uel famem, uel intolerabilem patiuntur iniuriam.

DE PATRIA POTESTATE. TIT. IX.

In princ.

QUI sunt in potestate patris? Liberi, qui ex iustis nuptijs procreantur.

Nuptie siue matrimonium quid est? Est uiri et mulieris coniunctio, indiuiduam uitae consuetudinem continens.

S. Fin.

Est ne hoc ius patrie potestatis omnium hominum? Non, sed tantum ciuium Romanorum.

In cuius potestate sunt filiorum liberi, id est, nepotes, neptes, pronepotes, proneptes, & deinceps? Aequè in patris, id est, eorum aui paterni potestate.

In cuius potestate sunt filiarum liberi? Isti in potestatem aui materni non cadunt, sed in potestate patris sui sunt.

DE NVPTIIS. TIT. X.

In princ.

Qui contrahunt iustas nuptias? Ciues Romani
legis

LIB. I. INSTIT.

legitimæ ætatis, consensu parentum coeuntes.

§. I.

Inter quas personas contrahi nuptiæ non possunt? Inter patrem & filiam, auum & neptem, matrem & filium, auiam & nepotem, & usq; in infinitum. Hoc obtinet etiam si per adoptionem patrum liberorumve loco sibi esse coeperint.

§. Inter eas quoq;

Sunt ne etiam inter fratrem & sororem prohibita nuptiæ? Sunt, nisi soror adoptiua emancipetur: uel contra.

§. Fratris verò.

Licet ne fratris uel sororis filiam uel neptem ducere? Non licet.

§. Eius verò.

Licet ne sororis adoptiua filiam ducere? Licet.

§. Duorum autem.

Possunt ne duorum fratrum uel sororum liberi contrahere? Possunt.

§. Item amitam.

Licet ne amitam uel materteram ducere? Non licet.

§. Affinitatis quoq;

A quibus affinitatis ueneratione abstinendum est? A priuigna & nuru.

§. Socrum quoq;

A quibus

EROTEMATA

A quibus deinde? A socru quoq; & nouerca.

§. Mariti.

Possunt ne mariti filius ex alia uxore, & uxoris filia ex alio marito, uel contrā, contrahere? Possunt.

§. Si vxor.

A quibus Iulianus abstinendum putat? Ab uxoris filia post diuortium nata. Sed & a sponsa filij, & sponsa patris.

§. Illud certum est.

Possunt ne serui & seruae cognati manumissi contrahere? Non possunt.

§. Sunt & aliae.

Sunt ne & aliae personae, quae contrahere prohibentur? Sunt, sed in Digestis enumerantur.

§. Si aduersus ea.

Habent ne contra legum istarum praeccepta coeuntes, dotis & donationis exactionem? Non habent.

Sunt ne liberi contra leges nati in potestate patris? Non sunt.

§. Fin.

Quomodo autem in potestatem rediguntur liberi illegitimi? Si curiae dentur, uel instrumenta componantur dotalia.

DE ADOPTIONIBVS.

In

LIB. I. INSTIT.
TIT. XI.

In princ.

Qui deinde sunt in potestate patris? Etiam adoptiui.

§. I.

Quot modis fit adoptio? Duobus modis: aut principali rescripto, quæ dicitur arrogatio: aut imperio magistratus, & propriè est Adoptio.

§. Sed hodie.

Sunt ne etiam hodie liberi adoptiui in potestate patris adoptiui? Non sunt, sed ius tamen succedendi patri adoptiuo habent: manent autem in potestate patris naturalis: nisi pater adoptiuus non sit persona extranea: hoc enim casu, ut olim, in patris adoptiui potestate futuri sunt.

§. Cùm autem impubes.

Quid exquiritur, si impubes arrogetur? An honesta & utilis sit arrogatio. Item ut arrogator de bonis & alijs conditionibus caueat.

§. Minorem.

Quot annis oportet patrem adoptantē filium præcedere? Octodecim.

§. Licet.

In cuius locum adoptare possum? Nō solūm filij, sed etiam nepotis, neptisuc, & deinceps, licet filium non habeas.

B

§. Et

EROTEMATA.

§. Et iam filium.

Possūne etiam filium alienum in locum nepotis, & neptem in locum filij adoptare? Potes.

§. Sed & si quis.

Possūne quasi ex meo filio, quem iam habeo, nepotem adoptare? Non potes, nisi filius consentiat.

Potest ne auus nepotem ex filio, in adoptionē dare? Potest, etiam invito filio.

§. In plurimis.

Potest ne adoptatus non extraneus etiam alij in adoptionem dari? Potest.

§. Sed & illud.

Possunt ne quibus generandi spes adempta est, adoptare? Non possunt.

§. Fœmina.

Possunt ne & fœminæ adoptare? Non, nisi in locum amissorum liberorum.

§. Illud proprium.

Quod est proprium arrogationis? Quod arrogatus cum omnibus liberis suis potestati arrogatoris subijcitur.

§. Fin.

Possunt ne et serui adoptari? Non possunt, sed hoc facto fiunt liberi.

QVI.

LIB. I. INSTIT.
QVIBVS MODIS IVS
patriæ potestatis solvatur.
TIT. XII.

In princ.

Quibus modis ius patriæ potestatis solvitur.
Primò parentibus mortuis, aut emancipatis.

§. I.

Secundò deportatis donec restituatur, non etiam relegatis.

§. Pœnæ.

Tertiò pœnæ servis effectis, id est, in metallū damnatis seu subiectis bestijs.

§. Filiusfamilias.

Quartò, filij patritij, id est, imperatorum patres facti liberantur, non etiam Senatores, seu Cōsules.

§. Si ab hostibus.

Solviturne etiam ius captivitate? Non, sed in suspensio est iure postliminio.

Quid est ius postliminium? Est ius suspensum, non sublatum.

§. Præterea.

Quintò, liberantur potestate patria emancipati liberi.

Quomodo hodie fit emancipatio? Apud magistratus.

EROTEMATA

Quid iuris habent parentes in bonis emancipatorum liberorum? Idem quod patroni in bonis libertorum, & tutelam impuberum.

§. Admonendi.

Potestne pater emancipare filium, nepote uel nepte retentis, & contra? Potest.

§. Sed & si.

Sexto soluitur potestas adoptione plenissima. quando scilicet auus & proauus adoptat nepotē.

§. Illud.

In cuius potestate uenit is, qui in utero est? In eius, in cuius fuit potestate conceptionis tempore.

§. Fin.

Potestne filius patrem cogere, ut eum manumittat? Non potest.

DE TUTELIS. TIT. XIII.

In principio.

QVAE est tertia personarum diuisio? Tertio personarum, quae in potestate patris non sunt, aliae sunt in tutela uel curatione, aliae non sunt.

§. I.

Quid est tutela? Est ius atque potestas in caput liberum data, & ad tuendum eum inuenta, qui propter

LIB. I. INSTITVT.

propter aetatem se defendere nequit.

§. Tutores.

Vnde dicuntur tutores? A tuendo, quasi tutores.

§ Permissum.

Qui testamento tutores dare possunt? Parentes filiis suis, & filiabus, necnon nepotibus. si in patris sui potestatem recasuri non sint.

§. Cum autem.

Possunt ne parentes & posthumis tutores dare? Possunt si nihil impediatur.

§. Fin.

Possunt ne parentes & emancipatis dare tutores? Possunt quidem, sed à praeside confirmandos.

QVI TESTAMENTO Tutores dari possint.

TIT. XIII.

In princ.

QVI testamento tutores dari possunt? Paterfamilias, & filiusfamilias: etià & seruus proprius.

§. I.

Potest ne & seruus alienus dari tutor? Potest sub conditione, si liber erit.

§. Furiosus.

B 3

Potest

EROTEMATA

• Potest ne, & furiosus & minor XXV. annis dari tutor? Potest quidem, sed neuter erit tutor, nisi aut ille compos mentis, uel hic maior XXV. annis factus fuerit.

§. Ad certum.

Potest ne tutor dari ad certum tempus uel ex certo tempore, uel sub conditione? Potest: certa autem rei uel causæ non potest.

§. Fin.

Continentur ne appellatione filiorum & posthumi? Continentur.

Continentur ne appellatione filiorum & nepotes? Non, sed appellatione liberorum.

DE LEGITIMA AGNATORUM TUTELA.

TIT. XV.

In princ.

QVI dantur tutores, si ex testamento nullus datus est? Legitimi, id est, agnati.

§. I.

Agnati qui sunt? Agnati sunt cognati per uirilis sexus cognationem coniuncti: ueluti frater ex eodem patre, patruus, amita, sed non amite filius.

§. Fin.

Quomodo agnati impediuntur, ne tutores esse possint? Capitis diminutione.

DE

LIB. I. INSTIT.
DE CAPITIS
diminutione.

TIT. XVI.

In princ.

QVID est capitis diminutio? Est prioris sta-
tus commutatio. Et est triplex: Maxima, Minor,
Minima.

§. I.

Maxima quæ est? Ciuitatis & libertatis amissio.

§. Minor.

Minor quæ est? Ciuitatis tantum amissio.

§. Minima.

Minima quæ est? Ciuitate & libertate retenta
status tantum commutatio.

§. Seruus.

Minuitur ne capite seruus, si manumittitur?
Non, quia caput non habuit.

§. Quibus.

Minuitur ne capite senatu motus? Non, quia ma-
gis dignitas, quam status permutatur.

§. Quod autem.

Quomodo perit ius cognationis? Maxima ca-
pitis diminutione: seruitute scilicet, & deporta-
tione.

§. Fin.

Ad quos agnatos tutela pertinet? Ad proximio-
res, aut pares gradibus.

EROTEMATA
DE LEGITIMA PATRO-
norum tutela.

TIT. XVII.

*Qui sunt libertorum & libertarum tutores?
Patroni eorumq; liberi, quia ubi successionis est e-
molumentum, ibi & tutela onus esse debet.*

DE LEGITIMA PA-
rentum tutela.

TIT. XVIII.

Qui sunt emancipatorum tutores? Parentes.

DE FIDUCIARIA
tutela.

TIT. XIX.

*QUI sunt emancipatorum tutores defun-
ctis parentibus? Parentum liberi uirilis sexus fi-
duciarij.*

*Qua etate omnes tutores uel curatores uoc-
cantur? Perfecta.*

DE ATTILIANO TU-
tore, & eo qui ex lege Iulia &
Titia dabatur.

TIT. XX.

In princ.

*Si cui nullus omnino tutor fuerat, quomodo ei
consulebatur? Romæ quidem dabatur tutor Atti-
lianus à Præto: in prouincijs uerò Iulius Titia-*

mus à

LIB. I. INSTIT.

nus à praesidibus.

§. I.

Si in testamēto tutor sub conditione aut purē,
aut ex die certo datus fuerat, unde interim donec
conditio, aut haeres, aut tempus existeret, tutor
petebatur? Ex cisdem legibus.

§. Ab hostibus.

Tutore ab hostibus capto, unde petebatur tu-
tor? Ex cisdem legibus.

§. Sed ex his.

Quandiu durauerunt istae leges? Donec Consu-
les & Praetores exigebant cautiones, & compel-
labant tutores.

§. Sed hoc iure.

Qui postea creauerunt tutores? Praefectus
urbis uel praetor, Romae; Praesides autem in pro-
uincia.

§. Nos autem.

Quomodo hodie creantur tutores & curato-
res? Per magistratus, & loci episcopum, ex inqui-
sitione, si pupilli uel adulti facultates usq; ad quin-
quaginta solidos ualeant.

§. Fin.

Quandiu durat tutela? Usque ad perfectam
aetatem: deinde rationem reddunt tutores tutela
iudicio.

EROTEMATA
DE AVTORITATE TV-
torum. TIT. XXI.

In princ.

QUANDO tutoris auctoritas est necessa-
ria? Si pupillus promittit, si contrahit, undeq; de-
terior eius fieri potest conditio.

§. Neque tamen.

Possunt ne pupilli hereditatem adire, uel bono-
rum possessionem petere, seu hereditatem ex fidei
commissio suscipere? Non possunt, nisi tutoris au-
toritate.

§. Tutor.

Quando oportet tutorem autorem fieri? Sta-
tim in ipso negotio seu contractu.

§. Fina.

Si inter tutorem & pupillum lis oritur, quid
ualet tutoris auctoritas? Nihil sed interim curator
datur.

QVIBVS MODIS TV-
tela finiatur.

TIT. XXII.

In princ.

QVIBVS modis tutela finiatur? Primò, quan-
do pupilli pupillæue ad pubertatem ueniunt: mas-
culi quidem post decimum quartum: fœminæ ue-
rò post duodecimum annum.

§. I.

LIB. I. INSTIT.

§. I.

Secundò pupillo arrogato, deportato, in seruitutem redacto, ab hostibus capto.

§. Sed & si.

Tertiò, conditione in testamento scripta euenniente.

§. Simili modo.

Quartò, morte pupillorum uel tutorum.

§. Sed & capitis.

Quintò, capitis diminutione pupilli, tutoris tamen non omnes tutela pereunt, nisi legitima, minima scilicet capitis diminutione.

§. Præterea.

Sextò, tutore ad certum tempus dato.

§. Fin.

Septimò, tutore suspecto, uel ex iusta causa sese excusante.

DE CURATORIBVS.

TIT. XXIII.

In princ.

A quibus dantur curatores? Ab eisdem magistratibus, à quibus & tutores.

Quibus & quandiu? Primò masculis quidem puberibus, foeminis uerò uiripotentibus usq; ad uigesimum quintum annum.

Dantur ne & testamento? Non, sed dati à magistratu confirmari possunt. Dan-

EROTEMATA

Danturne etiam inuitis? Non, nisi in litem.

Danturne etiam ad certam causam? Dantur,
L. ait prætor. §. permittitur
de minori.

§. I.

Secundò, furiosis, prodigis, mente captis, sur-
dis, mutis, & perpetuo morbo laborantibus.

§. Interdum.

Tertio, dantur & pupillis, si legitimus, seu tes-
tamentarius tutor non sit idoneus.

Quartò, in locum tutoris ad tempus excusati:

§. Fin.

Quintò, in locum tutoris ægroti, uel alia ne-
cessitate impediti datur actor, qui et pupillus esse
potest, si infans non sit.

DE SATISDATIONE.

tutorum vel curatorum.

TIT. XXIII.

In princ.

Qui tutores uel curatores satisfacere coguntur?
Omnes, præter testamentarios, & ex inquisitio-
ne datos.

§. I.

Si plures sint testamētarij, uel ex inquisitione
dati, potestne unus administrare? Potest, si uel sa-
tisfactionem offerat alijs, uel ab alijs eligatur, aut
si dis-

LIB. I. INSTIT.

si dissenserint, a pretore unus preponatur: uel si in testamento a testatore adscriptus sit, qui gerere debeat.

§. Sciendum.

Qui tenentur pupillis, & adultis ceterisque personis ex administratione? Non solum tutores, uel curatores, sed etiam illi, id est, magistratus, qui satisfactionem accipiunt, actione in factum subsidiaria, quae actio etiam in heredes eorum extenditur.

§. Fin.

Tenetur ne omnis magistratus hac actione? Non, sed tantum is, qui satisfactionem exigere solet. Alius enim est, qui dat tutores: alius, qui exigit satisfactionem.

DE EXCUSATIONIBVS

tutorum vel curatorum.

TIT. XXV.

In princ.

QVIBVS causis excusantur tutores, uel curatores? Primò propter liberos, si uidelicet prius habeant certum liberorum numerum.

§. I.

Secundò, propter fisci administrationem.

§. Item qui.

Tertiò, propter reipublicae absentiam.

§. Et

EROTEMATA

§. Et qui.

Quartò, propter potestatem.

§. Item propter.

Quintò, propter litem inter tutorem uel curatorem, & pupillum uel adultum de omnibus bonis uel hereditate motam.

§. Interim tria.

Sextò, propter tres tutelas nõ studio affectatas.

§. Sed & propter.

Septimò, propter paupertatem.

§. Item propter aduersam.

Octauò, propter aduersam ualetudinem.

§. Similiter.

Nonò, propter literarum ignorantiam.

§. Item si propter.

Decimò, propter inimicitias.

§. Item is qui.

Vndecimò, propter status controuersiam.

§. Item maior.

Duodecimò, propter etatem maiores septuaginta annis excusantur: minores autẽ uiginti quinque: & milites prohibentur.

§. Item Romæ.

Tredecimò, propter Grāmaticæ, Rhetoricæ, & Medicinæ professionem.

§. Qui autem excusare.

Quod

LIB. I. INSTIT.

Quod est tempus excusationis? Quinquaginta dierum intra centesimū lapidem. Ultra uerò, post dinumerationem uiginti millium in singulos itineris dies factam, adhuc triginta adduntur.

§. Datus.

Ad quid datus tutor creditur? Ad uniuersum patrimonium.

§. Qui tutelam.

Potest ne, qui tutelam gessit, curator dari inuitus? Non potest.

§. Idem rescripserunt.

Potest ne maritus uxori suae curator datus se excusare? Potest.

§. Fin.

Liberaturne qui falsas allegat excusationes? Non liberatur.

DE SUSPECTIS TUTORIBUS
vel curatoribus.

TIT. XXVI.

In princ.

QUI, & ubi possunt de suspecto cognoscere? Romae Praetor, in prouincia Praeses, & Legatus Proconsulis.

§. I.

Qui suspecti fieri possunt? Omnes.

§. Consequens.

Qu

EROTEMATA

Qui possunt suspectos postulare? Omnes: quin
& mulieres, uerecundæ tamen.

§. Impuberes.

Possunt ne & impuberes postulare? Non pos-
sunt: puberes tamen, curatores necessariorum suo-
rum consilio rectè possunt.

§. Suspectus.

Quis est suspectus? Qui non ex fide tutelam
gerit.

§. Suspectus autem remotus.

Suspectus remotus quando fit infamis? Si ob do-
lum remotus est: sin ob culpam, non æquè.

§. Si quis autem.

Potest ne suspectus postulatus administrare?
Non potest, donec iudicium finem accipiat. Sed si
interim moritur, tunc extinguitur suspecti co-
gnitio.

§. Si quis tutor.

Potest ne tutor, qui pupillo alimenta non præ-
stat, remoueri? Potest.

§. Sed si quis.

Quid fit cum eo tutore, qui neget propter ino-
piam alimenta pupillo decerni posse, & mentiae-
tur? Ad puniendum remittitur. Quid cum eo, qui
data pecunia tutelæ ministerium acquisierit, uel
redemerit? Ad puniendum remittitur.

§. No.

LIB. I. INSTIT.

§. Nouissimè.

Est ne is patiendus, qui satis quidem offert,
fraudulenter tamen administrat? Non, sed remo-
uendus.

§. Fin.

Potest ne & pauper tanquam suspectus remo-
ueri? Non, modò fidus sit, & diligens.

Quis in summa suspectus putandus est? Qui tā
perditis, afflictisq; et peruersis est moribus ut uel
ex his ostendi possit, suspectum cum esse.

LIBRO II

DE RERVM DIVISIONE,
& acquirendo ipsarum
dominio.

TIT. I.

In princ.

IN quot partes diuiduntur res? In quinque; que-
dam enim sunt communia, quedam publica,
quedam uniuersitatis, quedam nullius, pleraque
singulorum.

§. I.

Quæ sunt communia? Aer, aqua pluens, mare,
littus accedendi gratia.

C

§. Flus

EROTEMATA

§. Flumina.

Quæ sunt publica? Flumina, & portus ad piscandum.

§. Riparum.

Suntne & ripæ publicæ? Sunt quo ad usum, nõ etiam ad proprietatem.

§. Littorum.

Quis littorum usus? Publicus, proprietas nullius.

§. Vniuersitas.

Quæ sunt uniuersitatis? Theatra, stadia, & similia, quæ ciuitatis sunt, non singulorum.

§ Nullius.

Quæ sunt nullius? Sacra, religiose, & sanctæ.

§. Sacrae.

Sacrae res quæ sunt? Quæ sunt ritè per Pontifices consecratae, quæ & alienari seu obligari prohibentur, nisi captiuorum redimendorum gratia.

Fitne locus sacer diruto edificio priuatus, seu profanus? Non, sed manet sacer.

§. Religiosum.

Religiosa quæ sunt? Loca, in quæ quis mortuum infert, inferendoq; religiosa facit, ueluti sepulchra.

§. Sanctæ.

Sanctæ quæ sunt? Muri, & portæ ciuitatis.

Quare

LIB. II. INSTIT.

Quare dicuntur sanctæ? Quia in muros delinquentes puniuntur. Vnde & leges, quæ poenas subiunctas habent, Sanctiones uocantur.

§. Singulorum.

Quæ sunt singulorum? Quæ acquiruntur aut iure naturali, id est, iure gentium, aut iure civili.

l. 9. ff. de rerum diuisione.

§. Feræ.

Quæ, & quomodo acquiruntur iure naturali?

Quæ nullius sunt, per occupationem: ut feræ, bestie, pisces, uolucres, & omnia animalia.

Vbi possum huiusmodi animalia occupare?

Vbiq; nisi prohibearis.

§. Illud quæsitum.

Est ne fera bestia à me uulnerata statim mea?

Non, nisi etiam ceperis.

§. Apium.

Sunt ne apes occupantis? Sunt, quia sunt feræ bestie.

Quandiu sunt occupantis? Tandiu, quandiu inclusas habes aut etiam non difficulter persequi potes.

§. Pauonum.

Quando animalia, ueluti apes, columbæ, pauones, cerui, quæ habent abeundi & redeundi consuetudinem, occupari possunt?

C

2

Quando

EROTEMATA

Quando consuetum reuertendi tempus descenderint.

§. Gallinarum.

Suntne gallinae, & anseres domestici occupantis? Non sunt.

§. Item ea quæ ex hostibus.

Suntne ea, quæ ex hostibus capiuntur occupantis? Sunt.

§. Item lapilli.

Cuius sunt lapilli pretiosi, & gemmae, ceteraque quæ in littore maris reperiri solent? Inuentoris.

§. Item ea quæ ex animalibus.

Cuius sunt ea, quæ ex animalibus nostris nascuntur? Nostra.

§. Præterea.

Cuius est id, quod per alluionem agro alicui adijcitur? Eius, cuius est ager.

Quid est alluio? Est incrementum latens.

Cuius est pars fundi uno impetu, non latenter detracta? Eius cuius est fundus, nisi arbores secum tractæ in alienum fundum radices egerint.

§. Insula.

Cuius est insula in mari nata? Occupantis.

Cuius est insula in flumine nata? Distinguitur, aut est in medio flumine, & est communis prope ripam

LIB. II. INSTIT.

ripam habitantium: aut in latere, & est eorum,
qui ab ea parte prope ripam prædia possident.

Si flumen excurrrens fundi mei partem in for-
mam insulæ incluserit, cuius est ista pars? Tua
permanet.

§. Quòd si naturali.

Cuius est alueus à flumine derelictus? Eorum,
qui prope ripam eius prædia possident.

Cuius est nouus alueus? Eius cuius & ipsum
flumen, hoc est, iuris publici.

Quid autem, si post aliquot tempus ad prio-
rem alucum reuersum fuerit flumen? Tunc rursus
nouus alucus eorū esse incipit, qui propè ripam
eius prædia possident.

Sed quid si cuius totus ager inundatus fuerit?
Tunc inundatio fundi speciem non commutat.

§. Cùm ex aliena.

Cuius est species, quam quis ex aliena materia
fecerit? Distinguitur: aut in eandem materiam re-
solui potest, & erit eius, cuius fuerit materia: aut
non potest, & erit eius, qui speciem fecerit.

§. Quòd si partim.

Cuius est species, quā quis partim ex sua, par-
tim ex aliena fecerit materia? Facientis.

§. Si tamen alienam.

Qualem actionem habet is, cuius res ab alio
C 3 surrepta,

EROTEMATA.

surrepta, in aliam speciem mutata atq; extincta est? Furti actionem, & conditionem.

§. Si duorum.

Cuius est species ex materijs duorum dominorum, eorumq; uoluntate facta? Communis: alijs secus.

§. Quòd si frumentum.

Cuius est frumentum duorum uoluntate mixtum? Est eorum commune.

Cuius est frumentum casu, id est, fortuito, aut sine utriusque uoluntate mixtum? Non est commune, sed alteri competit actio in rem aduersus possidentem.

§. Cum in suo.

Cuius est domus ex aliena materia edificata? Loci domini: sed pro materia duplum prestare cogitur (scilicet loci dominus) actione quae uocatur de tigno iniuncto.

§. Ex diuerso.

Cuius est domus ex mea materia in alieno solo edificata? Soli domini: & tibi utiq; in alieno solo edificare nō ignorati, de materia nihil tenebitur.

§. Certè illud.

Si ego bona fide ex mea materia in alieno solo edificauit, possum ne exceptione doli materiae pretium & fabrorum mercedem petere? Potes, alijs

non

LIB. II. INSTIT.

non potes.

§. Si Titius.

Cuius est planta, seu arbor? Eius, in cuius solo, uel fundo radices egerit.

§. Qua ratione.

Cuius sunt frumenta sata? Eadem ratione eius, in cuius solo coalescunt: qui etiam bona fide seminanti ad impensas tenetur.

§. Literæ.

Cuius sunt literæ? Eius cuius est charta, seu membrana, qui etiam bona fide scriptori ad impensas tenetur.

§. Si quis in aliena.

Cuius est tabula picta? Pictoris, qui domino tabule tenetur ad pretium.

Sed quid si dominus tabule uult habere tabulam? Tenetur pictori bona fide pingenti ad picturæ impensam.

§. Si quis à non domino.

Cuius sunt fructus fundi, ab eo, quem quis dominum esse crediderit, bona fide empti, aliâue iusta causa acquisiti? Eius, qui emit, pro cultura & cura.

Sed quid si non bona fide, id est, sciens alienum fundum possederit? Cogitur fructus etiam consumptos unâ cum fundo restituere.

EROTEMATA

§. Is verò ad quem.

Quando fructus fiunt usufructuarij seu coloni? Quando eos perceperint: alioqui sunt proprietarij.

§. In pecudum.

Qui, & cuius sunt fructus pecudum? Pecudum fructus sunt: lac, pilus, lana, foetus, id est, agni, boedi, vituli, equuli, & succuli, qui manent proprietarij.

§. Sed & si regis.

Vtri moriuntur gregis capita, item vineae & arbores, usufructuarione, an proprietario? Usufructuario, qui in locum demortuorum alia submittere & substituere, numerumq; implere debet.

§. Thesauros.

Cuius est thesaurus, quem quis in fundo suo reperit? Inuentoris.

Sed cuius, si in alieno fundo fortuito reperit? Dimidium domini soli, & dimidium inuentoris.

§. Per traditionem.

Cuius est res corporalis à domino ex legitima causa tradita? Accipientis.

§. Venditæ.

Cuius est res uendita? Emptoris soluentis pretium, uel alio modo uenditori satisficientis: uel si uenditor emptoris fidem secutus fuerit.

Cuius

LIB. II. INSTIT.

Cuius est res ab eo, cui libera uniuersorum negotiorum administratio à domino permessa fuerit, ex eisdem negotijs alienata, & tradita? Accipio entis.

§. Interdum.

Potest ne etiã sine traditione, imò nuda uoluntate res transferri? Potest.

Quomodo? Si res manet apud comodatarium, aut conductorem, aut depositarium ex uenditione seu alia causa.

§. Item si quis merces.

Mercibus uenditis, clauibusq; ad easdem merces traditis, cuius sunt merces? Emptoris.

§. Hoc amplius.

Cuius est res pro derelicto habita, uelut missilia? Occupantis.

§. Fin.

Cuius est res leuande nauis gratia eiecta, uel è curru currente lapsa? Prioris domini.

DE REBUS CORPORALIBUS & INCORPORALIBUS.

TIT. II.

QVAE sunt res corporales? Quae tangi possunt: ut fundus, homo, uestis.

Quae sunt incorporales? Quae tangi non possunt?

C 5

sunt?

EROTEMATA

sunt: ut, iura, ueluti hereditas, ususfructus, usus, obligatio, seruitutes.

DE SERVITVTIBVS RVSTICORVM PRÆDIORVM.

TIT. III.

In princ.

RVSTICORVM PRÆDIORVM iura quæ sunt? Iter, actus, uia, aquæductus.

Quid est iter? Est ius eundi tantum hominis.

Quid est actus? Est ius agendi iumentum, & plaustrum ducendi.

Quid est uia? Est ius lapidem & tignum trahendi, nec non & hastam rectam ferendi.

Quid est aquæductus? Est ius aquæ ducendæ per fundum alienum.

§. I.

Urbanorum prædiorum seruitutes quæ sunt? Quæ edificijs, siue in urbe, siue in uilla inhaerent, ueluti ius tignum immittendi, stillicidij proyiciendi, altius edificandi,

§. Inter.

Sunt ne & alia rusticorum prædiorum iura? Sunt, nempe ius aquam hauriendi, pecoris ad aquam appellendi, pascendi, calcis coquendæ, harenae fodiendæ.

§. Ideo.

CUR

LIB. II. INSTIT.

Cur dicuntur seruitutes praediorum? Quonia
sine praedijs hincinde constitui non possunt.

§. Fin.

Quibus modis constituantur seruitutes? Pactis,
stipulationibus & testamento.

DE VSVFRUCTV.

TIT. III.

In princ.

QVID est ususfructus? Est ius alienis uten-
di & fruendi rebus, salua earundem rerum sub-
stantia.

§. I.

Quibus modis constituuntur ususfructus? Pa-
ctitionibus, stipulationibus & testamento.

§. Constituitur.

In quibus reb. potest ususfructus constitui? In
omnibus rebus, exceptis, quae usu consumuntur, nisi
si & hoc nomine haeredi utiliter caueatur.

§. Fin.

Quibus modis extinguatur ususfructus? Morte
usufructuarij, capitis diminutionibus, maxima,
& media, non utendo per modum conuentum,
& tempus constitutum. Cedendo proprie-
tario usumfructum, usufructuario proprietatem
acquirente, rebus fruendis incendio consum-
ptis,

EROTEMATA

ptis, terræ motu subsidentibus, uel uetustate con-
cidentibus.

DE VSV ET HABITA-
tione.

TIT. V.

In princ.

QVIBVS modis constituitur & finitur u-
sus? Eisdem, quibus & ususfructus.

Quid interest inter usum & ususfructum?
Qui usum habet, is utitur tantum ad usum quoti-
dianum, ueluti oleribus, pomis, floribus, sceno, stra-
mentis & lignis. Usufructuarius uero non modo
ita utitur, sed ius quod habet, locare, uendere, &
gratis concedere potest.

§. I.

Quale ius habet, qui ædium ius habet? Ut ipse
tantum cum uxore, liberis, libertis, seruis, & ho-
spite inhabitet, nec ius ad alium transferat.

§. Item ad quem.

Quale ius habet, qui serui uel iumentis, aut pec-
corum usum habet? Opere, ministerio & stercore
uti potest: fructibus, ueluti lacte, lana, & foetibus
frui non potest.

§. Fin.

Quale ius habet, qui habitationem habet? Non
solum in ea habitare, sed etiam alijs locare potest.

DE

LIB. II. INSTIT.
DE VSVCAPIONIBVS ET
longi temporis præscriptionibus.
TIT. VI.

In princ.

QVÆ, & quomodo acquiruntur iure ciuili? Res nobiles: & immobiles, bona fide: mobiles quidem per triennium, immobiles uerò per longi temporis possessionem: id est, si præsentibus sint domini decennio, sin absentes, uiginti annis elapsis usucapiuntur.

§. I.

Possunt ne liber homo, res sacra uel religiosa, uel seruus fugitiuus usucapi? Non possunt.

§. Furtiuæ.

Potestne furtiua, uel ui possessa res usucapi? Non potest.

Quid est res furtiua? Quæ uel apud furem manet, uel etiam apud eum, qui bona fide à fure emerit.

§. Sed tamen id.

Potest ne res defuncto commodata seu locata uel apud eum deposita, deinde ab hærede bona fide ab alienata, usucapi? Potest.

Potestne partus ancillæ à iuris ignorante usufructuario uenditus, usucapi? Potest.

§. Quod autem.

Potest

EROTEMATA

Potest ne res soli absente, aut negligente domino, siue ui, licet mala fide possessa, deinde alij bona fide accipienti tradita usucapi? Potest, quia uitio caret.

§. Aliquando.

Potest ne aliquando res furtiua, uel ui possessa usucapi? Potest, quando uidelicet in potestatem domini reuersa fuerit: tunc enim uitium rei purgatum est.

§. Res fisci.

Potest ne res fisci usucapi? Non potest.

§. Nouissimè.

Potest ne res uitiosa aliquo modo usucapi? Nō potest.

§. Error.

Potest ne res, quam ego me emisse, uel dono accepisse putabam, usucapi? Non potest.

§. Diutina.

Profunt ne tempora defuncti, bona fide prescribentis, uel usucapientis, & heredi seu bonorum possessori licet prædium alicnum scienti? Profunt.

Sed quid si defunctus mala fide cepit, & heres bona fide succedit? Non profunt heredi.

§. Inter uenditorem.

Profuntne & emptori uenditoris tempora? Profunt.

§. Fin.

LIB. II. INSTIT.

§. Fin.

Res aliena à fisco seu Imperatore empta, aut dono accepta, quanto tempore acquiritur? Statim quidem acquiritur, sed quadriennium datur, intra quòd rei dominus aduersus fiscum experiri potest.

DE DONATIONIBVS.
TIT. VII.

In princ.

Acquirunturne & alijs modis iure civili res? Etiam, nempe donationibus.

Quot sunt genera donationum? Duo, una Mortis causa dicitur, altera inter uiuos. Quæ est mortis causa donatio? Quæ propter mortis fit suspicionem, qua non consecuta reuocari potest.

§. I.

Quæ est inter uiuos donatio? Est quæ sine ulla mortis fit cogitatione, et temerè reuocari non potest.

Quomodo perficiuntur donationes? Scriptis aut sine scriptis, sineq; insinuatione usq; ad quingentos solidos.

§. Sciendum.

Possunt ne reuocari donationes? Possunt, ob ingratitude, & alias certas causas.

§. Est & aliud genus.

Quæ est Donatio propter nuptias? Est quæ
nuptias

EROTEMATA

nuptias non solum præcedere, sed etiam post contractas uel ex parte fieri, uel sumere initium potest.

§. Fin.

Cuius est pretium serui communis à socio manumissi? Consocij, à manumissores restituendum.

QVIBVS ALIENARE

liceat, uel non.

TIT. VIII.

In princ.

QVIBVS alienare licet, uel non? Primum marito non licet alienare dotale prædium, etiam consentiente muliere.

§. I.

Secundò, Creditori pignus ex pactione alienare licet.

§. Nunc admonendi.

Tertiò, Pupillo & pupillæ nullam rem sine tutoris autoritate alienare licet.

Quid fit, si mutuum dedit pupillus? Distinguitur: aut enim numi extant, & uendicari possunt: aut bona quidem fide consumpti sunt, & condici possunt: si uerò mala, ad exhibendum agitur.

§. Ex contrario.

Potestne aliquid pupillo dari? Potest.

Potestne

LIB. II. INSTIT.

Potest ne debitor pupillo solvere? Non potest sine tutoris autoritate, & iudiciali sententia. Sed quid si fiat? Distinguitur; Aut pupillus saluam habet pecuniam, uel locupletior factus est, & nihil petere potest; aut consumpsit, & tunc debitor nihilo minus condemnabitur.

§. Fin.

Potest ne pupillus debitori solvere? Non potest.

PER QVAS PERSONAS
nobis acquiratur.

TIT. IX.

In princ.

Per quas personas nobis acquiritur? Per nos ipsos, per eos quos in potestate habemus, per seruos in quib. usumfructum habemus, per homines liberos, & per seruos alienos, quos bona fide possidemus.

§. I.

Quid sit, si filius aliquid acquirat? Distinguitur: aut enim quid ex re patris ei obuenit, & acquirat patri: aut ex alia causa, & sibi acquirat dominium,

D   minium,

EROTEMATA

minium: patri uerò usumfructum.

§. Hoc quoq;

Quantum pater emancipando filium ex eius rebus, quæ acquisitionem suam effugiunt, retinere potest? Dimidiam partem non dominij rerum, sed ususfructus.

§. Item vobis.

Quæ per seruos nobis acquiri possunt? Omnia, etiam ignorantibus, & nolentibus: excepta hereditate, quam, nisi iussu nostro, adire non possunt.

§. De ijs autem.

Quid fit de acquisitis seruorum, in quibus tantum ususfructum habemus? Distinguitur: aut ex re mea, & suis operis aliquid lucri seruus corradit & mihi acquirit: aut extra istas causas, ueluti legatum, aut donationem, & proprietario acquirit.

§. Idem placet.

Quid fit de seruis alienis, seu liberis, quos bona fide possidemus? Idem quòd in ijs, in quibus tantum ususfructum habemus: uidelicet quod extra istas duas causas alteruter acquirit, id uel ad ipsum pertinet, si liber est: uel ad dominum, si seruus est.

§. Ex

LIB. II. INSTIT.

§. Sed ex his.

Possimus ne & per alias personas hic supra non nominatas, id est, extraneas aliquid acquirere? Non possumus: excepto procuratore, per quem non solum scientibus, sed etiam ignorantibus nobis acquiritur.

§. Fin.

Quibus modis per uniuersitatem res nobis acquiritur? Hereditate, bonorum possessione, arrogatione, addictione: ijs enim modis res omnes ad nos transeunt.

Quomodo acquirimus hereditate? Vel ex testamento, uel ab intestato.

DE TESTAMENTIS
ordinandis.

TIT. X.

In princ.

Quomodo olim testamenta ordinabantur? Calatis comitijs, procinctu per aes et libram, postremo septem testibus.

§. I.

Quomodo hodie ordinantur? Septem testium presentia, testatoris & testium subscriptione, te-

D 2 stium

EROTEMATA

stium signaculis, & hæredis per manum testatoris
expressione.

§. Possunt.

Potest ne & uno annulo testamentum signari?
Potest.

§. Testes.

Qui possunt esse testes in testamento? Omnes,
qui uel hæredes esse, uel nos hæredes scribere pos-
sunt, exceptis muliere, impubere, muto, surdo, fu-
rioso, prodigo, seruo, improbo, intestabiliq;

Sed cum aliquis.

Valét ne testamentum, quod seruus, qui crede-
batur liber, signauit? Valet.

§. Pater.

Possunt ne ex eadem familia ad testamentum,
seu negotium alienum plures testes adhiberi? Pos-
sunt in proprio uero negotio, seu testamento non
possunt.

§. Sed neque.

Possunt ne hæres, & qui ei coniuncti sunt, in
testamento testes esse? Non possunt.

§. Legatarijs.

Possunt ne legatarij, seu fidei commissarij, &
qui eis coniuncti sunt, in testamento testes esse?

Possunt.

LIB. II. INSTIT.

Possunt.

§. Nihil.

In qua materia potest scribi testamentum? In
quavis.

§. Sed & vnum.

Potest ne quis plura testamenti sui exemplaria
scribere? Potest.

§. Fin.

Potest ne quis sine scriptis testamentum ordi-
nare? Potest.

Quomodo? Septem testibus adhibitis, et uolun-
tate sua coram eis nuncupata.

DE MILITARI TE-
stamento.

TIT. XI.

In princ.

Coguntur ne milites in expeditionibus occupa-
ti testamentorum solennitatem obseruare? Non
coguntur.

§. I.

D § DE

EROTEMATA

Quid autem si non sunt in castris aut expeditionibus? Tunc coguntur testamentorum sollemnitate obseruare: hoc tamen concessio priuilegio, quod filijfamilias testari possunt: quod alioqui filijfamilias pagani non conceditur.

§. Planè.

Valèt ne testamentum, si miles fortè in congressu dixit alicui: Ego te heredem facio? Non ualet, nisi ad hoc conuocatis testibus suam uoluntatè clarè significet.

§. Sed hæc hæctenus.

Quandiu ualet testamentum militare milite misso militia? Annum.

Quid autem, si heres scriptus sit sub conditione post annum extitura? Valet nihilo minus, si tamen miles intra annum decesserit.

§. Sed si quis.

Valèt ne testamentum, primùm quidem extra militiam non iure factum, deinde uerò in expeditione confirmatum? Valet, etiam si postea miles diminutus sit capite.

§. Fin.

Valèt ne testamentum filijfamilias in quasi castrensi peculio? Valet, iure tamen communi, non militari conditum.

QVI

LIB. II. INSTIT.
QVIBVS NON SIT
permissum facere te-
stamentum.

TIT. XII.

In princ.

Quibus non est permissum facere testamen-
tum? Primum his, qui alieno iuri subiecti sunt,
exceptis filiis familias militibus, & ueteranis, qui
in castrensi peculio, uel quasi castrensi testari
possunt.

§. I.

Secundò, impuberibus & furiosis.

§. Item prodigus.

Tertiò, Prodigis, quibus bonorum administra-
tio interdicta est.

§. Item surdus.

Quartò, Surdis & mutis, nisi certis casibus.

§. Cæcus.

Quintò, Cæcis, nisi per obseruationem legis di-
ui Iustiniani.

§. Fin.

Sextò, Captiuis.

DE EXHAEREDATIO-
ne liberorum.

D 4 TIT.

EROTEMATA

TIT. XIII.

In princ.

Quomodo liberi sunt exheredandi? Nominatim, non silentio prætereundi: alioqui inutile est testamentum.

§. I.

Dic quomodo nominatim? Titius filius meus exheres esto: Vél (si alius filius non extet) filius meus exheres esto.

§. Posthumi.

Sunt ne et posthumi nominatim exheredandi? Sunt.

Quomodo? Sic: Quicumq; mihi genitus filius fuerit, exheres esto: alioqui simul atque nati fuerint, testamentum rumpunt.

§ Posthumorum.

Quomodo nepos, neptis ue sunt exheredandi? Vnâ cum suis heredibus.

§. Emancipatos.

Sunt ne & emancipati nominatim exheredandi? Sunt filij quidem: filiae uerò etiam inter ceteros.

§. Adoptiui.

Sunt ne & adoptiui exheredandi? Sunt, si in potestate patris adoptiui mancant.

§. Sed hæc quidem.

Erât ne

LIB. II. INSTIT.

Erát ne olim differentia inter masculos & foeminas exheredandos? Erat, sed hodie est sublata.

§. Sed si in expeditione.

Potést ne mater, uel auus maternus liberos suos praeterire silentio? Potést, si liberos se habere certò sciuerit.

§. Fin.

Potést ne mater, uel auus maternus liberos suos praeterire silétio? Potést, sed seruatur eis adminiculum inofficiosi testamenti.

DE HAEREDIBVS IN
stituendis.

TIT. XIII.

In princ.

Quae personae haeredes institui possunt? Liberi, & serui, tam proprii, quam alieni.

§. I.

Potést ne seruus adulterij reus à domina sua, quacum adulterium commisisse dicitur, institui? Non potést.

§. Seruus autem à domino.

Cogiturne seruus proprius institutus haereditatem adire? Cogitur, ideo enim dicitur haeres necessarius.

D § §. Alie

EROTEMATA

§. Alienus.

Quomodo alienus seruus institutus adit hereditatem? Iussu domini sui.

§. Seruus autem alienus.

Potest ne seruus alienus etiam post mortem domini, uel domino adhuc in utero existente, institui? Potest.

§. Seruus autem plurium.

Potest ne seruus plurium dominorum institui? Potest.

§. Et unum.

Possunt ne plures, quam unus heres institui? Possunt.

§. Hereditas.

In quot partes diuiditur hereditas? In duodecim. Quae sunt harum partium nomina? Vncia, sextans, quadrans, triens, quicunx, semis, septunx, bes, dodrans, dextans, decunx, as.

§. Si plures.

Cogitur ne testator hereditatem in partem distribuere? Non cogitur: nisi nolit ex aequis partibus heredes esse.

§. Videamus.

Quid autem si pars uacat, aut dcest? Tunc accrescit aut decrescit heredibus.

§. Et si plures.

Scd

LIB. II. INSTIT.

Sed quid si plures unciae, quam duodecim distributae sunt? Tunc hereditas in dupondium, id est, duos asses, hoc est, viginti quatuor partes, uel etiam in sex & triginta partes diuidi potest.

Quid habet is, qui sine parte institutus est? Reliquum, quod deest dupondio, uel tripondio.

§. Hæres.

Potest ne hæres institui purè, uel sub conditione? Potest utrouis modo. Sed quid, si ex certo tempore uel ad certum tempus instituitur hæres? Perinde est ac si purè institutus fuisset.

§. Impossibilis.

Quid autem, si sub conditione impossibili hæres instituat? Perinde quoque est, ac si purè institutus fuisset.

§. Si plures.

Sed quid dicis, si quis sub pluribus conditionibus coniunctim uel separatim, & disiunctim institutus est? Si quidem coniunctim, omnium euentus expectandus est: sin uerò separatim, cuiuslibet uolet parere sufficit.

§. Fin.

Potest ne quis instituere hæredes, quos nunquam uiderit? Potest.

DE

EROTEMATA
DE VVLGARI SVB-
stitutione.
TIT. XV.

In princ.

Quonam pacto cōsultur testatori, si forte hæ-
res, aut hæredes plures hereditatem recusarent?
Hoc timens testator potest alios instituere, id est,
substituere, et dicere, Si ille hæres non erit, iste
hæres esto, si iste non erit tertius esto, et ita deinceps
in infinitum.

§. I.

Potest ne quis plures in unius, uel unum in plu-
rium, uel singulos in singulorum locum, uel ipsos
etiam hæredes inuicem substituere? Potest.

§. Et si ex disparibus.

Quam partem habiturus est is, qui substitui-
tur? Eam quam haberet is, in cuius locum substi-
tuitur.

§. Sed si instituto.

Vtrius partem habiturus est substituti substi-
tutus? (id est, quidam tertius) Amborum, si ambo
omiserint.

§. Fin.

Quam partem habiturus est substitutus insti-
tuto seruo, quem testator credebat esse liberum?
Dimidiam, Alij quartam.

Quomo

LIB. II. INSTIT.

Quomodo ista uerba: Si heres nō erit, accipis?
id est, si neq; ipse, neq; is, cui acquirit heres erit.

DE PUPILLARI SUB-
stitutione.

TIT. XVI.

In princ.

Quomodo consulitur testatori, si filius heres
hereditatem quidem non recusaret, tamen ante
quā pubes factus sit, decederet? Hoc timens te-
stator, potest loco filij instituere alium, quasiq; te-
stamentum filio impuberi facere.

§. I.

Potest ne quis mente captis liberis, licet pube-
ribus substituere? Potest.

Sed quid si respuerint capti mente, & impu-
beres adoluerint? Tunc infirmatur substitutio.

§. Sin autem quis,

Quid autem faceret is, qui timeret, ne pupillo
substitutus insidiaretur? Potest uulgarem palam,
pupillarem uerō substitutionem uiuo filio, & ad-
huc impubere non aperiendam inferius clausam
subiungere.

§. Non solūm.

Potest ne etiam exheredato filio impuberi, &
posthumis substitui? Potest.

§. Libe-

EROTEMATA

§. Liberis.

Potest ne quis substituere filiis suis, qui sibi testamentum non fecerit? Non potest.

§. Vel singulis.

Potest ne quis singulis pupillariter substituere, uel ei, qui eorum nouissimus impubes morietur? Potest.

§. Substituitor.

Potest ne quis impuberi nominatim, aut generaliter substituere? Potest.

§. Masculo.

Quādiu licet pupillis substituere? Masculis quidem usq; ad annos quatuordecim, foeminis uerò usque ad duodecim.

§. Fin.

Potest ne quis extraneo uel filio puberi heredi instituto (si heres quidem extiterit, decesserit tamen intra aliquod tempus) substitui? Non potest, sed obligare heredem per fideicommissum potest, ut alteri hereditatem totam uel partem restituat.

QVIBVS MODIS TESTAMENTA INFIRMANTUR.

TIT. XVII.

In princ.

Quibus modis testamenta infirmantur? Primū adoptione, & arrogatione.

§. I.

LIB. II. INSTIT.

§. I.

Secundò rumpitur testamentum posteriore te-
stamento iure perfecto.

Tertiò, irritum fit testamentum, si ex eo nemo
heres extiterit.

§. Sed si quis.

Quartò, rumpitur etiam testamentum superi-
us posteriore, licet in eo ex certa parte tātum hæ-
res institutus sit.

§. Alio.

Quintò, irritum fit testamentum etiam capi-
tis diminutione.

§. Non tamen.

Quo tempore capitis diminutione testamen-
tum fit irritum? Condicti testamenti, & mortis.

§. Ex eo autem.

Infirmatur ne testamentum posteriore nōdum
perfectò, aut uerbis tantum, quib. dicat testator,
se nolle superius ualere? Non infirmatur.

§. Fin.

Potest ne quis litis causa, aut alioqui contra le-
ges principem instituere? Non potest: quia licet
princeps solutus sit legibus, uiuit tamen legibus.

DE INOFFICIOSO

testamento.

TIT. XVIII.

EROTEMATA

In princ.

Quid est inofficiosum testamētum? Est in quo parentes aut liberi sine causa se inuicem exheredant, omittunt, aut prætereunt.

Potest ne inter fratres et sorores inofficiosum dici testamentum? Non, nisi turpes personas instituunt.

Potest ne inter cognatos dici? Nō ex ulla causa.

§. I.

Possunt ne omnes liberi, & naturales, & adoptiui posthumiq; inofficiosi querelam intentare? Possunt.

Sed quando? Quādo aliud ius non habent: nam extremum est, inofficiosi querela subsidium.

§. Sed hæc ita.

Potest ne quis querelam intentare, si ei quāta-cunq; pars relicta fuerit? Non potest: sed usq; ad quartam legitimæ replendam agere potest.

§. Si tutor.

Potest ne tutor, cuius pater pupillo legauit, legato exacto, nihilominus de inofficioso patris testamento agere? Potest.

Potest ne tutor pupilli exheredati causa cadēs nihilominus pro legato sibi relicto agere? Potest.

§. Fin.

Sed quādo cessat inofficiosi querela quarta relicta:

LIB. II. INSTIT.

libra: singulis ne, an omnibus relinquenda est? Omnibus pro rata distribuenda.

DE HAEREDVM QVALI-
tate & differentia.

TIT. XIX.

In princ.

Quotuplices sunt haeredes? Triplices: alij enim dicuntur Necessarij, alij Sui & necessarij, quidam Extranei.

§. I.

Necessarius quis est? Servus: sic inde uocatus, quia uolens nolens post mortem domini, & liber statim, & haeres fit necessarius.

§. Sui autem.

Porro qui sunt Sui & necessarij? Filius et filia: nepos uero, & neptis ex filio ita de mum, si patris sui potestate sint liberati.

Coguntur ne & illi adire hereditatem? Coguntur ex lege duodecim tabularũ, sed iure praetoris possunt abstinere.

§. Caeteri.

Extranei qui sunt? Qui testatoris iuri subiecti non sunt.

§. In extraneis.

Quot & quae tempora, quibus haeredem testamenti factione habere oportet, sunt inspicienda?

E

Tri

EROTEMATA

Tria: testamenti confecti, mortis testatoris & ad
ditionis.

§. Testamenti.

Quid est habere testamenti factionem? Est cō-
dendi testamenti potestatem habere, uel ex testa-
mento posse capere, alijue acquirere.

Habent ne furiosus, mutus, posthumus, insanus
filius familiās, seruus alienus testamenti factionē?
Habent, licet testamentum facere non possint.

§. Extraneis.

Sed si necessarius se semel immiscet, uel extra-
neus adit, possunt ne postea abstinere, uel repudia-
re? Non possunt, nisi minores sint quinq; & uigin-
ti annis, & milites.

§. Sed nostra.

Extat ne aliquod beneficium, quo quis non de-
liberando hereditatem etiā inopem adire potest?
Extat, nempe inuentarij, quo facto, non plurius tea-
nebitur heres, quam in hereditate est.

§. Fin.

Quomodo extraneus potest hereditatem adire?
Si sciens se pro herede gerit, agit, tractat, ad-
ministrat, & dicit se heredem esse: contra, si dicit
se non esse, adire hereditatem non potest.

DE LEGATIS.

TIT. XX.

In princ.

LIB. II. INSTIT.

In princ.

Quid est legatum? Est donatio à defuncto relicta.

§. I.

Quot erant olim genera legatorum? Quatuor: Vendicatio, Damnatio, Sineendi modus, & Praeceptio.

§. Nostra.

Quot hodie sunt genera? Vnum tantum, quod persequi potest quis siue per actiones personales, siue per actionem in rem, aut etiam hypothecariam.

§. Sed non vsq;

Quae est differentia inter legata & fideicommissa? Nulla.

§. Non solum.

Quae res legari possunt? Non solum testatoris, sed etiam alienae, quas testator alienas, & in commercio esse sciuerit.

Vter probat, testatorem rem alienam esse sciuisse? Legatarius, id est, actor.

§. Sed & si rem.

Potest ne testatoris res creditori obligata legari? Potest, si modò testator sciuerit rem obligatam esse.

Vter cogitur rem legatam ab obligatione hypo-

E 2 potca

EROTEMATA

potest liberare? Hæres: nisi testator, ut legatarij
lucet, expresscrit.

§. Si res aliena.

Si quis rem sibi legatam emit, potest ne huius
pretium exigere? Potest.

Sed quid, si ex causa lucratiua habet? Non po-
test.

Sed si duorum testamentis mihi eadem res le-
gata est, possumne bis petere? Distinguitur: aut
acquisti rem, & non potes: aut pretium, et ex
altero æstimationem petere licet.

§. Ea quoq; res.

Potest ne res, quæ in rerum natura non est, sed
ut sit, speratur, legari? Potest.

§. Si eadem res.

Vtrius est res duobus legata? Amborum.

Vtrius autem, si alter eorum deficiat? Alterius.

§. Si cui fundus.

Si quis fundum sibi legatum, emerit deducto u-
sufuctu, potest ne pretium exigere? Potest, sed
proprietas tantum, non etiam ususfructus.

§. Sed si rem.

Valet ne legatum rei legatarij legatario lega-
te? Non ualet, etiamsi alienauerit.

§. Si quis rem.

Valet ne legatum rei testatoris, quam alienam
uel

LIB. II. INSTIT.

uel etiam legatarij esse putauit? Valet.

§. Si rem suam.

Valét ne legatum rei testatoris, postea non animo adimendi alienata, uel pignori data? Valet.

§. Si quis debitori.

Potést ne quis debitori suo liberationem legare, uel ne heres petat ad tempus iubere? Potést.

Sed quid, si debitor creditori suo, quod ei debet, legauerit? Inutile est legatum, nisi aliquid adiectum sit.

Quid, si debitum in diem, uel sub conditione legauerit purè? Vtile est * legatum, propter representationem, etiam si uiuo testatore dies uenerit, uel conditio extiterit, quia semel constitit ab initio. * id est, ita legari potest.

§. Sed si uxori.

Potést ne maritus uxori dotem, quam acceperit, uel etiam non acceperit, certam tamen legare? Potést.

§. Si res legata.

Si res legata sine facto heredis perierit, cuius est damnum? Legatarij.

§. Si quis ancillas.

Ancillis cum suis natis, uel ordinarijs cum uicarijs legatis, si moriantur ancillæ uel ordinarij, extinguuntur.

EROTEMATA

Extinguitur ne legatum cum natis & uicarijs? Non
extinguitur.

Sed quia: Si seruus cum peculio, uel fundus cum
instrumento legati sint? Tunc seruo mortuo, uel
fundo alienato legatum extinguitur.

§. Si grex.

Si grex legatus fuerit, quantum accipit legatarius?
Totum, siue auctus sit grex, siue diminutus.
Idem de domo intellige.

§. Si peculium.

Si quid peculio legato accedit uel deccedit uiuo
testatore, cui id lucro uel damno est? Legatario.

§. Peculium autem.

Cuius est peculium manumissi in testamento?
Domini, seu heredis, nisi legatum fuerit manumisso
in testamento, aut inter uiuos manumisso non
ademptum.

§. Tam autem corporales.

Possunt ne tam corporales res legari, quam incorporeales?
Possunt, ut actiones.

§. Sed & tale.

Potest ne quis heredem damnare, ut domum
alicuius reficiat: uel res cuius alienum dissoluat?
Potest.

§. Si generaliter.

Si

LIB. II. INSTIT.

Si generaliter legatur: ueluti, lego illi equum, cuius est optio? Legatarij, nisi aliud testator dixerit.

§. Optionis.

Si legatarij, uel eorum heredes in optione disenserint, cuius iudicium expectandum est? Sortis.

§. Legari.

Quibus legari potest? Illis solis, quibuscum testamenti factio est.

§. Incertis uero.

Poterat ne olim incertis personis legari. Non poterat.

§. Libertas.

Poterat ne libertas incertae personae legari? Non.

§. Sub certa.

Poterat ne ex personis certis incertae legari? Poterat.

§. Incertis autem.

Poterant ne legata incertis personis soluta repeti? Non poterant.

§. Posthumo.

Poterant ne posthumo alieno, id est, qui inter suos natus haeres testatoris futurus non est, oline legari? Non.

§. Sed nec huiusmodi.

Quid nam hodie iuris est? Hodie incertis personis legari potest.

EROTEMATA

§. Tutor autem.

Potest ne tutor incertus dari? Non potest.

§. Posthumus.

Potest ne posthumus alienus hæres institui?
Potest.

§. Siquis in nomine.

Valet ne legatum & institutio, cum de perso-
na quidem constet, erratum autem sit in nomine?
Valet.

§. Huic proxima.

Perimitur ne legatum falsa demonstratione, si
de re constet? Non perimitur.

§. Longè magis.

Perimitur ne legatum falsa causa? Non perimitur.

§. An seruo.

Potest ne seruo hæredis legari? Non potest pu-
rè, sed sub conditione.

§. Ante hæredis.

Quo scripturæ ordine legata relinqui possunt?
Et ante hæredis institutione, & inter medias hæ-
redum institutiones.

§. Post mortem.

Potest ne post mortem hæredis, aut legatarij,
uel pridie quam hæres aut legatarius moritur, le-
gari? Potest.

§. Fin.

Licet ne

LIB. II. INSTIT.

Licet ne poenae nomine legata relinquere, adimere, uel transferre? Licet exceptis poenis impossibilibus, legibus interdictis & probrosis.

DE ADEMPCTIONE LEGATORUM.

TIT. XXI.

Quomodo possunt legata adimi, uel transferri? In eodem testamento, uel in codicillis.

DE LEGE FALCIDIA.

TIT. XXII.

In princ.

Licet ne totum patrimonium, uel ferè totum legatis exhaurire, & erogare? Non plus quam drantem, ut pars quarta apud heredem, heredesue maneat. Haec est lex falcidia.

§. I.

Si ex aequis quidem partibus heredes instituti, ex inaequalibus uerò legatis grauati sunt, quid agendum? Singuli nihilo minus suam suae partis quartam retineant.

§. Quantitas autem.

Quo tempore quantitas patrimonij in Falcidia spectatur? Mortis tempore.

§. Fin.

Quando autem quarta pars apud heredem re-

E 5 manet?

EROTEMATA

manet? Deductis ære alieno, funeris impensa, manumissorum seruorum prætijs, & eo, quod forte plus quis, quàm in bonis haberet, legasset.

DE FIDEI COMMISSARIIS hæreditatibus.

TIT. XXIII.

In princ.

QVID olim erat fidei commissum? Hæres rogabatur, ut fideliter, non lege cogente, hæreditatem totam, uel partem alteri restitueret: sed hodie etiam lege cogitur.

§. I.

Potest ne quis alicuius fidei committere, quem hæredem non instituerit? Non potest: sed oportet eum prius hæredem instituere, cuius fidei committere uelit.

Potest ne quis purè, uel sub conditione, uel ex certo die fideicommissum relinquere? Potest.

§. Restituta.

Ad quem transeunt onera hæreditatis, & defuncti actiones? Ad fideicommissarium.

§. Sed quia hæres.

Sed quid erat, si hæres totam hæreditatem uel partem restituere rogatus recusaret? Olim senatusconsulto Pegasiano perinde licebat ei quartam partem retinere, atq; ex lege fulcidia quartam partem

tena

LIB. II. INSTIT.

tem ex legatis retinere concessum est, & omnes actiones, & onera heres sustinebat.

§. Ergo.

Quid autem erat, si non plus quam dodrantem hereditatis scriptus heres rogabatur restituere? Tunc ex Trebelliano Senatusconsulto restituebatur hereditas, & in utrumq; actiones hereditarie prorata parte dabantur.

Sed quid si plus quam dodrantem, uel etiam totam hereditatem restituere rogatus sit? Tunc locus erat Pegasiano Senatusconsulto, ut supra.

§. Sed quia stipulationes.

Quid hodie iuris? Hodie Senatusconsulto Pegasiano exploso, omnis autoritas Senatusconsulto Trebelliano praestatur, ut ex eo fideicommissariae hereditates restituantur, quartam herede seruante si quidem uelit, et tunc prorata portione actiones tam in heredem, quam in fideicommissarium competunt: si uero totam hereditatem restituat, omnes hereditariae actiones fideicommissario & aduersus eum competunt.

§. Nihil autem.

Quid interest, si quis non totam, sed partem hereditatis restituere rogatus sit? Nihil.

§. Si quis una.

Sed quid: Si quis quartam non in iure retinet,
sed

EROTEMATA

sed prius iussu testatoris accepit, uel præcepit, quasi legatum? Tunc nõ scinduntur actiones: ideo fideicommissarius deliberare potest.

§. Præterea.

Potest ne quis intestatus rogare heredem aliam cui hereditatem totam uel partem restituere? Potest: sed legare extra testamentum non potest.

§. Fin.

Quid aut si in fideicommissione nihil scriptum sit, neq; testis adfuerit? Tunc heredi iusiurandum defertur.

DE SINGVLIS REBUS PER fideicommissum relictis.

TIT. XXIII.

In princ.

Possunt ne singule res per fideicommissum relinquere? Possunt.

A quo? Ab herede, uel à legatario, licet à legatario legatum relinquere non possit.

§. I.

Possunt ne etiam non solum res nostre, sed et heredis, legatarij, fideicommissarij, uel etiam alienæ relinquere? Possunt, modo ne plus prestare rogetur, quam ipse percepit.

§. Libertas.

Potest ne et libertas per fideicommissum dari? Potest.

§. Qui

LIB. II. INSTIT.

§. Qui autem.

Cuius est libertus ex fideicommissio manumissus? Manumissoris.

§. Fin.

Quæ uerba in usu fidei commissorum habentur? Peto, Rogo, Volo, Mando, Fidei tuæ committo.

DE CODICILLIS
TIT. XXV.

In princ.

Quid sunt codicilli? Eorum quæ in testamento testatoris uoluntati desunt, supplementum.

Quomodo confirmantur? Testamento prius facto.

§. I.

Potest ne quis intestatus codicillis fidei committere? Potest.

Valent ne codicilli ante testamentum facti? Valent, si postea confirmentur: licet fideicommissum ex huiusmodi codicillis relictum peti possit, si appareat testatorem à uoluntate, quam in codicillis expresserat, non recessisse.

§. Fin.

Potest ne heres in Codicillis institui, uel exheredari, uel ei substitui? Non potest.

Quid ergo fieri potest Codicillis? Tota hereditas

EROTEMATA

ditas uel pars fideicommitti, uel legatis relinquere potest.

Quot testes sufficiunt in codicillis? Quinq;.

LIBRO III.
DE HAEREDITATIBVS
quæ ab intestato deferuntur.
TIT. I.

In princ.

Quis dicitur intestatus decedere? Qui aut omnino testamentum non fecit, aut non iure fecit, aut id quod fecerat, ruptum, irritumue factum est, aut si ex eo nemo heres extiterit.

§. I.

Quibus primum ab intestato hereditas deferatur? Suis heredibus.

Qui sunt Sui? Sui sunt, filius, filia, nepos, nepotisue ex filio, qui in potestate morientis fuerint.

§. Quibus.

Qui Suis connumerari possunt? Curijs dati, id est, curiales, siue decuriones facti, et qui dotalibus instrumentis iusti liberi fiunt.

§. Ita demum.

Quarta

LIB III. INSTIT.

Quando nepos, neptisue, & dcinceps suorum
heredum numero sunt? Quando precedens per-
sona in potestate parentis sui esse desijt.

§. Sui autem.

Posunt ne & ignorantes sui heredes fieri? Pos-
sunt, etiam sine tutoris aut curatoris autoritate.

§. Interdum.

Est ne suus heres, post mortem patris ab hosti-
bus captus rediens? Est iure postliminij.

Est ne suus heres post mortem patris perdu-
ellionis iudicati? Non est, sed fiscus succedit.

§. Cùm filius.

Filius filiãue, & defuncti filij nepos neptisue,
quomodo ad hereditatem uocantur? Pariter, hæ-
reditate non in capita, sed in stirpes diuidenda.

§. Cùm autem quæritur.

Potest ne quis fieri suus heres, qui mortis tem-
pore non fuit? Potest. Quomodo? Nepos uidelicet
defuncto patre suo & destituto * testamento, siue
natus sit auo uiuente, siue tantum conceptus.

* Idest deserto, veluti herede extraneo
instituto non adeunte.

Potest ne emancipati filij adoptiuus, suus hæ-
res esse auo? Non potest.

§. Emancipati.

Potest.

EROTEMATA

Potest ne emancipatus patri suo suus esse hæres? Potest, non quidem iure civili, sed Prætoris.

§. Atij, qui emancipati.

Potest ne emancipatus, qui se in arrogationem dederit, suus patri naturali esse hæres? Nō potest, nisi à patre adoptiuo rursus emancipetur.

§. Minus ergo.

Quæ est ratio differentie, quòd emancipati naturalis patris plus iuris habent, quàm emancipati adoptiui? Quia naturalia iura lex civilis perimere non potest.

§. Eadem hæc.

Quid autem si ex testamento emancipatus naturalis præteritus est? Nihilo minus quasi suus hæres à Prætoribus uocatur.

§. Admonendi.

Sed quomodo consulitur emancipatis adoptiuis? Vocantur ex edicto Vnde cognati, Suis tamen emancipatis, & agnatis præcedentibus.

§. Sed ea omnia.

Filius à patre naturali in adoptionem datus, manetne suus hæres? Manet, solum ab intestato ad patris adoptiui successionem uenit.

Cogiturne talem filium pater adoptiuus testamento instituere hæredem? Non cogitur, nisi sit suus, uel pater arrogatiuus.

§. Fina.

LIB. II. INSTIT.

§. Fin.

Quid interest inter filios, & ex filia nepotes?
Olim interfuit, hodie nihil interest, nisi quod in
stirpes diuidatur hereditas.

*Scilicet quod attinebat ad ius suorum
heredum: quia uirilem sexum uetera iu-
ra ualde honorarunt.

DE LEGITIMA AGNA-
torum successione.

TIT. II.

In princ.

AD quos pertinet hereditas Suis non existen-
tibus? Ad agnatos etiam adoptiuos.

§. I.

Agnati qui sunt? Hoc supra diximus.

De Leg. ag. tut. §. I.

Sed daturne omnibus agnatis simul hereditas?
Non? sed ijs tantum qui tunc proximum gradum
obtinebant, cum certum esse cepit, intestatum aliu-
quem decessisse.

§. Cæterum.

Vocaturne tantum marcs agnati, ut olim
iuris erat? Non, sed etiam foeminae agnatæ simili
modo uocantur.

§. Hoc etiam.

Et quid insuper ab imperator adiectum est?

F Etiam

EROTEMATA

Etiam sororis filios & filias siue eiusdē patris siue
siue eiusdem matris cum fratris filijs filiabusq; illi
ut patruo, hi ut auunculo ex quo succedere.

§. Si plures.

Quid autem si plures sint gradus agnatorum,
& diuersi? Proximus uel proximi uocantur.

§. Proximu.

Quo tempore proximus requiritur? Distingui-
tur: aut quis nullo facto testamento decesserit, &
ille proximus admittitur, qui eo tempore, quo is
mortuus est, de cuius hereditate agitur, proximus
ei erat: aut quis testatus decesserit, & querimus
qui proximus fuerit eo tempore, quo certum factum
est, neminem defuncto heredem ex testamen-
to extaturum.

§. Placebat.

Si autem unus agnatorum * aut ante quā adeat,
decedat, aut hereditatem repudiet, nonne poterit
alius agnatus § succedere? Olim non poterat, hodie
potest * Vt frater §. ueluti patruus.

§. Fin.

Succedit ne pater filio emancipato? Succedit,
contracta tacite uel expresse fiducia.

DE SENATVSCONSVLTTO
Tertuliano.

TIT.

LIB. III. INSTITVT.

TIT III.

In princ.

QVID est Senatusconsultum Tertulianum?
Est ius quo cautum est de tristiciorum liberorum
successione matri deserenda.

§. I.

Omniſus ne personis legitimis mater olim ante
ponebatur? Non, sed in multis onerabatur, & ex-
cludebatur.

§. Sed nos.

Repellitur ne hodie mater, nisi certum liberorum
numerum pepererit? Non repellitur.

§. Sed cum antea.

Quibus autem personis hodie mater anteponi-
tur: Omnibus, excepta fratris & sororis perso-
na, cum quibus una uocatur: cum sororibus quidem hæ-
reditate in semissem, cum fratribus uero uel u-
fratribus & sororibus in capita distribuenda.

§. Sed quemadmodum.

Quo autem casu matres à successione liberorum
suorum repelli possunt? Si destitutis tutoribus intra
annum alios petere neglexerint.

§. Fin.

Potest ne mater ad uulgo quæsitorem liberorum
bona admitti? Potest.

F 2 DE

EROTEMATA
DE SENATVSCONSVLTO
Orficiano.

TIT. IIII.

In princ.

QVID est Senatusconsultum Orficianum?
Est ius, quo liberi ad bona matrum intestatarum
admittuntur.

§. I.

Percunt ne Senatusconsultorum Tertulij, &
Orficij iura minima capitis diminutione? Non
pereunt.

§. Nouissimè.

Possunt ne liberi uulgo quæsi ad matris bona
admitti? Possunt.

§. Fina.

Cuius est pars hereditatis eius hæredis, qui
aut decedit, aut alioqui ex aliqua causa non adit?
Tunc pars eius reliquis, qui adierint, accrescit.

DE SVCCESIONE
cognatorum.

TIT. V.

In Princip.

AD quos pertinet hereditas Suis & agnatis
non existentibus? Primò ad cognatos, id est agna-
tos emancipatos, solis exceptis fratribus, & soro-
ribus emancipatis, non tamen liberis eorum: qui
quidem

LIB. III. INSTITVT.

quidem excepti cum legitimis fratribus in tertia tantum parte uocantur, alijs uero legitimis agnatis antepositur.

§. I.

Ad quos secundo pertinet hereditas Suis et agnatis non existentibus? Ad eos quoque, qui per foemini sexus personas descendunt.

Possunt ne liberi in adoptionem dati ad patris naturalis hereditatem hoc ordine admitti? Possunt.

§. Vulgo.

Possuntne, et uulgo quaesiti hoc ordine inuicem admitti? Possunt.

§. Fin.

Ad quotum usque gradum uocantur agnati? Usque ad decimum.

Ad quotum autem cognati? Usque ad sextum: ex septimo uero solum filius filiae, consobrini et consobrinae.

DE GRADIBVS CO-
gnationum.

TIT. VI.

In. princ.

Quotuplex est cognatio? Duplex: Prima ascendentium, et descendentium: altera eorum, qui ex latere ueniunt, id est, ex transuerso.

F 3 Qui

EROTEMATA

Qui sunt ascendentes? Parentes,

Qui sunt descendentes? Liberi.

Qui sunt ex transuerso? Fraires sorores, patrui, amice, auunculi, matertera & qui ex his nascuntur, aut conediuntur.

§. §. §. §. §.

Quot gradus numerorum in hoc titulo? Sex.

§. Hactenus.

Possunt ne & plures numerari? Possunt, quia semper generata persona gradum unum adiicit & in agnatione, & cognatione.

DE SERVILI COGNATIONE TIT. VII.

In princ.

QV O pacto seruorum liberi parentibus, uel ipsi inter se succedunt? Si & parentes, & liberi ad libertatem uenerint, iure patronatus in hac parte sopito.

§. I.

Possunt ne qui parem gradum cognationis obtinent, ueluti fratres, & nepotes, pariter uocari? Non, sed sui præferuntur, in infinitum, etiam si sint emancipati, aut per fœmininū sexum propagati.

§. Fin.

Sunt ne agnati licet sint remotiore gradu, potiores
res

LIB. III. INSTIT.

res cognatis, qui sunt gradu proximioribus. Sunt, exceptis fratre, et sorore emancipatis qui licet inter cognatos numerentur, tamen agnatis omnibus quibus tertio, aut remotiore gradu sunt, præferuntur.

DE SVCCESIONE LIBERTORUM.

TIT. VIII.

In princ.

QVIS olim succedebat liberto intestato? Nemo quidem, nisi suus heres: si uero adoptiuus filius fuisset, habebat ius, et patronus.

Licebat ne et patronum præterire? Licebat.

§. I.

Quid postea prætor emendauit? Ut patronus dimidiam partem consequeretur.

§. Postea.

Quid deinde lege Papia catuum est? Ut patrono, si libertus locupletior minus tribus liberis decederet, uirilis pars conseruaretur: sin tres liberos reliquerat repellebatur patronus.

§. Sed nostra.

Quid hodie Imperator definiit? Ut si liberti minores sint centenarijs testamento facto patronus locum non habeat: sin uero maiores, centenarijs testamento facto patronum præterierint, patronus tunc tertiam partem auferet, aut supplebit

F 4 §. Mul-

EROTEMATA

§. Multis.

Ad quotum usq; gradum, uocantur patroni? Ad quintum usq; gradū, in capita hereditate, non in stirpes cum patronis diuidenda.

§. Fin.

Habebant ne olim Latini liberti successionem? Non habebāt, sed ut serui moriebantur, eorumq; bona a manumissoribus possidebantur. Hodie uero explosis Latinis ut supra audiuisti omnes liberti sunt ciues Romani.

DE ASSIGNATIONE libertorum.

TIT. IX.

In princ.

Ad quos pertinet bona libertorum? Ad omnes patroni liberos, nisi patronus uni ex liberis assignet libertum, ut post mortem, eius solus is patronus habeatur.

§. Fin.

Euanescit ne assignatio, si quis filium, cui assignauit, emancipauerit? Euanescit.

DE BONORVM POS- sionibus.

TIT. X.

In princ.

Quid est bonorum possessio? Est ius defuncti
bona

LIB. III. IN SIT V T.

bona possidendi: à prætorè, ueteris, id est ciuilibis iuris emendandi, aut impugnandi seu comprobandi gratia introductum,

§. I.

Dicitur ne hæres, qui à prætorè ad successiõnem uocatur? Non, sed bonorum possessor.

§. Adhuc.

Cur Prætor ius in bonorum possessionibus dandis ex bono et æquo dilatauit? Quia angustissimis duodecim tabularum legibus conclusum erat.

§. Sunt autem.

Quotuplex est bonorum possessio? Duplex: Alia ex testamento, cuius duæ sunt species: Contra tabulas, et Secundum tabulas. Alia ab intestato, cuius octo sunt species: Prima, Unde liberi, 2. Unde legitimi, 3. Unde decem personæ, 4. Unde cognati, 5. Tanquam ex familia, * 6. Unde patroni, patronæq; 7. Unde uir, et uxor, 8. Unde cognati manumissoris.

* Id est, unde agnati manumissoris.

§. Sed eas.

Quid in hoc prætor emendauit? In prima parte, quæ est ex testamento nihil emendauit.

§. Quæ autem.

Quid autem emendauit in posteriore parte? Tertiam sustulit speciem.

F §. Cum.

EROTEMATA.

§. Cūq; antea.

Quid deinde sustulit? Quintam quoque, & sextam speciem.

§. Aliam.

Quid postremò Vltimam etiam superuacuanam uoluit haberi.

Quot ergo remanent bonorum possessiones? Sex tantum ordinariæ: duæ prioris, & quatuor posterioris partis.

§. Septima.

Est ne quædam extra ordinaria bonorum possessio? Est, & Septima dicitur, quæ datur ijs, quibus ex legibus, senatûsueconsultis & constitutionibus principum dari æquum est.

§. Cūm igitur.

Quæ, & quibus sunt tempora petendæ bonorum possessioni præfinita? Parentibus & liberis anni, cæteris autem agnatis uel cognatis centum dierum spacium.

Sed quid, si intra hoc, tempus aliquis petere neglexerit? Tunc eiusdem, uel sequentis gradus personis accrescit.

§. Si quis itaque.

Quid? si quis delatam sibi bonorum possessionem repudiauerit? Tunc statim nō expectato anni uel dierum fine cæteri qui sequenti gradu aut ordine

dine

LIB. III. INSTIT.

dine sunt, ad bonorum possessionem uocabuntur.

§. Fin.

Qui dies in bonorum possessione petenda considerantur, utilesne an continui? Olim quidem continui, hodie uero utiles, id est, plenum habetur eorum beneficium.

DE ADQUISITIONE PER
arrogationem.

TIT. XI.

In princ.

Quomodo adquirimus arrogatione? arrogatione acquiruntur patri adoptiuo omnia quæ sunt arrogati: ceterum ex ijs quæ arrogatus extrinsecus & non ex re patris acquirit, patri ultra usum fructum nihil acquiritur.

§. I.

Quando etiam rerum dominium in arrogatorem transit? Eo, qui in arrogationem acceptus est, mortuo, nisi aliæ personæ præferantur.

§. Fin.

Quis potest arrogatum à creditoribus conuentum defendere? Arrogator: sin nolit, datur facultas creditoribus bona arrogati, quæ non arrogatus una cum usufructu habuisset, possidere.

DE EO CUI LIBERTATIS
causa bona addicuntur.

TIT.

EROTEMATA

TIT. XII.

In princ.

Quomodo acquiritur addictione? Si ij, qui libertatem acciperunt in testamento, ex quo nemo hereditatem adit libertatū conseruandarum causa, bona sibi addici petant, & libertatem tunc, & omnia defuncti bona acquirunt.

§. I.

Cui prodest ista additio? Prodest & seruo, & defuncto, ne bona à creditoribus ueneant.

§. In primis.

Quid ergo, si non ex testamento, sed tantum codicillis libertates relictæ fuerint? Nihilominus libertates competunt, si modò certum sit, neminem ab intestato aditurum.

§. Si is qui.

Sed quid, si minor uiginti quinque annis abstineuit, postea poenitēs restitutus adit, aut petit iam à seruo occupatā hereditatem, potest ne reuocari libertas? Non potest.

§. Hæc constitutio.

Quid aut, si uiuus, aut mortis causa quis libertates dederit, potest ne seruus additionem petere? Potest, licet constitutionis uerba deficiant.

§. Fin.

Sunt ne & plures huius iuris, seu successionis diuis

LIB III. INSTIT.

diuisiones? Suut, & in imperatoris constitutione continentur.

DE SVCCESIONIBVS SVB

latis quæ fiebant per bonorum venditiones, & ex Senatusconsulto Claudiano.

TIT. XIII.

In princ.

Erant ne et aliæ bonorum acquisitiones? Erāt, scilicet per bonorum propter creditores uenditionem, quæ tamen sublata est.

§. Fin.

Quæ præterea? Quòd non tantum mulieris liberæ, serui mei amore accensæ, sed etiam omnium bonorum eius dominus efficiebar, quæ acquisitio & ipsa sublata est.

DE OBLIGATIONIBVS.

TIT. XIII.

In princ.

Quid est obligatio? Est iuris uinculum, quo quisq; quod debet, secundum Romanæ ciuitatis iura soluere cogitur.

§. I.

Quæ est summa, id est, prima obligationum diuisio? Primò diuiditur obligatio in Ciuilē, & Prætoriam.

§. Sec.

EROTEMATA

§. Sequens.

Quæ est sequens diuisio? Secundò diuiditur obligatio in quatuor species, Aut enim obligationes Ex contractu sunt, aut Ex quasi contractu, aut Ex delicto, aut Ex quasi delicto.

§. Fin.

Obligationum Ex cōtractu, quot sunt species? Quatuor: aut enim re contrahuntur, aut uerbis, aut literis, aut consensu.

QVIBVS MODIS RECON- trahatur obligatio.

TIT. XV.

In princ.

Quibus modis re contrahitur obligatio? Primum Ex mutui datione, quòd cōsistit in his rebus, quæ pondere, numero, mensuræue constant.

§. I.

Secundò, Ex indcbito: quod est, si quis per errorem soluit.

§. Item is cui.

Tertiò, Ex commodato: quod est si cui res, nulla mercede accepta uel constituta, utenda datur.

§. Præterea.

Quartò, Ex deposito, quod est, si cui res aliqua custodienda datur.

§. Fin.

Quin

LIB. III. IN SITV T.

Quintò, Ex pignore, quod est, si creditori à de-
bitore res pignori datur.

DE VERBORVM OBLIG A-
tionibus.

TIT. XVI.

In princ.

QVIBVS modis uerbis contrahitur obli-
gatio? Ex interrogatione & responsione, cùm
quid dari, fieriue nobis stipulamur, unde etiam di-
citur stipulatio.

§. I.

Sunt ne huius obligationis quedam uerba so-
lemnia? Olim erant, hodie intellectus & consensus
ab utraq; parte consonans sufficit.

§. Omnis.

Quomodo constituuntur stipulat^{io}nes? Aut
purè, aut in diem, aut sub conditione.

§. At si ita.

Si stipuler, quò ad uiuam qualis est stipulatio?
Pura & perpetua.

§. Sub cōditione.

Quomodo sub conditione stipulatio constitui-
tur? Cum in aliquem casum differtur obligatio.

§. Si quis ita.

Si stipuler, si hoc non fecero, quādo committi-
tur stipulatio? Post mortem.

§. Ex

EROTEMATA

§. Ex conditionali.

Si stipuler sub conditione, cui prodest, si interrim moriar? Heredi tuo.

§. Loca.

Si stipulor: Hoc loco ueluti Romæ dare, face-reue spondes? Qualis est stipulatio? Est pendens, donec promissor isthuc uenire possit.

§. Conditiones.

Si stipuler: Si hoc est uel fuit: quando committitur stipulatio? Statim, si est uel fuit: sin uerò nō est, uel non fuit, nihil ualet stipulatio.

§. Fin.

Si stipuler aliquid fieri, aut non fieri, quid debet is, qui contra quam promisit, fecerit? Incertum est: optimum idcirco erit poenam subijcere.

DE DVOBVS REIS STIPULANDI & PROMITTENDI.

TIT. XVII.

In princ.

Quomodo duo pluresue rei stipulando fieri possunt? Si post omnium interrogationē promissor respondeat: utriq; Spondeo.

§. I.

Quomodo autem fiunt duo plures ue rei promittendi? Si stipulandi promissores singuli separatim respondeant.

§. Ex

LIB. III. IN S I T V T.

Si unus illorum reorum accipit seu soluit debi-
tum, perimit ne omnium obligationem? Omnes li-
berat.

§. Fin.

Potest ne unus ex reis promittendi pure, alius
in diem, uel sub conditione obligari? Potest.

DE STIPVLATIONE SER-
uorum.

TIT. XVIII.

In princ.

Potest ne seruus stipulari? Potest ex persona
domini, uel domino defuncto hereditati.

§. I.

Possunt ne & liberi, qui in potestate parentum
sunt, stipulari? Possunt in rebus parentum.

§. Sed cum factum.

Sed cum factum in stipulatione continetur, que
persona spectanda est? Serui tantum, non etiam domini

§. Seruus communis.

Cui seruus & communis stipulando acquirit?
Unicuique dominorum pro portione domini.

Sed quid, si iussu unius eorum, aut nominatim
alicui eorum stipulatus est? Tunc soli ei acquiritur.

§. Fin.

Cui seruus communis stipulando acquirit, id
quod uni ex dominis acquiri non potest? Alteri.

G DE

EROTEMATA
DE DIVISIONE STI-
pulationum.

TIT. XIX.

QVOT sunt genera stipulationum? Quatuor.
alie enim sunt Iudiciales, alie Prætorie, alie Con-
ventionales, alie Communes.

Quæ sunt Iudiciales? Quæ à mero iudicis offi-
cio proficiscuntur, qualis est de dolo, & de seruo
fugitivo.

Quæ sunt Prætorie? Quæ à mera Prætoris iu-
risdictione proficiscuntur: ueluti Damni infecti,
Legatorum, Dupli in rebus uitiosis seu morbosis
uenditis præstandi.

Quæ sunt Conuentionales? Quæ ex uoluntate
contrahentium proficiscuntur.

Quæ sunt Communes? Quæ tam ex prætoris
iurisdictione, quàm officio iudicis proficiscuntur:
ueluti, Rem pupilli saluam fore, & ratam rem do-
minum habiturum.

DE INUTILIBVS STIP V-
lationibus.

TIT. XX.

In Princip.

Si quis stipulatur mortuum, aut quod in rerum
natura non est, utilisne est stipulatio? Est inutilis.

§. I.

Si

LIB. II. INSTIT.

Si quis stipulatur rem sacram, aut religiosam aut publicam, uel suam, uel hominem liberum, ut lisne est aliquando stipulatio? Est inutilis, quia quæ ab initio non consistunt, ex post facto non confirmantur.

§. Si quis alium.

Si quis alium daturum quid facturum uel promiserit, utilisne est stipulatio? Est inutilis.

Si quis autem effecturum se & procuratorum ut alius det, faciatur, promiserit, ualét ne stipulatio? Valet.

§. Si quis alij.

Si quis alij, cuius iuri subiectus non sit, stipuletur, utilisne est stipulatio? Est inutilis.

§. Planè.

Si quis sibi aut seio dari stipuletur, ualét ne stipulatio? Valet.

§. Quòd si quis.

Si quis sibi, & alij, cuius iuri subiectus non sit, dari stipuletur, ualét ne stipulatio? Valet quidem, sed non plus quam dimidiam partem acquirit.

§. Eiuero.

Si quis suo iuri subiecto stipuletur, ualét ne stipulatio? Valet.

§. Prætereà.

Si quis stipuletur decem, alius respondens promittat quinque, uel contra: utilisne est stipulatio? Est inutilis.

EROTEMATA

Quid, si alius stipuletur purè, alius promittat sub conditione, uel contra utilis ne est stipulatio? Est inutilis.

At si quis respondens solùm dicat, promitto, ualèt ne stipulatio? Valet quo ad eandem diem, uel conditionem.

§. Item inutilis.

Si quis à suo iuri subiecto stipuletur, uel contra utilis ne est stipulatio? Est inutilis.

Si quis autem à filiofamilias alieno stipuletur, ualètne stipulatio? Valet: non item à seruo alieno.

§. Mutum.

Si quis mutus aut surdus stipuletur, utilis ne est stipulatio? Est inutilis.

§. Furiosus.

Si quis furiosus stipuletur, utilis ne est stipulatio? Est inutilis.

§. Pupillus.

Si quis pupillus stipuletur, ualèt ne stipulatio? Valet in eo qui intellectum habet.

Si quis aut impubes, qui in potestate parentis est, stipuletur, utilis ne est stipulatio? Est inutilis.

§. Impossibilis.

Si quis sub impossibili conditione stipuletur, utilis ne est stipulatio? Est inutilis.

Si quis autem sub impossibili conditione negatiue

tine

LIB. III. INSTITVT.

tiue stipuletur, ualēt ne stipulatio? Valet & quia
purē facta intelligitur, statim pati potest.

§ Item uerborum.

Si quis absenti stipuletur, utilis ne est stipula-
tio? Est inutilis.

Si quis autem scripturam habet, quae utranque
partem praesentē indicat, ualēt ne stipulatio? Va-
let, nisi contrarium probetur.

§. Post mortem.

Si quis post mortem suam, siue pridie quam
moriatur, dari sibi stipuletur, ualēt ne stipulatio?
Valet.

§. Item si quis.

Si quis praepostere stipuletur, ueluti hodie sibi
dari si cras uel alio die conditio euenierit, ualētne
stipulatio? Valet.

§. Ita autem.

Si quis cūm moriatur ipse, uel, promissor: sibi
dari stipuletur, ualēt ne stipulatio? Valet.

Item si quis, cūm alius moriatur, sibi dari stipu-
letur, ualēt ne stipulatio? Valet.

§. Si scriptum.

Si stipulationis instrumento scriptum fuerit,
promissorem promississe, & de interrogatione ni-
hil appareat, ualēt ne stipulatio? Valet.

§. Quoties.

EROTEMATA

Si quis multas res si dari una & cōiunctiua stipulatione stipuletur, ualēt ne stipulatio? Valet.

§. Alteri.

Si quis alij dari, et nisi datum fuerit, sibi poenae nomine dari stipuletur, ualētne stipulatio? Valet.

§. Sed si quis.

Sed si quis cūm eius interesset, alij stipuletur, omīssa poena, ualēt ne stipulatio? Valet.

§. Versa uice.

Si quis stipulanti alium facturum promiserit, utilis ne est stipulatio? Est inutilis, nisi poenam adiecerit.

§. Item nemo.

Si quis rem futuram suam, alio casu, quo etiam sua futura erat, stipuletur, utilis ne est stipulatio? Est inutilis.

§. Si de alia.

Si quis de alia re sentiens stipuletur, de alia promissor promittat, utilis ne est stipulatio? Est inutilis.

§. Quod turpi.

Si quis rem turpem fieri stipuletur, utilis ne est stipulatio? Est inutilis.

§. Cūm quis sub alia.

Si quis sub conditione stipuletur, & ante conditionem moriatur, ualēt ne stipulatio? Valet, et haec res agere, uel conueniri potest.

§. Qui

LIB. III. INSTIT.

§. Qui hoc anno.

Si quis hoc anno aut hoc mense stipuletur, valet ne stipulatio? Valet: sed non nisi omnibus anni uel mensis partibus præteritis petere potest.

§. Fin.

Si quis dari sibi aliquid dari stipuletur, potest ne statim agere? Non nisi tantum temporis spacium præterierit, quo traditio fieri poterat.

DE FIDEIUSSORIBVS
TIT. XXI.

In princ.

QUI sunt fideiussores? Qui pro eo, qui promittit, obligantur.

§. I.

In quibus obligationibus accipi possunt fideiussores? In omnibus & ciuilibus, & naturalibus.

§. Fideiussor non tantum.

Obligatur ne solum fideiussor? Non, sed etiam heres eius.

§. Fideiussor.

Quando potest fideiussor accipi? Et ante & post contractum.

§. Si plures.

Si plures sunt fideiussores, singuline in solidum tenentur? Tenentur quidem, sed litis contestatæ tempore beneficio epistolæ diui Adriani partes soluere possunt.

EROTEMATA

§. Fideiussores.

Possunt ne fideiussores ita obligari, ut plus debeant, quam is pro quo obligantur? Non, sed quod minus, recte possunt.

§. Si quid autem.

Si quid autem fideiussor pro reo soluerit, unde recuperabit? A reo, mandati actione contraria.

§. Fin.

Si quis scripserit fideiussisse, quid intelligitur? Perfecta stipulatio praesumitur.

DE LITERARVM OB-
ligationibus.

TIT. XXII.

Quomodo literis contrahitur obligatio? Si quis debere se scripserit, quod sibi datum aut numeratum non est.

Quando ex ista obligatione agi potest? Post biennium: nam intra biennium scribens uel opponit non numeratae pecuniae exceptionem, id est, dicit creditori: tu te numerasse ostende; uel ipsum creditorem in querimoniam deducit.

l. si intra. C. de except. non numer. pecun.

DE OBLIGATIONIBVS
& consensu.

TIT. XXIII.

Quibus modis consensu contrahitur obligatio?

Emptio

LIB. III. INSTIT.

Emptione uenditione, locatione, conductione, societate, mandato.

Quare autem istis modis dicitur obligatio consensu contrahi? Quia nec datione rei, nec presentia contrahentium, nec scriptura opus est, sed solus consensus sufficit.

Estne & alia inter istas obligationes ex consensu, & superiores, quæ re, uerbis, literisq; fiunt differentia? Est: nam in superioribus alter obligat, alter obligatur: in his uerò uterq; alteri obligatur.

DE EMPTIONE ET
uenditione.

TIT. XXIII.

In princ.

Quomodo contrahitur emptio & uenditio? Simul atq; de pretio utraq; pars consensit: uel si opus est, scripturis confectis & completis subscripsit: alioqui poenitere licet, nisi iam arrarum nomine aliquid datum fuerit.

Quid ergo, si quis poenitet dato aliquid arrarum nomine? Si quidem est emptor, perdit quod dedit: si uerò uenditor, duplum præstare cogitur.

§. Pretium.

Consistit ne uenditio si cotrahentes pretij æstimationē tertium quendam definire cōuenerint?

G 5

Consi

EROTEMATA

Consistit, si estimator pretium definierit, id quod
et ad locutionem et conductionem trahi potest.

§. Item pretium.

In quo consistere oportet pretium? In pecunia
numerata.

Est ne uenditio, si res alia, quam pecunia, pro
re datur? Non sed permutatio est.

§. Cum autem emptio.

Contracta uenditione, ad quem pertinet peri-
culum et commodum? Ad emptorem, nisi in peri-
culo uenditoris dolus aut culpa argui possit.

Sed quid si uenditor custodiam rei uenditæ us-
que ad traditionem suscepit? Venditoris erit pe-
riculum.

Quid autem, si non suscepit, et res percat?
Securus est: sed quia adhuc dominus rei est, uendi-
cationem et conditionem emptori cedit exhibe-
bitque.

§. Emptio.

Potest ne uenditio et pure et sub conditione
contrahi? Potest.

§. Fin.

Valet ne uenditio loci sacri, uel religiosi, aut li-
beri hominis? Distinguitur: aut sciens emit, et non
ualet: aut deceptus, et exempto aduersus uendito-
rem, agit in id quod sua interest,

DE

LIB. III. IN SVT.
DE LOCATIONE ET CON-
ductione.

TIT. XXV.

In princ.

Quomodo contrahitur locatio & conductio?
Eodem modo, quo & emptio & uenditio: si uideli-
cet de mercede utraq; pars consenserit.

Qualis ergo est contractus, si quis rem dederit
artifici faciendam, & post factam tantum daturus
sit, quātum inter eos conuenerit? Non est proprie
locatio & cōductio, sed alius contractus: agiturq;
præscriptis uerbis.

§. Prætereà.

Porrò qualis est contractus, si duo inuicem res
utendas, aut fruendas dederint seu commodaue-
rint? Et hoc proprium genus contractus est: agi-
turq; præscriptis uerbis.

§. Adeò.

Sed qualis est contractus, si quis cui prædium
perpetuò fruendum, pro certa anni pensione tra-
didit, quodq; conductori hærediue eius uendere
liceat? Est emphyteosis.

Cuius nam est periculum in emphyteosi? Si res
tota perit, domini: si pars, conductoris: nisi aliud
pactum fuerit.

§. Item quæritur.

Qualis

EROTEMATA.

Qualis contractus, si quis aurifabro aureos dederit, ut is ex auro suo aliquot annulos ei faceret? Est Emptio & Venditio.

Qualis autem, si quis aurum suum dederit aurifici, mercede pro opera constituta? Est Locatio & conductio.

§. Conductor.

Quid conductor facere debet? Omnia secundum conductionis legem: omissum uero ex aequo & bono prestare tenetur.

§. Qui pro usu.

Quantam diligentiam conductor in re sibi locata adhibere debet? Tantam, quantam diligentissimus paterfamilias in rebus suis adhiberi solet: qua adhibita, si casu aliquo fortuito res perierit, non tenebitur.

§. Fina.

Si quis fundum conducens ad quinquennium, secundo forte aut tertio anno decesserit, potest ne heres eius in conductionem usque ad finem quinquennij succedere? Potest.

DE SOCIETATE. TIT. XXVI.

In princ.

Quomodo contrahitur societas? Inter socios, aut totorum bonorum, hoc est, de uniuerso patrimonio

LIB. III. INSTIT.

monio, aut unius alicuius negotiationis.

Quales erunt lucri & damni partes, si nihil de illis expressum fuerit? Aequales: alioqui standum est conuentis.

§. I.

Potest ne coiri societas, si duo inter se pactisint, ut alter duas in lucro partes habeat, & tantum tertiam in damno: contra alter duas in damno, tantumq; unam in lucro? Potest.

Potest ne ita coiri, ut alter pecuniam conferat, alter non conferat, & tamen lucrum inter eos commune sit? Potest.

Potest ne conueniri, ut quis lucri quidem partem habeat, de damno uero dissoluta societate non teneatur? Potest.

§. Illud.

Si quid de lucro expressum est, intelligitur ne etiam expressum de damno, licet de damno nihil dictum sit? Intelligitur.

§. Manet.

Quomodo soluitur societas? Primò dissensu & renunciatione, nisi quis callidè renunciauerit.

§. Soluitur.

Secundò, morte socij, nisi aliter conuenerit.

Tertiò, societatis negotiatione ad finem pducta.

Quartò, uniuersis socij bonis publicatis.

Quintò

EROTEMATA

Quintò, socio ere alieno, oppresso, ita ut bonis suis cedat, & patrimonium eius uencat.

§. Fin.

Cuius nomine tenetur socius socio? Nominè do-
li & culpa, id est, desidia & negligentia.

DE MANDATO.

TIT. XXVII.

In princ.

Quot modis contrahitur mandatum? Quin-
que modis: aut enim mea solius gratia tibi mando,
aut mea & tua, aut aliena tantùm, aut mea & ali-
ena, aut tua & aliena.

§. I.

Cedo nobis quinq; exempla. Primum, ut mihi
fundum emerēs. Secundum, ut ab eo quem tibi dele-
gem, in id quod tibi debeo, meo stipuleris periculo.
Tertium, ut Titio fundum emerēs, Quartum, ut
mihi & Titio fundum emerēs. Quintum, ut Titio
sub usuris crederēs.

§. Tua tantùm.

Quid autem si tua tantùm gratia tibi mandem?
Magis tunc consilium quàm mandatum est.

Sed quid si tibi mandem, ut Titio sub usuris
pecuniam crederēs? Sabinus dixit mandatum esse,
teq; mihi obligari mandati ad similitudinem quan-
dam fideiussores.

§. Illud

LIB. III. INSTITVT.

§. Illud quoque.

Est ne mandatum contra bonos mores obligatorium? Non est.

§. Is qui exequitur.

Licet ne madati fines excedere? Non licet.

§. Recte quoq;

Quando mandatum reuocari & solui potest?
Re integra.

§. Mandatum non suscipere.

Liberum ne est mandatum non suscipere? Est, sed susceptum consummandum est: aut, dum res est integra, quam primùm renunciandum.

§. Mandatum.

Potest ne mandatum & in diem differri, & sub conditione fieri? potest.

§. Fin.

Quæ est mandati substantia? Vt sit gratuitum, alioqui in aliam contractus speciem cadit: nam mercede constituta locatio et cōductio esse incipit

DE OBLIGATIONIBVS

quæ ex quasi contractu nascuntur.

TIT. XXVIII.

In princ.

QVID est Obligationes ex quasi contractu nasci? Id est, quæ non propriè ex contractu descen-

EROTEMATA

descendunt: quia nullus contractus inter contractantes intercessit.

§. I.

Inter quos ergo obligationes ex quasi contractu nascuntur? Primum inter dominum rei gestæ, & eum qui gessit: daturq; actio domino directæ, gestori contraria.

§. Tutores.

Secundò, inter tutorem & pupillum: daturq; actio pupillo directæ, tutori contraria.

§. Item si.

Tertiò, inter quos res est diuidenda sine societate, ueluti legata aut donata: daturq; actio alterutris communi diuidendo.

§. Idem iuris.

Quartò, inter cohæredes: daturq; actio familie herciscundæ.

§. Hæres.

Quintò, inter hæredem, & legatarium: daturq; actio ex testamento.

§. Item is cui.

Sextò, inter soluentem per errorem indebitum, & accipiëtem: daturq; soluenti actio condictitia.

§. Fin.

Datur ne in omnibus causis per errorem soluenti repetendi facultas? Non.

LIB. III. IN S I T V T

In quibus non datur? In quibus *lis* crescit inficiando, id est, id quod uerè debetur, propter inficiationem duplatur, ueluti in lege Aquilia: item in legatis ad pias causas relictis.

PER QVAS PERSONAS
nobis obligatio acquiratur.

TIT. XXIX.

In princ.

PER quas personas nobis obligatio acquiratur? Primò per nos ipsos, per eos, qui in potestate nostra sunt, per seruos quidem totum, per liberos uerò ususfructus tantum.

§. I.

Secundò per liberos homines, et alienos, quos bona fide possidemus: Item per eum quoque seruum, in quo ususfructum habemus, ea tantum que acquirunt ex operis suis, et ex re nostra.

§. Fin.

Tertiò per seruum communem, aut pars dominica, aut totum, si uni domino soli stipulatus sit.

QVIBVS MODIS TOLLATUR
obligatio

TIT. XXX.

In princ.

Quibus modis tollitur obligatio? Primò Solutione.

H

Quis

TEROTEMATATA III

Quibus modis fieri potest solutio? Soluendū
siue scienti, siue ignorantī, siue etiam inuito, id
quod datum est, uel aliam rem consentienti credi-
tori.

§. I.

Secundò tollitur obligatio acceptilatione, quæ
est imaginaria uerborum obligationis solutio.

Possunt ne et aliæ obligationes acceptilatione
dissolui? Possunt, si in stipulatum deducantur: quæ
stipulatio dicitur Aquiliana, & omnes nouat obli-
gationes.

§. Præterea.

Tertiò, Nouatione tollitur obligatio.

Quid est Nouatio? Est obligationis prioris
sublatæ, per posteriorem stipulationem, uel in
nouam personam, uel in eandem, nouo tamen ali-
quo ueluti die, aut conditione, aut fideiussore ad-
ceto, expressa inter contrahentes translatio.

§. Fin.

Quartò, obligationes quæ consensu contrahū-
tur, contrario consensu, id est, uoluntate dissolu-
untur.

LIB. III. INSTIT.

LIBRO III.

DE OBLIGATIONIBVS

quæ ex delicto nascuntur.

TIT. I.

In princ.

OBLIGATIONES ex delicto unde nascuntur? omnes ex ipso maleficio.

Quot sunt maleficia? Quatuor: furtum, rapina, damnum, iniuria.

§. I.

Quid est furtum? Est uel ipsius rei, uel etiam usus eius, possessionis uel lege naturali prohibita contractatio.

§. Furtorum.

Quot sunt furtorum genera? Duo: manifestum & non manifestum.

Quis est manifestus fur? Qui in ipso furto, uel in loco, quo furtum fecit, uel antè quàm portaret eò quò destinauit, deprehenditur.

§. Conceptum.

Quæ est pœna furti? Manifesti, quadrupli; non manifesti dupli.

§. Furtum.

Fit ergo furtum solùm si quis rem alienam

H 2 clam

EROTEMATA

clam aufert? Non, sed etiam si quis rem alienam ex iusta quidem causa, ueluti ex pignore, uel deposito, uel commodato habeat, malo tamen animo abutendo inuito domino contrectauerit.

+ §. Sed & si credat.

Si quis autem credit se rem alienam, ueluti commodatam, inuito domino contrectare, domino autem uolente id fiat, dicitur ne furtum fieri? Non dicitur.

Sed si quis seruum alienum sollicitet, ut quasdam res domino suo surripiat, et ad eum perferat, seruus autem sciente domino, et simulante id faciat, tenetur ne sollicitator? Tenetur non solum Furti, sed etiam Serui corrupti.

+ §. Interdum etiam.

Committitur ne furtum, si quis liberos nostros furetur? Committitur.

Committitur ne furtum in re sua? Committitur: ueluti si quis creditori rem, quam ei pignoris causa dedit, clanculum subtraxerit.

§. Interdum quoque.

Tenetur ne furti, qui opem adhibuit, et consilio instuxit? Tenetur.

Tenetur ne furti, qui non consilio quidem neque ope, sed per lasciuiam alterum ad furtum faciendum commouit? Non tenetur, sed in factum quidem

LIB III. INSTIT.

quidem aduersus eum dabitur actio, aduersus uerò furem, furti.

Tenetur ne furti qui tantum cōsilio instruxit?
Non tenetur.

§. Hi qui in parentum.

Tenantur ne furti liberi, et serui, si parentibus aut dominis furentur? Non: quia nec ex ulla alia causa inter eos nascitur actio.

Sed tenantur ne furti, qui liberis, et seruis opē, consiliūque, ut furentur, dederint? Tenantur.

§. Furti autem.

Cui competit furti actio? Ei cuius interest rē saluam esse, siue sit dominus, siue non: neq; etiam aliter competit domino, quam si eius intersit: unde creditori quidem, cui pignus surreptum est cōpetit, debitori uerò, id est, domino, non competit.

§. Item si fullo.

Si fullo seu sartor rem eis poliendam seu sarciendam datam furto amiserint, cui datur actio? Distinguitur: aut sunt soluendo, id est, domino rei estimationem soluere possunt, & datur ipsis fullo seu sartori: aut non sunt, & datur domino.

§. Quæ de fullone.

Cui autem, & quæ datur actio, si commodatario res commodata surrepta sit? Domino uel commodati uel furti, ita ut eligat sciens, & non

EROTEMATA

dubitans rem surreptam esse: quo facto hinc inde fur aut commodatarius liberantur.

§. Sed is apud quem.

Si depositarius rem furto depositam amiserit. cui datur actio? Domino: quia depositarius tantum dolum, non etiam diligentiam prestare debet.

§. In summa.

Tenetur ne impubes rem amouendo alienam? Tenetur, si pubertati sit proximus.

§. Fin.

Quid continet furti actio? Poenam tantum: rem enim dominus extrinsecus persequitur à fure quidem, seu herede eius, condictioe furtiua: ab alio uero quouis possessor rei uendicatione.

DE VI BONORVM RAP- torum.

TIT. II.

In princ.

QVID est bonorum raptor? Est qui dolo malo ui rapit, fur improbissimus.

Qua actione tenetur? Vi bonorum raptorum ad quadruplum una cum poena, siue in ipso delicto comprehensus sit, siue non sit.

§. I.

Quid autem, si quis non dolo malo, sed iuris ignarus putans rem suam rapuerit? Distinguitur:

aut.

LIB. III. INSTIT.

aut rem suam ui rapit, & dominio rei suæ excidit?
aut alienam putans suam rapit, & post rei resti-
tutionem etiam æstimationem præstabit

§. Fin.

Competit ne tantum rei domino, hæc actio? Non
solum domino, sed cuique, quicumque rapinam
passus est.

DE LEGE AQVILIA.
TIT. III.

In princ.

QVID est lex aquilia? Est quæ punit eum, qui
damnum dedit.

In quot diuiditur capita? In tria.

Quid primo capite cauetur? Capite primo ca-
uetur, eum qui seruum alienum, nel ex pecude qua
drupcedem iniuria occiderit, domino tanti condem-
nandum, quanti id, quod occisum est eo anno, quo
occisum est, plurimi fuerit.

§. I.

Tenetur ne hac lege, qui alicuius seruum latro-
nem, cum aliter periculum ab eo cuitare non pos-
set, occiderit? Non tenetur.

Tenetur ne cui fortuito & casu aliquem occi-
dit? Non tenetur, dum nulla eius culpa aut negli-
gentia interuenierit.

EROTEMATA

Tenetur ne miles, si exercendo se in campo seruum alicuius præteriuntem occiderit? Non tenetur, modo sit miles, & non paganus. Sed etiam miles, si in alio loco occiderit tenetur.

§. Item si putator.

Tenetur ne putator, si putando arboris ramo deiecto seruum alicuius præteriuntem occiderit. Distinguitur: aut cædens in publica, et uicinali uia non exclamans occidit, & tenetur: aut in medio fundo, & non tenetur.

§ Prætereà.

Tenetur ne medicus, si imperitus seu negligens, non curando, aut malè secundo seruum alicuius occiderit? Tenetur.

§. Impetu.

Tenetur ne mulo, seu equo uectus, si aut imperitior, aut imbecillior equi, aut muli impetum nõ cohibens seruum alicuius occiderit? Tenetur.

§. His autem.

Tenetur ne hæres hac legis Aquiliæ actione? Non tenetur, quia est pœnalis.

Quare est pœnalis? Quia aliquando occidens pluris, quàm occisum ualet, condemnatur.

§. Illud.

Acstimatur ne tantum id occisum est? Non, sed etiam quanti: pretium eius, quod super est, quia

LIB. III. INSTITVT.

quia aptè occisum adiuuabat, minutum est.

§ Liberum.

Potèst ne quis non modò lege Aquilia damnus occisi, sed etiam lege Cornelia, uindictā persequi? Potèst.

Quid secundo cauetur capite? Secūdum in usū non est.

§. Capite.

Quid tertio capite cauetur? Capite tertio de omni cetero damno cauetur, nisi quod in aestimatione iudex non ad annum, sed ad triginta dies, retro se referat.

§. Fin.

Quot actiones in lege Aquilia competunt? Tres: Directa, Vtilis, & In factum.

Quando Directa? Quando corpus corpore lesum est.

Quando Vtilis? Quando non corpore, sed alio modo lesum est.

Quando In factum? Quando non lesum, sed dānum datum est.

DE INIURIIS.

TIT. IIII.

In princ.

QVID est iniuria? Generaliter iniuria dicitur omne quod non iure fit specialiter contumelia,

H §

conutti

EROTEMATA.

conuictum, culpa, iniquitas, & iniustitia.

§. I.

Quomodo committitur iniuria? Facto & uerbo. Facto quidem, si quis pulsatus, uerberatus ue fuerit, aut bona cuius quasi debitoris, cum nihil deberet à sciente possessa fuerint. Verbo uero, si quis cui conuictum fecerit, cum in publico contumelia afficiendo: aut famosam in quem scripturam scripserit, composuerit, ediderit, aut dolo fecerit, ut horum aliquid fieret.

§. Patitur.

Quomodo quis dicitur pati iniuriam? Non solum per semetipsum, sed etiam per liberos suos, quos in potestate habet: item per uxorem suam, & nurum suam,

Potest ne uxor, si uiro facta sit iniuria, iniuriarum agere? Non potest: quoniam à maritis uxores, non ab uxoribus maritos defendi æquum est.

§. Seruis.

Patitur ne quis iniuriam etiam per seruum? Non, nisi atrocius in eum quid commissum sit, quod aperte ad domini contumeliam spectet.

§. Si communi.

Si seruo communi facta sit iniuria, quomodo fit iniurie æstimatio? Non quidem ex parte, qua quis serui dominus est, sed ex qualitate & dignitate domini.

Quid

LIB. IIII. INSTIT.

Quid si seruo usufructuario facta sit iniuria?
Proprietario competet actio.

§. Sed si libero.

Sed quid, si libero homini, bona fide mihi ser-
uienti, facta sit iniuria? Non tibi, sed illi competet
actio, nisi in tuam contumeliam ei iniuria sit facta.
Idemq; dicimus, si seruus alienus bona fide tibi
seruiat.

§. Poena.

Quomodo iniuria aestimatur? Secundum gra-
dum dignitatis, uitaeq; honestatem eius, qui iniu-
riam accepit.

§. Sed & lex.

Est ne etiam publica haec actio? Est ex lege
Cornelia, nempe si quis pulsatum se, uerberatum
ue, uel in domum suam ui aliquem uenisse dicat.

§. Atrox.

Aestimatur ne etiam iniuria ex alijs circumsta-
tijs? Aestimatur, nempe non solum ex persona,
ut iam antea diximus, qualitate: sed etiam ex facto,
loco, & membro.

§ In summa.

Potest ne quis iniuriarum & ciuilitate, & cri-
minaliter agere? Non: sed aut criminaliter, aut ciui-
liter, quia utraq; actione poena imponitur.

Potest ne quis per procuratorem iniuriarum
agere,

EROTEMATA

agere, uel conueniri? Non, nisi sit illustris, & maiore dignitate praeditus.

§. Non solum.

Tenetur ne solum is, qui fecit iniuriam? Non sed etiam qui procurauit, & dolo fecit, ut alicui fieret iniuria.

§. Fin.

Quomodo tollitur haec actio? Dissimulatione.

DE OBLIGATIONIBVS

quæ ex quasi delicto nascuntur.

TIT. V.

In princ.

Quibus casibus obligationes ex quasi delicto nascuntur? Primò, Si iudex litem suam faciens, propter imperitiam iniquam dixerit sententiam, & datur leso in factum actio, qua alius iudex, ut ei equum uidebitur, imperitum iudicem condēnabit.

§. I.

Secundò, Si ex eo loco, ubi quis habitat, deiectum effusum ue aliquid est, quod transeunti noceret: & datur transeunti aduersus habitantem Dupli actio.

Tertiò Si quid ex eo loco, ubi quis habitat, positum aut suspensum est quod si caderet, transeunti nocere posset: & decem aureorum poena constituta est.

§. Si

LIB. III. INSTIT.

§. Si filius familiâs.

Sed si filius familiâs, seorsum a patre suo habitans, e tribus istis modis quasi deliquerit, tenetur ne pater pro filio? Nô, sed cû ipso filio agedû est.

§. Item exercitor.

Est ne & quartus modus? Est, Sed uidelicet excitatoris, cum malorum hominum: utatur opera, culpa in naui sua, aut caupona, aut stabulo, dolo furtoue cui damnum datum fuerit: & datur damnum passo, aduersus exercitatorẽ in factum actio.

§. Fin.

Quibus competit hæc in factum actio? Heredibus, sed aduersus heredes non competit.

DE ACTIONIBVS.

TIT. VI.

In princ.

QVID est actio? Est ius petendi persequendiq; in iudicio, quod sibi debetur.

§. I.

Que est summa actionum diuisio? Primò, Actiones, aut in rem sunt, aut in personam iure civili: in personam quidem, si contracta est obligatio: in rem uerò, si non est.

§. Aequè.

Datur ne actio in rem, & in res corporales,

&

DE ROTEMATA

Et in incorporales? Datur: sed in res quidem corporales confessorie tantum: in res uero incorporales, ut ususfructus et seruitutis et confessorie, et negatiue.

§. Sed istæ.

Sunt ne actiones in rem, et in personam etiam iure prætoris? Sunt, et quinque numerantur.

§. Namque.

Quæ est prima? Si quis rem, quam nondum usu cepit, casu amisit, eam petere potest actione, quæ appellatur Publiciana.

§. Rursus.

Quæ est secunda? Si quis rei publicæ causa absens, uel in hostium potestate existens rem alicuius in ciuitate usu ceperit: permittitur domino istis re deuntibus usucaptionem intra annum rescindere, et rem suam petere.

§. Item si quis in fraudem.

Quæ est tertia? Si debitor in fraudem creditorum rem suam alicui tradiderit: permittitur creditoribus, qui iudicis sententia in debitoris bona missi sunt, traditione rescissa, rem istam quasi suam petere actione, quæ appellatur Pauliana.

§. Item Seruiana.

Quæ est quarta? Si colonus rem, quam domino iure pignoris pro mercede obligauit, alicui tradidit

LIB. III. INSTIT.

tradiderit: permittitur domino eam rem à quocun-
que possessore petere actione, quæ appellatur Ser-
uiana.

Quæ est quinta? Si debitor rem, quam credito-
ri pignoris, aut etiam hypothecæ iure obligavit,
alicui tradiderit: permittitur creditori eam pete-
re actione, quæ appellatur Quasi Seruiana.

Quid interest inter Pignus, & Hypothecam?
Pignus quidem est, quod creditori traditur, res mo-
bilis: Hypotheca uerò, quæ quidem non traditur,
sed nuda conuentione tenetur.

§. In personam.

Quam in personam prætor introduxit actio-
nem? Si quis uel contra personam se pro alio solu-
turam constituentem, uel patrem seu dominum
hiscæ de rebus, quæ cum filijs, aut seruis contractæ
fuerint, uel debitorem, quæ sibi debere iurauerit,
obligatos agit.

§. De constituta.

Quare est prætorialis personalis contra consti-
tuentem? Quia stipulatio nulla est interposita: et
ideo datur Actio, quæ appellatur De constituta
pecunia.

§. Actiones autem.

Quare est prætorialis personalis contra patrem
dominum ue? Quia iure civili patres, aut domini

EX

PROTEMATA

ex contractu filiorum, aut seruorum non tenentur: & ideo iure praetoris usque ad peculij quantitatem condemnatur actione, quae appellatur De peculio.

§. Item si quis postulante.

Quare est praetoria personalis contra debitorem? Quia creditor iurauerit, & ideo datur actio ex iure iurando in factum.

§. Poenales.

Introduxit ne praetor & poenales actiones? Introduxit. Quas? Primò, Si quis quod praetor proposuit, corruerit, incerta pecuniae summa condemnatur actione, quae appellatur Albi corrupti.

Secundò, Si filius patrem, aut libertus patronum sine uenia in ius uocauerit, datur In factum actio, qua certa pecuniae summa punitur.

Tertiò, Si quis eum quem quis in ius uocauerat, exemerit, cuius uel dolo alius exemerit, datur in factum actio, qua in tantum condemnatur, quantum ab eo, qui in ius uocatus erat, peteretur.

§. Praejudiciales.

Quid est Praejudicialis actio? Est quae condemnationem in se non habet ex sola intentione constat: ueluti si quis ad libertatem seu ingenuitatem proclamatur, dicens: Si apparet me liberum seu ingenuum esse, nec necesse sit subinferre, condemna iudex. Item.

si muli

LIB. III. INSTIT.

seu ingenuum esse, nec necesse sit subinferre. con-
demna iudex. Item si mulier planum fecerit, se ex
uiro precedenti, si partum neget, grauidam esse,
Hæc actio appellatur De partu agnoscendo.

§. Sic itaque.

Potest ne quis rē, cuius prius dominus sit, per
in personam actionem petere, et dicere: Si apparet
aduersarium hanc rem mihi dare oportere? Non
potest, nisi à fure, cuius odio & condictio, & uin-
dicatio, & furti actio competit.

§. Appellamus.

Quid est uēdicatio? Est in rem actio, qua actor
dicit: Si dominum me eius rei esse apparet, aduer-
sarium iudex condemna.

Quid est condictio? Est in personam actio, qua
actor dicit: Si apparet hunc dare oportere.

§. Sequens.

Quæ est secunda actionum diuisio? Secundò, A-
ctionum quedam rei, quedam solius pœnæ peten-
dæ gratia comparatæ sunt, quedam mixtæ, quibus
simul & rem, & pœnam persequi possumus.

§. Rei persequendæ.

Quæ sunt rei persequendæ? Omnes in rem, &
in personam: excipe actionem depositi fortuiti ca-
sus gratia, qua depositarius, uel hæres eius, non so-
lum ad rem ipsam, uerum etiam ad alterum tan-

I tum

EROTEMATA.

tum reddendum condemnabitur.

Quæ sunt pœnæ tantum? Actio furti.

Quæ sunt mistæ? Vi bonorum raptorum, legis Aquilia, non solum contra inficiantem, sed etiam contra eum, qui occiderit id, quod eo anno aliquãdo plus ualuerit, ut supra in §. His autem, de lege Aquilia.

Mista quoq; est actio contra eum, qui legatum ad pias causas relictum, donec in ius uocaretur, dare distulerit.

§. Quædam actiones.

Quæ sunt actiones, quæ & actionis in rem, & actionis in personam, naturam in se habent? Familiæ Heriscundæ, communis diuidundi, furtum regundorum.

Quære? Quia rem quidem alicui ex litigatoribus ex bono, & æquo addicere, alteriq; aliud quid adiudicare est nature realis. Alij uerò, ut qui minoris ualoris partem habeat prægrauato, alterũ qui maioris ualoris partem habet, in certa pecunia cõdemnare, est nature personalis.

§. Omnes autem.

Quæ est tertia actionum diuisio? Tertiò, Omnis actio, aut in simplum, aut in duplum, aut in triplum, aut in quadruplum condemnationem habet.

Quæ actiones habent condemnationem in simplum?

LIB. IIII. INSTIT.

plum? Actiones ex stipulatione, mutuo, emptio-
ne, & pluribus alijs causis.

§. In duplum.

Quæ habent in duplum? Furti nec manifesti,
legis Aquiliæ ex inficiatione, depositi fortuiti ca-
sus gratia, si petitum non restituatur: Serui corrup-
ti, legati ad pias causas relictæ.

§. Tripli.

Quæ habent in triplum? Actio seu condictio
ex lege, qua is condemnatur, qui maiorem in libel-
lo quãtitatẽ inseruit, ut reus maiores daret spor-
tulas.

§. Quadrupli.

Quæ habent in quadruplum? Furti manifesti,
Quod metus causa datum factum ue sit. Item duas
in factum, prior quidem, si quid ut cui controuer-
sia fieret, datum sit: Posterior uerò, si quid ob lites
fugiendas calumniosè agenti datum fuerit. Item cõ-
dictitia ex lege, si executor plus sportularũ nomi-
ne quã in libello insertum erat, à reo exegerit.

§. Sed furti.

Sed est ne inter actiones, quæ Dupli sunt, quædã
differentia? Est: nam Furti manifesti, & ser-
ui corrupti actiones omnino habent dupli condẽ-
nationem, siue quis negauerit, siue confessus fu-
erit. Actiones uerò legis Aquiliæ & Depositæ

EROTEMATA.

aduersus inficientes quidem duplicantur, in confidentes uerò simpli condemnationem inducunt: Sic et Legati ad pias causas simpli est condemnatio, si hæres antè quàm iussu magistratus conuentus fuerit, soluerit.

§. Item actio.

Interest ne aliquid inter actiones, quæ sunt quadrupli? Nihil, nisi quod in actione quod metus causa si qui rem ui abstulit, iussu iudicis actori restituerit, à quadruplo absoluitur.

§. Actionum.

Quæ est quarta actionum diuisio? Quartò, Actionum quedam sunt bonæ fidei, aliæ stricti iuris. Quot sunt bonæ fidei? Septendecim: uenditi, empti, locati, conducti, negotiorum, gestorum, mandati, depositi, pro socio, tutelæ, commodati, pignoratitia, familiæ herciscundæ, communi diuidendo, estimatoria, permutationis et hereditatis petitio. Omnes reliquæ sunt stricti iuris.

§. Fuerat.

Quæ est decima septima? Quæ ex stipulatu de dotibus repetendis competit.

§. In bonæ fidei.

Quare dicuntur bonæ fidei iudicia? Quia libera facultas est iudici ex bono et æquo estimandi quantum actori reum dare oporteat.

Admite

LIB. III. INSTIT.

Admittitur ne etiam compensatio in bonae fidei iudicijs? Admittitur, etiam in stricti iuris iudicijs, si liquida, aperta & certa est, sola depositi actione excepta.

§. Præterea.

Quæ est quinta actionum divisio? Quinto, Actionum quædam sunt arbitrariæ in rem, quædam Arbitrariæ in personam. In rem, ueluti Publiciana, Seruiana, Quasi Seruiana. In personam, Quod metus causa, De dolo, Ad exhibendum.

Quare dicuntur arbitrariæ? Quia permissum est iudici ex bono & equo æstimare, quemadmodum satis actori fieri debeat.

§. Curare.

Qualem debet iudex ferre sententiam: Certæ quantitatis, aut certæ rei.

§. Si quis agens

Quid si quis amplius quam sibi uerè debetur petat? Olim cadebat à tota causa, id est totum amittebat, nec facile, nisi minor quinq; & uiginti annis, sed & maior quidem, causa tamen cognita, iustoq; errore probato, restituebatur.

§. Plus autem.

Quot modis plus petitio committitur? Quatuor: re, tempore, loco, causa. Re, ueluti si quis uiginti pro decem petat. Tempore, ueluti si quis

I. 3 quod

EROTEMATA

quod purè debetur, in diem aut sub conditione petat. Loco, ueluti si quis quod Ephesi sibi dari stipulatus sit, nō Ephesi mētiōne facta Romæ petat,

§. Huic autem qui loco.

Qui sit, ut quis causa plus petat? Si quis quod disiunctiuè stipulatus sit, electione adempta, alterum solūm petat. Vel si quis quod generaliter stipulatus sit, specialiter petat.

§. Sed hæc quidem antea.

Quid autem hodie in plus petitione obtinet?

* Siquidem tempore quis plus petierit, aduersus eum duplicabitur tempus, et diutius expectare cogetur: Si † uerò re, id est, quantitate, uel alio modo plus petierit, in triplum condemnabitur.

* In. de exce. §. hodie. † Sup. eod. §. tripli.

§. Si minus.

Sed quid si quis minus, quàm sibi uerè debetur, petat? Nihil quidem ex ea re periculi timendū est: sed iudex nihilominus reum in eodem iudicio in reliquum condemnet.

§. Si quis aliud.

Quid si quis aliud pro alio errans petat? Errorē hunc ei fraudi esse non placet.

Quot autem modis aliud pro alio peti contingere potest? Duobus modis, Re, & Causa: Re quidem, si quis, cui Stichus debebatur Erotem petat.

Causa

LIB. IIII. INSTIT.

Causa uerò, si quis cum ex testamento agere deberet, ex stipulatu agat, id est, aliam pro alia actionem moueat.

§. Sunt præterea.

Quæ est sexta actionum diuisio? Sexto sunt quædam actiones, quibus non solidum quod nobis datur, semper consequimur, sed aliàs solidum, aliàs minus.

Primum in actione de peculio tantum consequimur, quantum est in peculio.

§. Item si de dote.

Secundò, in actione repetende dotis ex stipulatu tantum consequitur uxor, quantum maritus saluis facultatibus, & retentione, si fortè necessarias impensas fecerit, facere potest.

§. Sed & si quis.

Tertiò, in quacunq; actione, qua emancipatus aut libertus cum patre patrono ue suo, aut socius cum socio, aut donatarius cum donatore egerit, nõ in amplius is à quo petitur, aduersario suo condemnabitur, quam in quantum facere potest.

§. Compensationes.

Quartò, in compensationibus quoq; oppositis minus quis plerunq; cõsequitur, quam ei debetur.

Quare dicitur plerunq;? Quia nisi compensatio

EROTEMATA

nes certæ ac liquida sint, nihilominus actor totū, quod sibi debetur repetet.

§. Fin.

Quintò, in cessione bonorum si debitor post cessionem bonorum aliqua bona acquirat, possunt quidem creditores, si non ex bonis cesis satv. illis factum sit, reliquum petere, sed non plus consequentur, quàm debitor facere potest.

QVOD CVM EO QVI
in aliena potestate est, negoti-
um gestum esse dicatur.

TIT. VI.

In princ.

E ADEM NE iura seruantur, siue cum filio familiars, siue cū seruo negotium gestū fuerit? Penè

§. Illud propriè, infrà eod.

Cur dicis penè? Hoc separatim in sequentibus ostenditur.

§. I.

Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicitur? Primò, Si iussu domini cum seruo contractum fuerit: & datur actio.

Quod iussu in solidum.

Secundò, Si cum seruo, quem dominus nauis magistrum preposuit, contractum fuerit: & datur actio. Exercitoria in solidum.

Tertiò,

LIB. IIII. INSTIT.

Tertiò, Si cum seruo, quem dominus tabernæ uel negotiationi preposuit, contractum fuerit: et datur actio Institoria in solidum. Sed istæ duæ actiones Institoria et Exercitoria, etiam in libero homine seu seruo alieno obtinent.

§. Introduxit.

Quartò, si cum seruo, sciente et non uetante domino, in peculiari merce negotiati contractum fuerit: et datur actio Tributaria creditoribus aduersus dominum, si malè distribuerit.

§. Præterea.

Quintò, Si cum seruo, non quia dominus uoluerit, sed quia in re domini uersum impensumq; sit, contractum fuerit: et datur actio aut De in rem uerso in solidum, aut De peculio, quatenus in rem domini uersum non sit.

§. Cùm autem quæritur.

Quid est peculium? Est naturale patrimonium eius, qui in aliena est potestate, deductis quæ patri domino ue debentur: nisi Vicario aut peculiari seruo debeantur.

§. Cæterum.

Qua actione, si quis plures habet, potissimum utendum est? Quæ faciliorem habet probationem.

§. Illud propriè.

Quid proprium iuris seruat in filijs familiæ?

1 § Quòd

EROTEMATA

Quod ei qui filio familiâs quid crediderit, denegatur actio ex Senatusconsulto Macedoniano: siue adhuc filius familiâs sit, siue morte parentis forsâ uel emancipatione, posteaquam mutuum acceperit pecuniam, sui iuris factus fuerit.

§. Fin.

Potest ne quis actionibus, quæ ei competunt, uel de peculio, aut de in rem uerso, uel institoria, seu exercitoria omiſſis, directo aduersus patrem aut dominum condictione agere? Potest.

DE NOXIALIBVS actionibus.

TIT. VIII.

In princ.

Si seruus deliquit, quis tenetur? Dominus noxali actione: qua liberum est ei, uel damni æstimationem dare, uel seruum noxæ dederere.

§. I.

Potest ne seruus noxæ deditus aliquando liberari? Potest, si domino delicti æstimationem nummis alicunde comparatis præstiterit, prætoris auxilio.

§. Omnis autem.

Quis autem seruo delinquente alienato tenetur? Dominus, quia noxa caput sequitur.
Quis manumisso? Directo ipse libertus.

Quis

LIB. IIII. INSTIT.

Quis si liber delinquens seruus factus fuerit?
Rursus dominus noxali actione tenetur.

§. Si seruus.

Sed si seruus in dominum, uel dominus in seruum quid admiserit, uter tenetur? Neuter neutri, nec etiam si seruus delinquens in aliena potestate esse coeperit.

Iure civili, sed secus iure naturali.

§. Fin.

Quis autem si filius familiæ deliquit, tenetur? Olim quoque pater noxali actione tenebatur: Hodie filij familiæ ex suis delictis conueniri, & pecuniariter puniri possunt.

SI QVADRVPE PAVPERIEM fecisse diceretur.

TIT. IX.

In princ.

QVID est pauperies? Est damnum sine iniuria datum.

Si animal pauperiem fecit, quis tenetur? Distinguitur: aut enim animal natura non ferox nocuerit, & tenetur dominus noxali actione ex lege duodecim tabularum: aut natura ferox animal fecerit, ueluti ursus fugiens, & nemo tenetur, quia nemo est dominus.

§. FIN.

Si

EROTEMATA

Si autem ferox animal ueluti canis, aper, ursus, leo, quod eo loco habetur, quò uulgò iter est, pauperiem fecit, quis tenetur? Distinguitur: aut .n. lesus est liber homo, & dominus bestiae tanti edictum edicto condemnabitur, quantum bonum & equum ei, cuius erit notio, uidebitur: Aut aliud quid lesum fuerit, & duplum damni, quod datum erit prestabit.

Potest ne quis in his casibus etiam noxali actione ex lege duodecim tabularum agere? Potest.

DE IIS PER QVOS

agere possimus.

TIT. X.

In princ.

PER quos agere possumus? Non solum suo nomine quis agere potest, sed etià alieno, ueluti procurator, tutor, curator.

§. I.

Quis procurator esse intelligitur? Cuicumque, & quibuscunq; uerbis, causam tuam agere, & defendere permiseris.

§. FIN.

Quomodo autem tutores, & curatores constituuntur? Hoc primo libro expositum est.

DE SATISDATIONIBVS.

TIT. XI.

LIB. IIII. INSTIT.

In princ.

QV AE olim in usu uersabantur satisfatiões?
Iudicatum solui ex parte quidem rei; procuratoris uerò, rem ratam dominum habiturum.

§. I.

Quid hodie obseruatur? Hodie iudicatum solui, id est, pro litis estimatione satisfactio non datur, sed quod quis in iudicio permansurus sit, id satisfat, uel iureiurando, uel nudè promittit.

§. Sin autem.

Sed quid, si procurator agit, uel conuenitur? Sed quidem agit procurator, uel actor, nisi aut mandatum habeat, aut præsens à principali confirmetur, rem ratam dominum habiturum satisfactare tenetur.

Quid autem si conuenitur procurator? Distinguitur: aut præsens est reus, & personam procuratoris approbare potest, solitis stipulationibus de satisfactatione iudicatum solui interpositis.

§. Si uerò reus.

Aut præsens non est: et defensor satisfactationem iudicatum solui pro litis estimatione præstabit.

§. Fin.

Debent ne ista in omnibus obtinere prouinciis? Debent, etiamsi forte aliqui per imperitiam aliter utantur.

DE

PROTEMA
DE PERPETVIS ET TEM-
poralibus actionibus, & quæ ad hære-
des, & in heredes transeunt.

TIT. XII.

In princ.

Quid est perpetua actio? Est quæ olim uerè
perpetuò competebat, hodie uerò est, quæ usq; ad
finem ex constitutionib. introductum extēditur.

Sunt ne et prætoris actiones aliquot perpetuæ?
Sunt, nempe bonorum possessionis, & furti actio-
nes: Aliæ sunt Annales.

§. I.

Dantur ne omnes actiones contra heredes? Dis-
tinguitur: aut enim, ex maleficio nascuntur, &
non dantur. Est enim certissima iuris regula: A-
ctiones pœnales ex delictis in heredes, nisi uiuis
principalibus contestatæ fuerint, non dari, sed hæ-
redibus competere: excepta actione iniuriarum.
Aut ex contractu ueniunt, & heredibus & con-
tra heredes dantur, nisi sit depositum dolo inter-
uersum, ex quo nihil emolumēti ad heredem per-
uenerit.

§. Fin.

Potest ne quis, si actori satis fecerit, etiam post
acceptum iudicium absolui? Potest, quia omnia iu-
dicia sunt absolutoria.

DE

LIB. III. INSTIT.
DE EXCEPTIONIBVS
TIT. XIII.

In princ.

QVId est exceptio? Est eorum, quibus cum agitur, defensio: ut Metus causa, est exceptio, quæ ei qui metu promissorem coogit, opponitur. ut Doli mali, quæ ei, qui dolo promissorem perduxit, opponitur. ut Erroris, id est, in factum exceptio, quæ ei, qui promissor se debere per errorem promisit, opponitur.

§. I.

Item, Exceptio non numeratæ pecuniæ, quæ ei, qui pecuniam promissori non numeravit, opponitur.

§. Præterea.

Item Pacti conuenti, quæ ei, qui cum debitore, se nolle ab eo petere, conuenit, opponitur.

Aequè si debior.

Item, iurisiurandi, quæ ei, qui debitori iuramentum detulit, opponitur.

§. Item si in iudicio.

Item, Exceptio rei iudicatæ, quæ ei, qui cum in iudicio succubuerit, iterum petere coeperit, opponitur.

§. Hæc exempli.

Sunt ne & plures Exceptiões? Sunt, quæ plenius per-

EROTEMATA

perfecti usque ex Digestis seu pandectis discemus.

§. Appellantur.

Quotuplices sunt Exceptiones? Duplices: alie enim perpetue, id est, peremptorie: alie Temporales, id est dilatorie.

Quæ est perpetua? Quæ semper actionem perimit: ut Doli exceptio, Quod metus causa, Pacti conuenti, ne unquam petatur.

Quæ est temporalis? Quæ ad certum tempus obstat: ut pacti conuenti temporarij.

§. Hodie autem.

Sed quid, si quis ante diem petat, & ita reum uexet: deinde die ueniente nihilominus rem consequatur? Olim ante tempora petenti exceptio pæli obstabat, post tempora, rei iudicatæ. Hodie uerò, si quis ante tempora agat, aduersus eum præscripta tempora duplicantur: & si peractis temporibus agere uolet, ita suum recipiat, si impensas ac sumptus, quos is, qui ante tempus conuentus erat, fecerit, ei restituerit.

§. Præterea etiam.

Est ne alia Exceptionum diuisio? Est: nam Dilatoriæ alie ex re, alie ex persona nascuntur. Ex re quidem, ut temporarij pacti exceptio: ex persona uerò, ut procuratorie: ueluti si quis per
milia

LIB. III. INSTIT.

militem, aut foeminam agere uolet, nisi miles suo nomine agat: hoc enim ei non prohibetur.

§. Fin.

Potest ne uel reis, uel procuratoribus infamibus infamiae dilatoria obijci exceptio? Olim poterat, hodie non potest.

DE REPLICATIONIBVS.
TIT. XIII.

In princ.

QUID est replicatio? Est alia adiuuandi actori gratia allegatio: qua exceptionis uis replicatur atque soluitur. Veluti post pactum de non petendo, posteriore pacto conuenit, ut quis petere posset.

Quid est duplicatio? Est adiuuandi rei gratia allegatio: ueluti si tertium pactum secutum est, quo debitum iterum remittatur.

Quid est triplicatio? Est tertia adiuuandi actoris gratia allegatio.

§. Fin.

Potest ne fideiussor uti exceptionibus principalis? Potest, nisi principalis bonis cesserit, et eam exceptionem opponat dicens: Si bonis non cessi: haec enim exceptio fideiussorem non iuuabit.

DE INTERDICTIS.
TIT. XV.

K In

EROTEMATA

In princ.

QV ID olim erant Interdicta? Formæ atque conceptiones uerborum, quibus prætor aut iubebat, aut prohibebat aliquid fieri, maxime inter eos, qui de possessione, aut quasi possessione contēdebant.

§. I.

Quæ est prima interdictorum diuisio? Primò, Interdictorum alia sunt Prohibitoria, alia Exhibitoria, alia Restitutoria.

Quæ sunt prohibitoria? Quibus prætor uetat aliquid fieri, ueluti uim sine uitio possidenti.

Quæ sunt restitutoria? Quibus restitui aliquid iubet: ueluti possessionem ei qui ui deiectus est.

Quæ sunt exhibitoria? Per quæ prætor iubet exhiberi, id est, in medium proferri, ueluti de liberis, quos quis occultat, exhibendis.

§. Sequens diuisio.

Quæ est altera interdictorum diuisio? Secundo, Interdictorum alia habent uim adipiscendæ possessionis, quia ea petimus, cum adipisci possessionem uolumus: alia retinendæ, alia recuperandæ.

Quod est interdictum adipiscendæ possessionis? Quorum bonorum, quod bonorum possessoris
accommoda

LIB. IIII. INSTIT.

accommodatur, aduersus eum, qui pro hærede, uel pro possessore possidet.

Et quis pro hærede possidet? Is qui se hæredem putat.

Quis autem pro possessore possidet? Qui uiro puit, & abstulit.

§. Retinendæ.

Quod est interdictum retinendæ possessionis? Vti possidetis, & Vtrobi.

§. Sed interdicto.

Vbinam ista duo interdicta locum habent? Vti possidetis, in rebus immobilibus: Vtrobi in rebus mobilibus.

§. Quorum.

Cui dantur? Vtrunque datur ei, qui litis contestatæ tempore sine uitio: id est, neque ui inuasum, neque clam arreptum, neque precario concessum possidet.

§. Possidere.

Quid interest inter possessionem retinere & possessionem acquirere? Possessionem retinere possumus, non solum per nos ipsos, sed etiam per alios, imò & animo. Acquirere autem solo animo non possumus.

§. Recuperandæ.

TEROTEMAT A

Quod est interdictum recuperanda possessionis? Vnde ui quod olim dabatur ei, aduersus eum, à quo licet uitio possidebat.

§. Sed ex constitutionibus.

Quid hodie fit? Hodie qui rem suam per uim occupat, dominio eius priuatur: sin uerò alienam, simul & eam restituit, & aestimationem eius deo pendit ei, cui uim fecit.

§. Tertia.

Quæ est tertia interdictorum diuisio? Tertio, Interdictorum alia Simplicia sunt, alia Duplicia. Et simplicia quidem sunt, in quibus actor à reo discretus est, qualia sunt restitutoria, & Exhibitoria, necnon, & Prohibitorium, quo prætor prohibet, ne quid in loco sacro, flumine publico, ripâ ue eius fiat. Duplicia uerò sunt, in quibus uterque eorum, & actoris, & rei partes sustinet, qualia sunt Vti possidetis, & Vtrobi.

§. Fin.

Quid hodie sunt interdicta? Nihil nisi utiles actiones.

DE POENA TEMERE
relitigantium.

TIT. XVI.

In princ.

Que

LIB. III. INSTIT.

QV AE sunt poenae temerè litigantium? Pecuniaria condemnatio, iurisiurandi religio, infamiae metus.

§. I.

Cui iusiurandum defertur? Reo, quòd se putans bona conscientia auctori contradicere, ad iudicium uenerit.

§. At aduersus.

Quae est poena pecuniaria? Inficientes in duplum, ueluti de damno ex lege Aquilia, uel obligata pijs locis relictis, interdum etiam confitentes in quadruplum condemnare.

§. Item auctoris.

Defertur ne iusiurandum etiam auctori? Defertur, ut et Auctorum coerceatur calumnia.

§. Vtriusq;

Defertur ne etiam aduocatis utriusq; partis? Defertur.

§. Haec autem omnia.

Quae est poena iurisiurandi? Periurium, et ut improbus litigator impensas et damna litis aduersario soluere cogatur.

§. Ex quibusdam.

Quibus actionibus infamia, id est, ignominia irrogatur? Ex delictis quidem actione furti, ui bono-

EROTEMATA

norum raptorum, iniuriarum de dolo: Ex contractibus uero tutela, mandati, depositi, & socij damnati ignominiosi sunt. Hoc autem interest, quod ex delictis tam pacti quam damnati ignominia notentur, ex contractibus uero solum damnati.

§. Fin.

Vnde proficiscitur omnium actionum instituendarum principium? Ab eo praetoris titulo, quod de in ius uocando dicit. Qui enim cum aliquo litigare uult, iudicem in primis adire debet, & ita eum in ius uocare. Excipe parētes, patronos quos qui sine uenia impetrata in ius uocauerint, quinquaginta aureorum poena condemnabuntur.

DE OFFICIO IUDICIS TIT. XVII.

In princ.

QVID obseruare debet iudex? Primò ne iure dicendo aliter iudicet, quam constitutionibus, aut legibus scriptis, aut moribus, id est, eo iure, quod à sapientibus receptum est, cauetur.

§. I.

Secundò, Si contra actorem iudicat, debet reum absoluerē: uel contra, reum rem unā cum fructibus restituere iubere: uel si reus iustè petat, indu-

LIB. III. INSTIT.

inducias data cautione concedere.

§. Et si hæreditas.

Tertiò, idem & in hæreditatis, & possessionis petitione obseruare debet, ut fructuum reddatur ratio mala fide possessorum, uel etiam bona fide post litem contestatam.

§. Si ad exhibendum.

Quartiò, Si ad exhibendum agitur, iudex obseruare debet, ne reum ad rem tantum, sed & ad totam causam, moram, dilationes, fructus, & interesse præstanda condemnet.

§. Si familiæ herciscundæ.

Quintiò, in familiæ herciscundæ iudicio res singulas singulis heredib. adiudicare, uel si quid pluris ualeat, inuicem in certa pecunia eos condemnare.

§. Eadem.

Sextiò, Eadem obseruabit iudex, si communi diuidendo de multis rebus inter aliquos communibus diuidendis agatur.

§. Fin.

Septimò, Si finium regundorum inter aliquos agitur, iudicis officium est, ut unius partem alteri adiudicare, & alterum in certa pecunia uel alioqui in eodem iudicio malitiosè, & contumaciter uersatos condemnare.

PROTEMATA
DE PUBLICIS
iudicijs.
TIT. XVIII.

In princ.

QVID est publicum iudicium? Est quod qui
uis ex populo plerunq; exequitur.

Quotuplicia sunt publica iudicia? Alia sunt
Capitalia, ut mors, metallum, deportatio: Quædã
non sunt Capitalia, ut infamia.

§. I.

Enumera nobis publica iudicia. Est igitur pri
mum, Lex Iulia maiestatis, quæ in eos, qui contra
Imperatorem uel Rempublicam moliti sunt, com
petit.

§. Item lex Iulia.

Secundò, Lex Iulia de adulterijs.

§. Item lex Cornelia.

Tertiò, Est lex Cornelia de sicarijs, homicidijs
& ueneficis.

§. Alia deinde.

Quartò, Est lex Pompeia de parricidijs.

§. Item lex Cornelia de falsis.

Quintò

LIB. IIII. INSTIT.

Quintò, Lex Cornelia de falsis, id est, qui testamentum, uel aliud instrumentum falsum scripserint, recitauerint, aut adulterino sigillo usi fuerint.

§. Item lex Iulia.
de vi.

Sextò, Sunt duæ leges, una de ui publica armis, altera de ui priuata sine armis commissa: in qua, et de mulierum raptoribus cauetur.

§. Item lex Iulia peculatus.

Septimò, Est Lex Iulia peculatus, quæ eos punit, qui res publicas, aut sacras, aut religiosas furati fuerint.

§. Est & inter.

Octauò, Est Lex Fabia de plagiarijs, quæ eos punit, qui homines furantur, aut occultant.

§. Sunt præterea.

Nonò, Sunt quedam publica iudicia, ueluti Lex Iulia de ambitu, Lex Iulia repetundarum, Lex Iulia de annona, et Lex Iulia de residuis, quæ non a uimæ amissionem sed alias pœnas irrogant.

§. Fin.

Sufficit ne de publicis iudicijs dixisse haec enuere
Sufficit.

F I N I S.

ΑΝΑΛΗΤΙΣ INSTITVTIO-
num Iustiniani, ex libello D. Iodo-
ci Vuillichij de formanda me-
thodo, desumpta.

NEquè uerò alia est methodus in Iustinia-
neis Institutionibus atque Resolutoria:
quarum si finem propius obseruaueris, Iustitiam
inuenies, atque eiusdem sacerdotes Iurisconsulti
olim nominati sunt. Eadem non nisi à Iure nomen
habet, cuius tria sunt munera: honestè uiuere, in-
nocentem esse, & suum cuique dare. His enim
rationibus societas uitæ hominum facta tecta con-
seruatur, ne quid effreni libidini & procacitati
quorundam indulgeatur. Nunc uerò auxilio di-
uisionis differentie & partes in ista resolutio-
ne subiiciantur hoc modo: Ius est aut publicum,
quod ut in statu Reipub. Romanæ conseruatur, ita
in cæremonijs, in sacerdotijs & magistratibus
cōsistit: aut Priuatum, quod tribus modis uariat:
uel est Naturale, uel Gentium, uel Ciuile: & hoc
postremum est modò non scriptum, & est multis
Ius consuetudinarium, modò scriptum: & hoc ite-
rum in sex formas dissoluitur, utpote in legem,
in plebiscitum, in senatusconsultum, in Principum
placita, quæ sunt & constitutiones Imperiales
hodie, in Responsa prudentum, & in magistras-
tuum

LIB. IIII. INSTIT.

tuum edicta. Porro huius Iuris, nimirum scripti, tria sunt obiecta. Versatur enim nunc circa personas, nunc circa res, nunc circa actiones. Personæ uerò seu homines sunt aut liberi, aut serui. Et sicut illi sunt aut ingenui, aut libertini, triplici differentia (sunt enim uel ciues Romani, uel Latini, uel Dedititij) ita serui aut nascuntur aut fiunt, Deinde omnes homines dicuntur iuris esse aut sui: primò in tutela, uel testamentaria, uel legitima, uel datiuâ: deinde in curatione: postremo neutro iure tenentur: aut iuris alieni sunt, ut serui aut liberi: illis quidem est dominica potestas, tam in res, quàm in uitam: his uerò est patria, quæ modò constituitur, modò impeditur, modò finitur. Postea & rerum circa quas Ius ciuile uersatur, tres potissimùm subijciuntur diuisiones, quarum prima est in rebus uel in patrimonio, uel extra patrimonium. Altera est, quæ sunt aut communes, aut publicæ, aut uniuersitatis, aut in nullius bonis, aut singulorum hominum. Rerum enim dominia duplici uia acquiruntur, aut iure Gentium, aut ciuili. Illo quidem per quatuordecim causas, utpote per occupationem tam animalium, quàm rerum, per captiuitatem, per inuentionem, per natiuitatem, per alluionem, per specificationem, per accessionem uel texture;

ucl

E R O T E M A T A

uel scripturae, per confusionem, per commixtionem, per adiectionem, per plantationem, per sationem, per culturam, & per traditionem. Iure autem ciuili habentur domini rerum, aut singularium tribus potissimum modis: usucapione, praescriptione, & donatione duplici: aut uniuersalium per arrogationem, per adiectionem, aut per successionem, uel ex testamento, aut non scripto, aut scripto: & hoc est modo solenne, modo non solenne: uel ab intestato. Postremo idem ius circa actiones consistit, quarum mater est obligatio, quae est triplex. Vna naturalis, & haec aut oritur equitate, & consensu, aut contrario sensu dissoluitur. Altera est ciuilis simul, quae diuiditur modo in obligationem ciuilem & praetoriam, modo in eam, quae descendit ex contractu, ex quasi contractu, ex maleficio per furtum, per rapinam, per damnum, & iniuriam, & quasi maleficio. Contractus autem obligatio contrahitur nunc rei interuentu, ueluti in mutuo, in debito, in commodo, in deposito, in pignoribus: nunc literis, ut est chirographum: nunc uerbis interrogantis, & respondentis, ut est stipulatio, uel iudicialis, uel praetoria, uel conventionalis communis. Eadem uero alias super rebus, alias per homines siue liberos siue seruos interponitur, nunc consensu, utpote in emptione, locatione,

ne,

LIB. IIII. INSTIT.

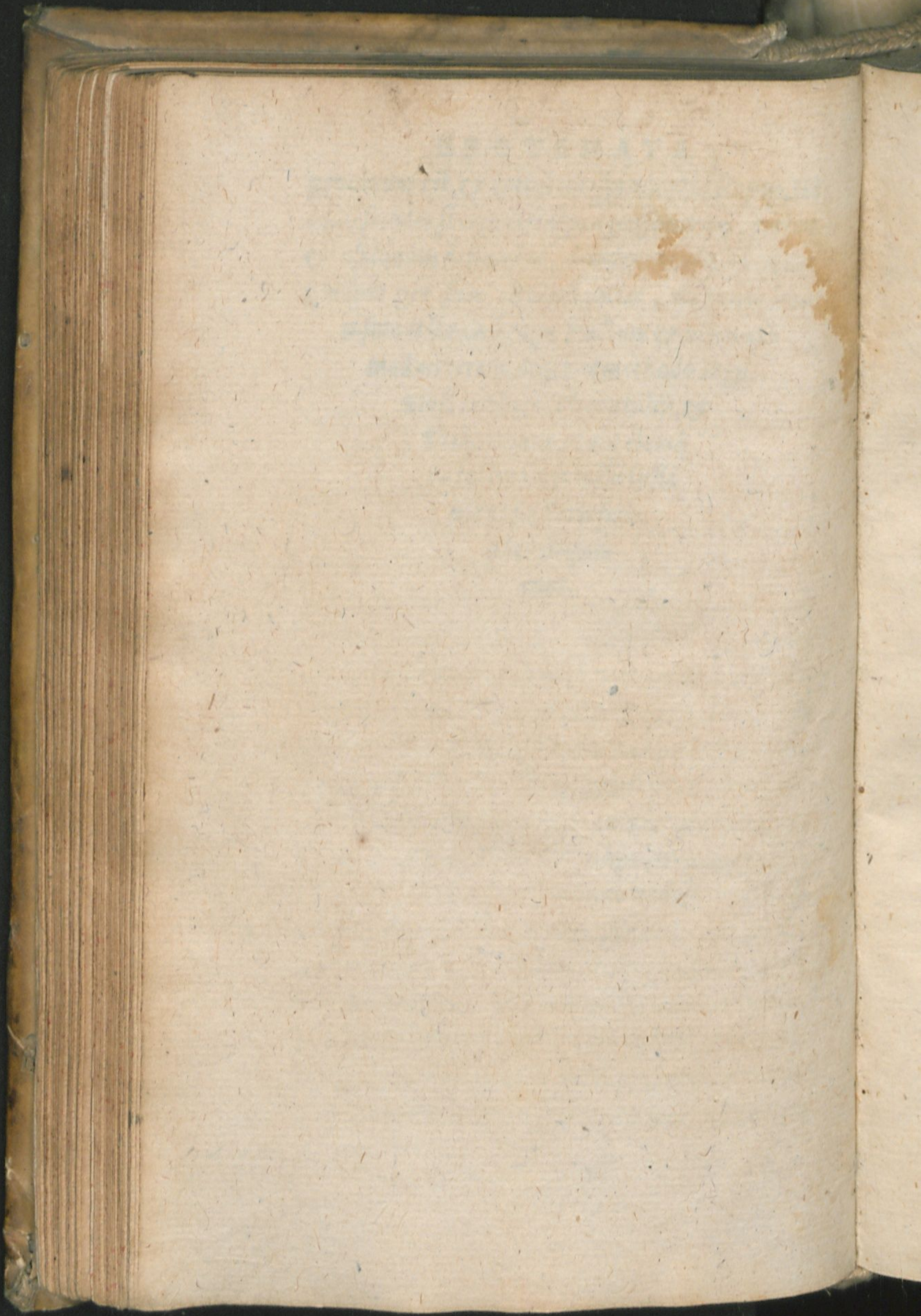
ne, societate, & mandato: Ceterum ex his tanquam
 ex fonte sex actionum diuisiones manant: quarum
 prima est, aut in personam, aut in rem uel corpora-
 lem, uel incorporalem. Proxima est aut ciuili-
 actio ex lege, Senatusconsulto plebiscito, principi-
 um placitis, & prudentum responsis nata, aut
 pratoria, quae ab edicto uel magistratus, uel praetorum
 descendit, atque trium formarum intendi-
 ta continet iuxta cum edictis: inter quae sunt Pub-
 liana, Recisoria, Pauliana, Seruiana, nimirum
 actiones non praediciales. Tertia actio est aut
 persecutoria, aut mista, sicut quarta datur in sim-
 plum, in duplum, in triplum, in quadruplum.
 Quinta uero est bonae fidei, & habet septemdecim
 formas: aut stricti iuris. Ultima est perse-
 cutoria, & in quantum quis facere potest. Postremo
 hoc loci est iudicium, quod est actus trium
 personarum. Prima actoris in iudicio aut publi-
 co, aut priuato, uel criminali ex delicto & quasi
 delicto, uel ciuili nomine, siue proprio, siue pro-
 curatorio. Secunda est rei, propter quam excep-
 tiones inuenta sunt, uel perpetuae uel tempo-
 rariae. Ultima est iudicis, in causarum aut or-
 dinarium, aut summariarum dijudicatione, non
 in alium finem, quam ut suum cuique detur, quod
 iustitiae & commutativae, et distributivae officium
 genuit

EROTEMATA

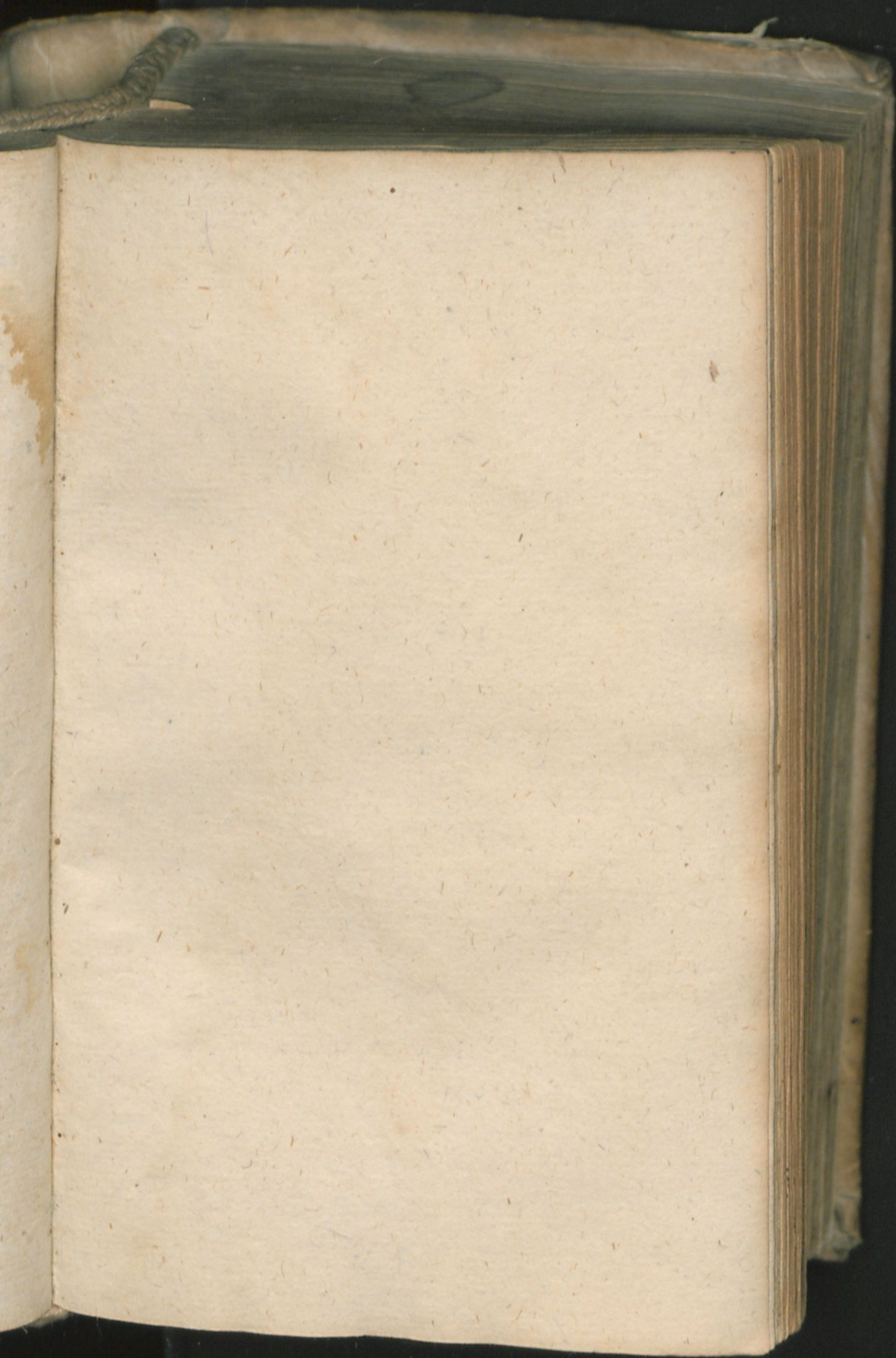
genuinum est, & totius iurisprudentiæ scopus. Ita
adolescentes si capita singula personarum, rerum
& actionum definirent, diuiderent usq; ad imum
gradum per suas circumstantias, magnum hu-
iusmodi ἀναλύσεως fructum & usum ani-
maduerterent, atq; hac methodo inge-
niosi artifices, Theophilus, &
Tribonianus, et alij elemē-
ta totius iuris iussu Iusti-
niani posteris scri-
pta relique-
runt.

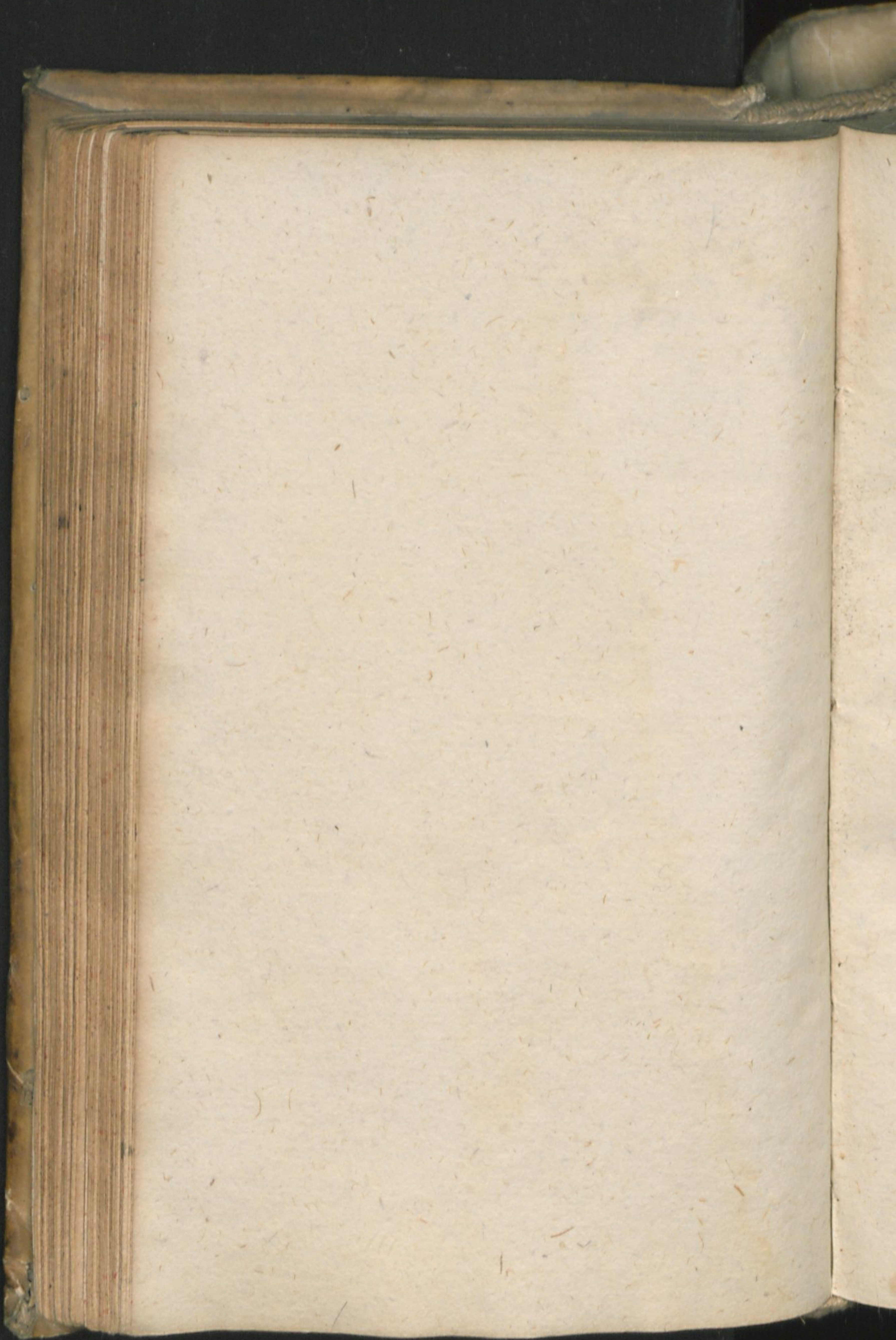
ta
78
78

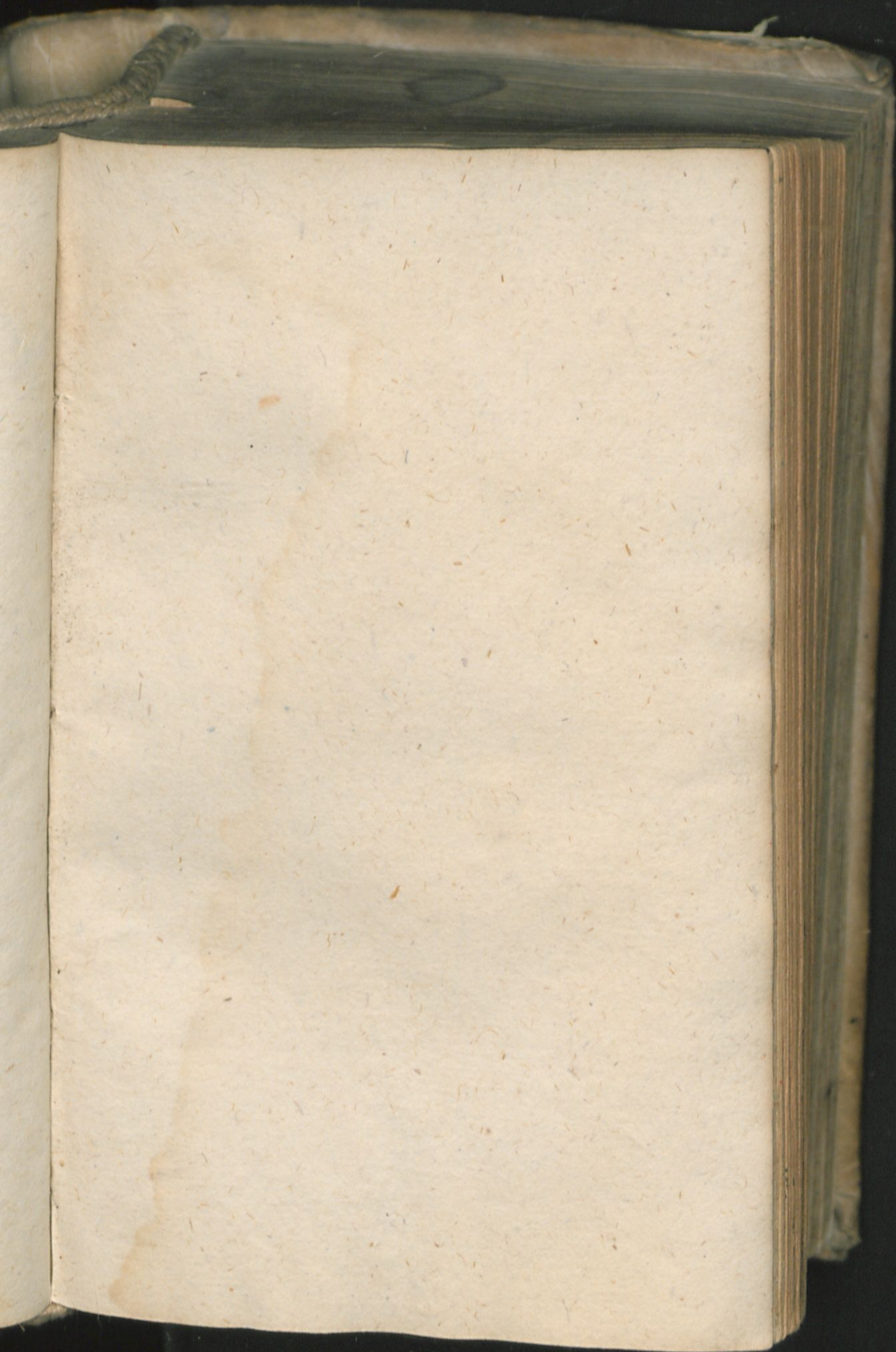

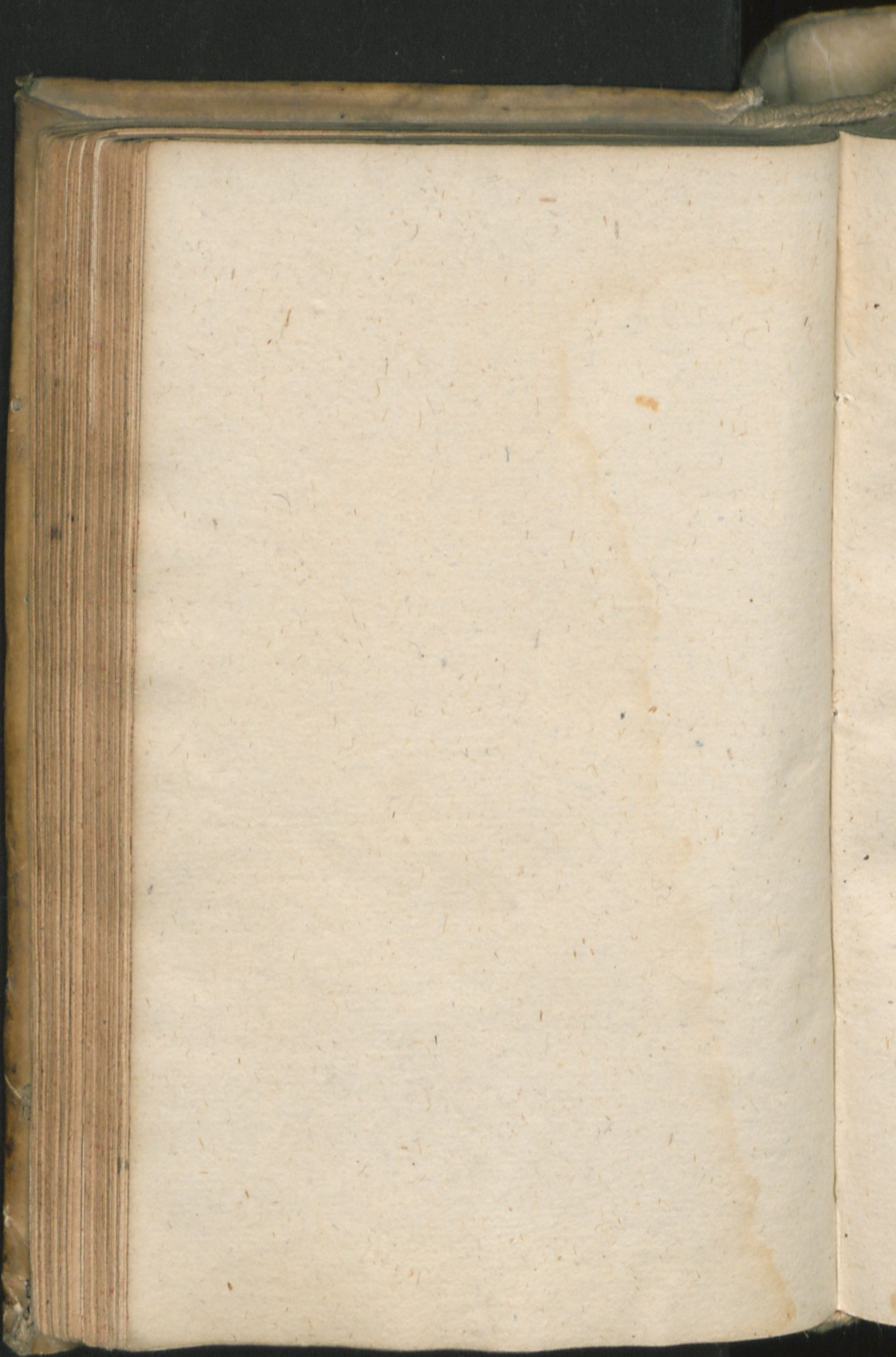

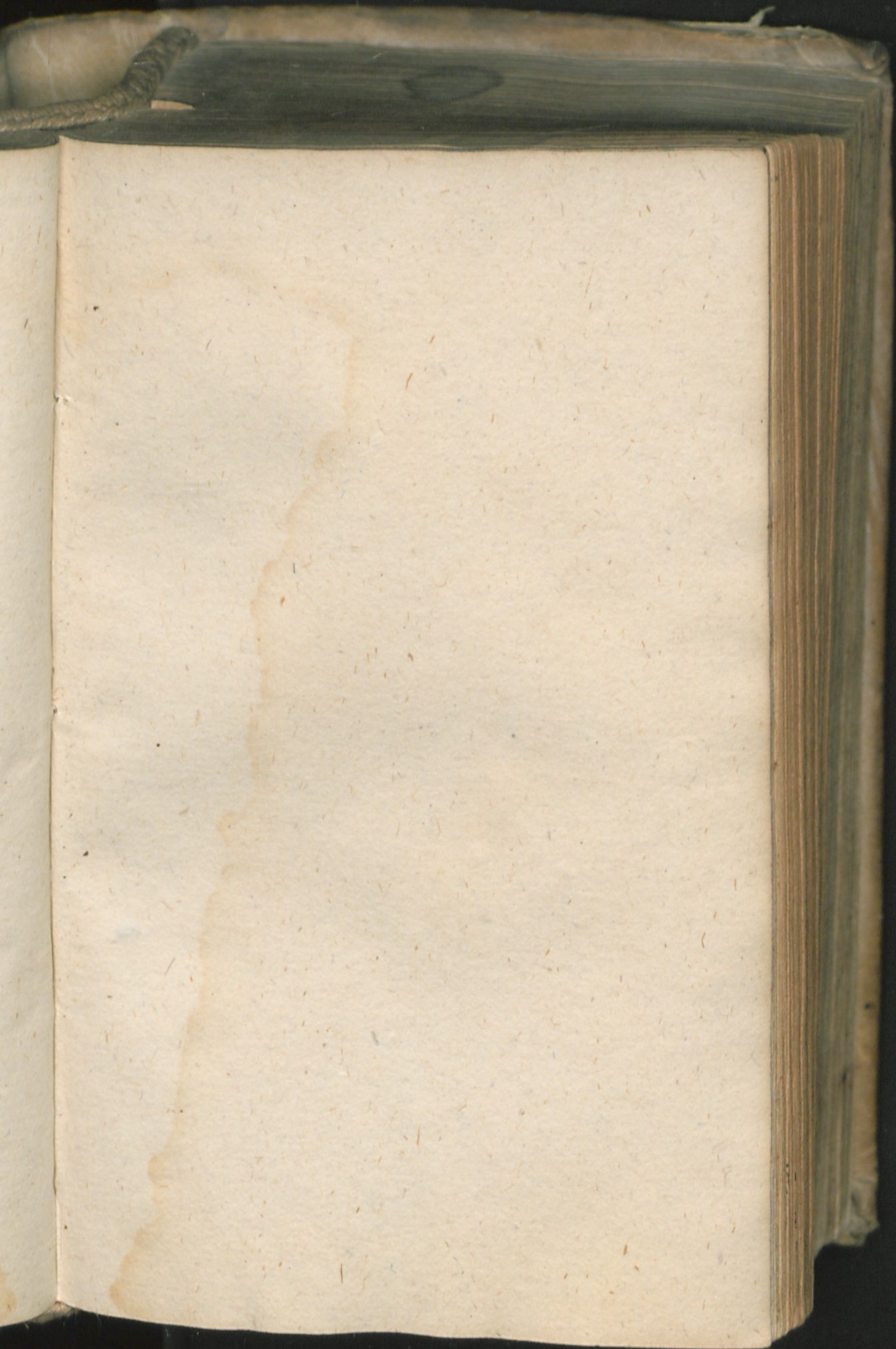

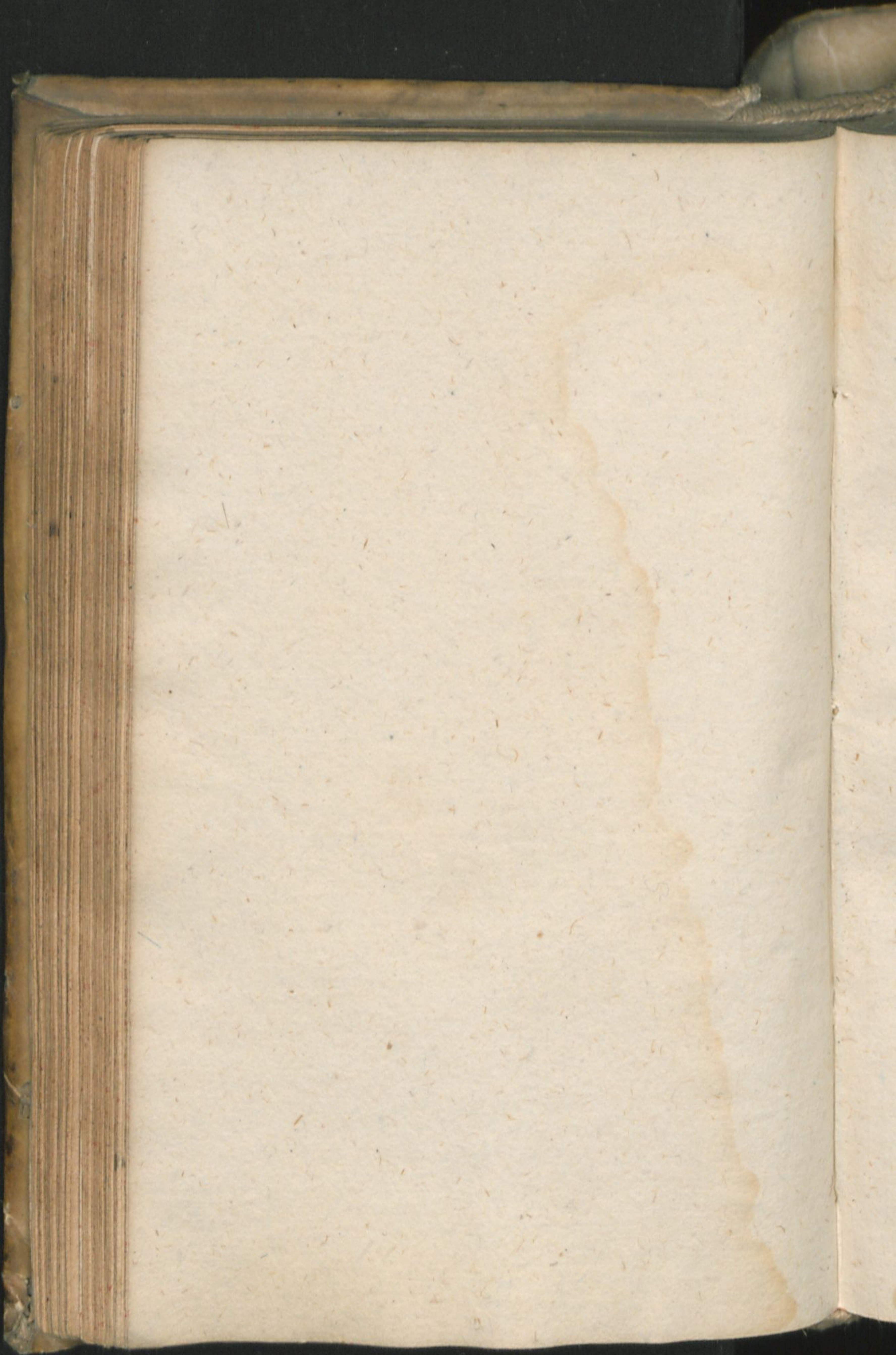

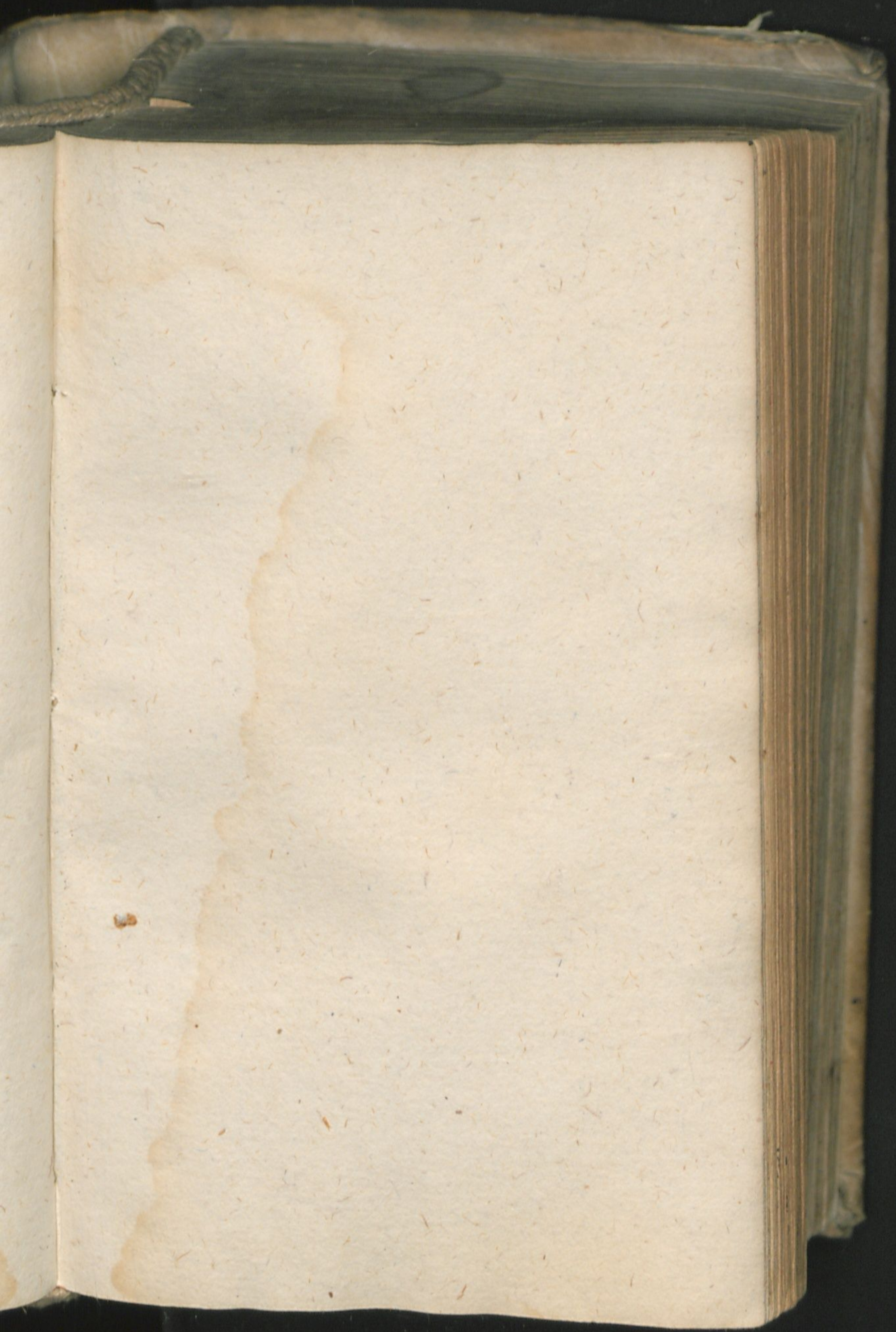

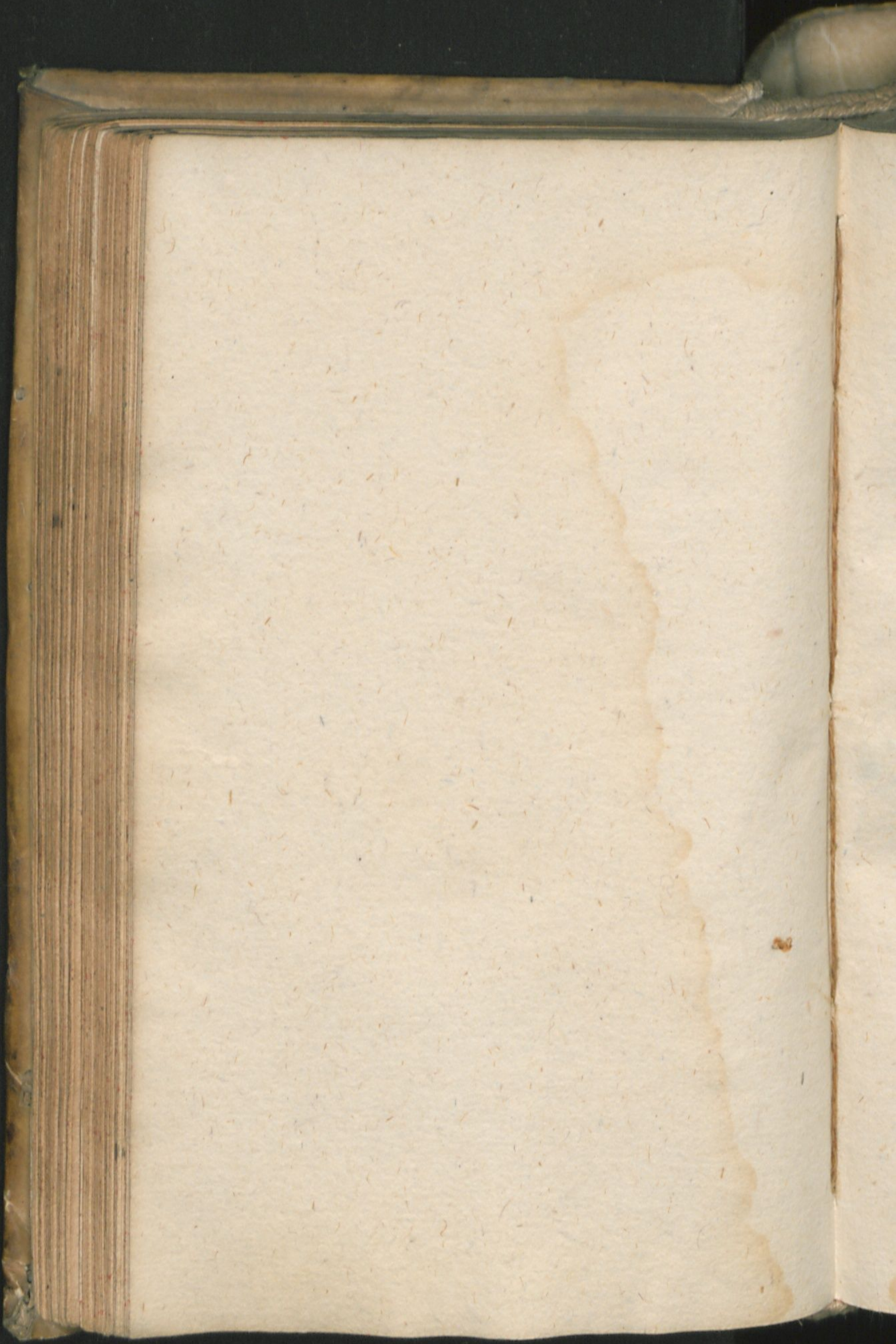

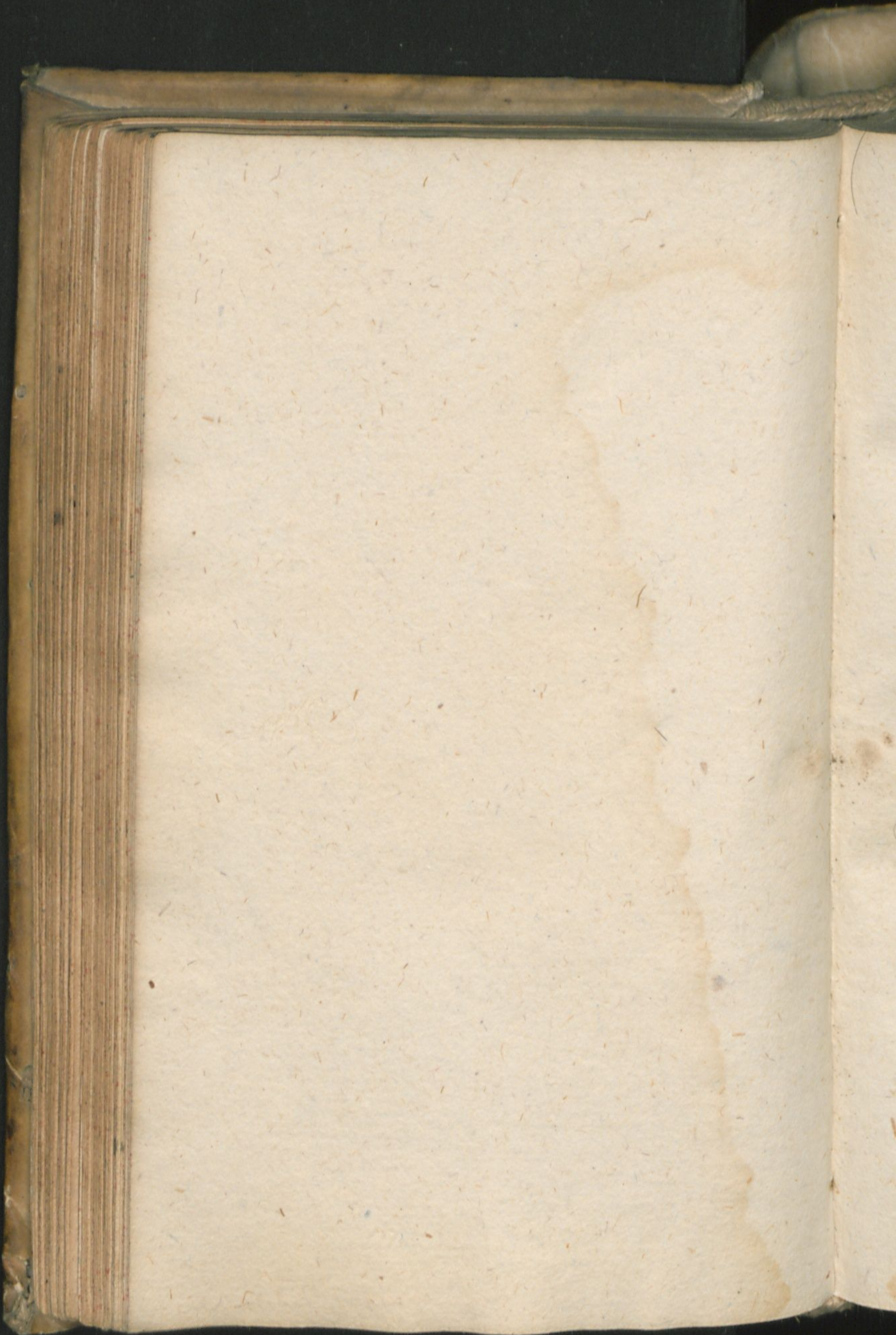

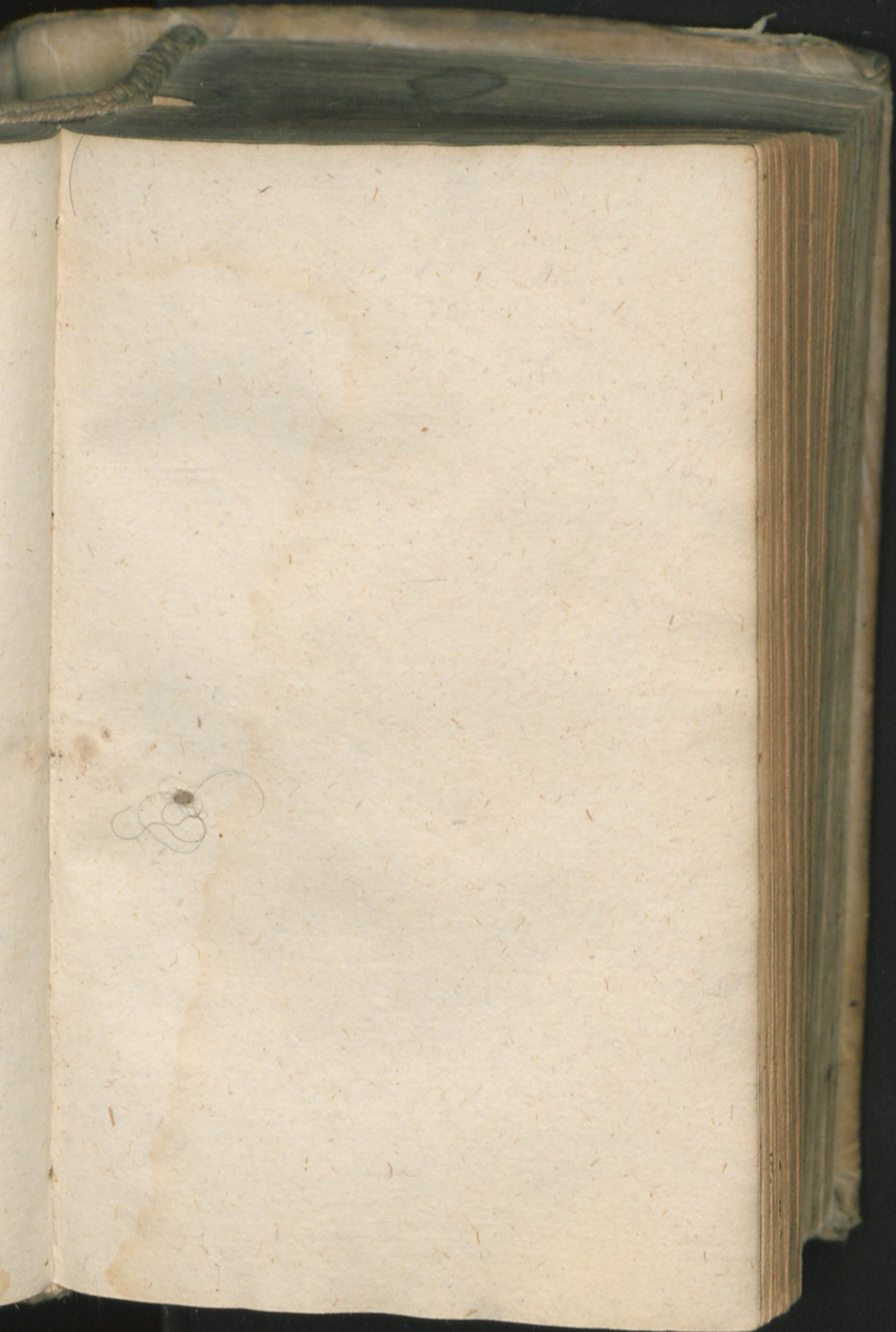

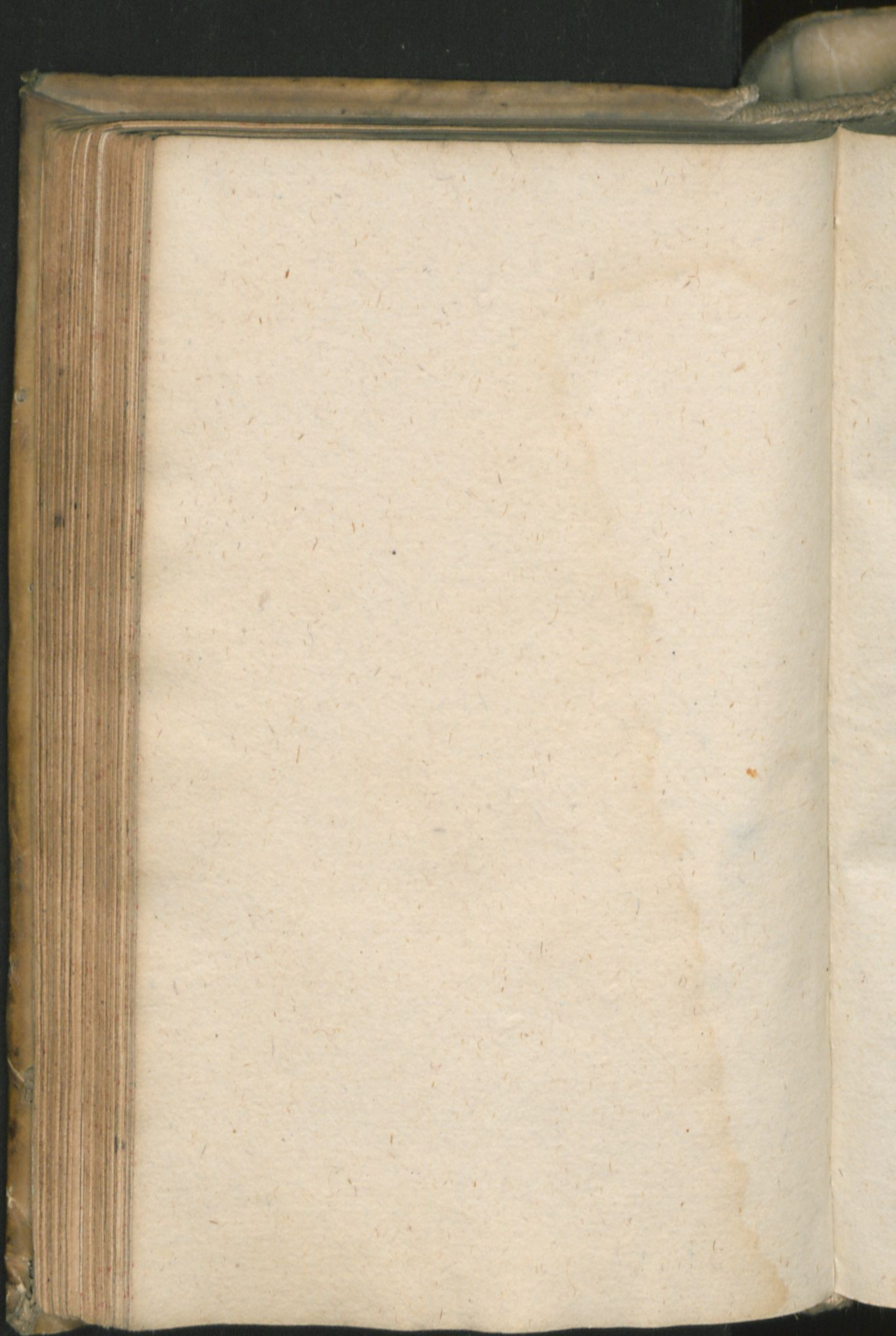

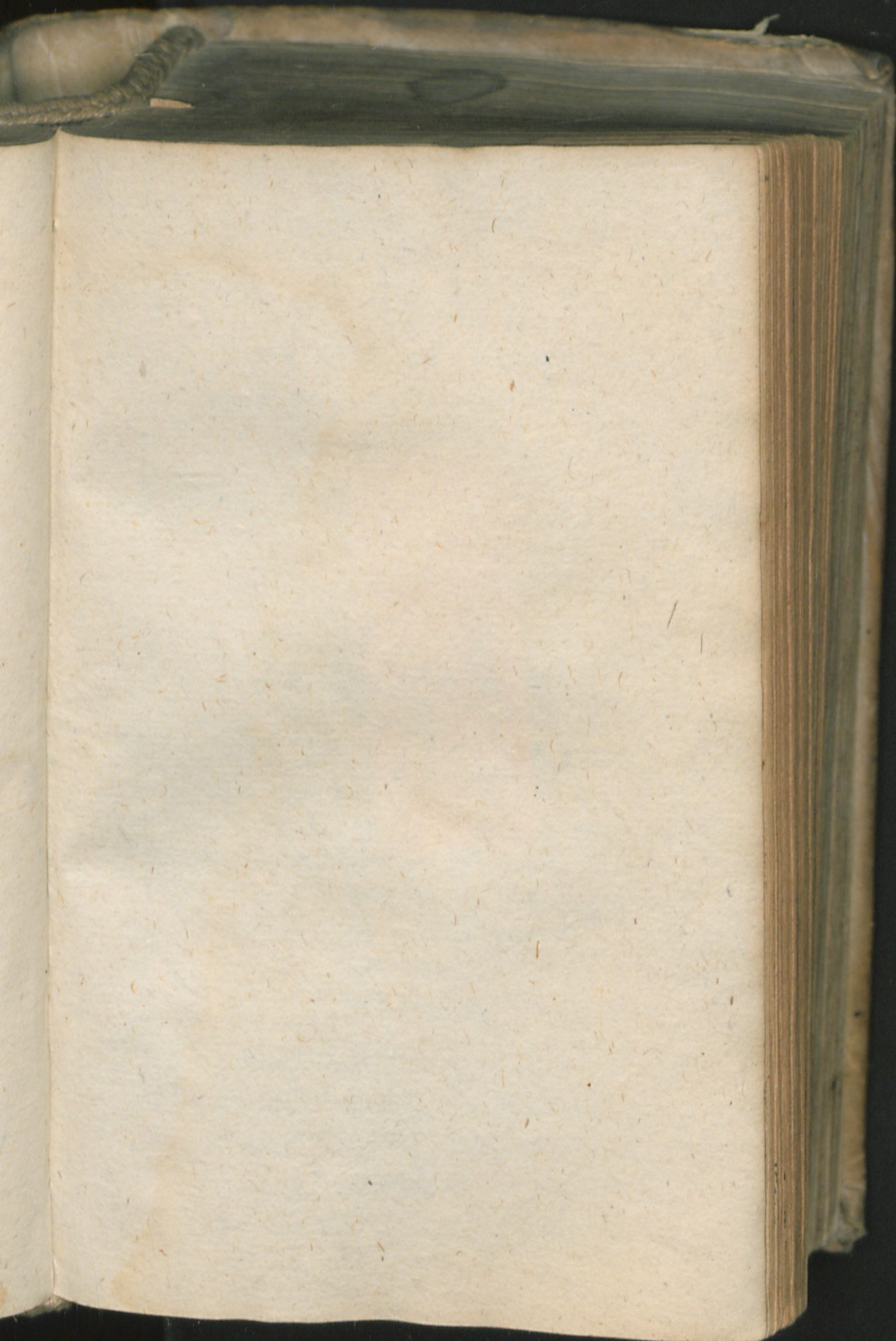

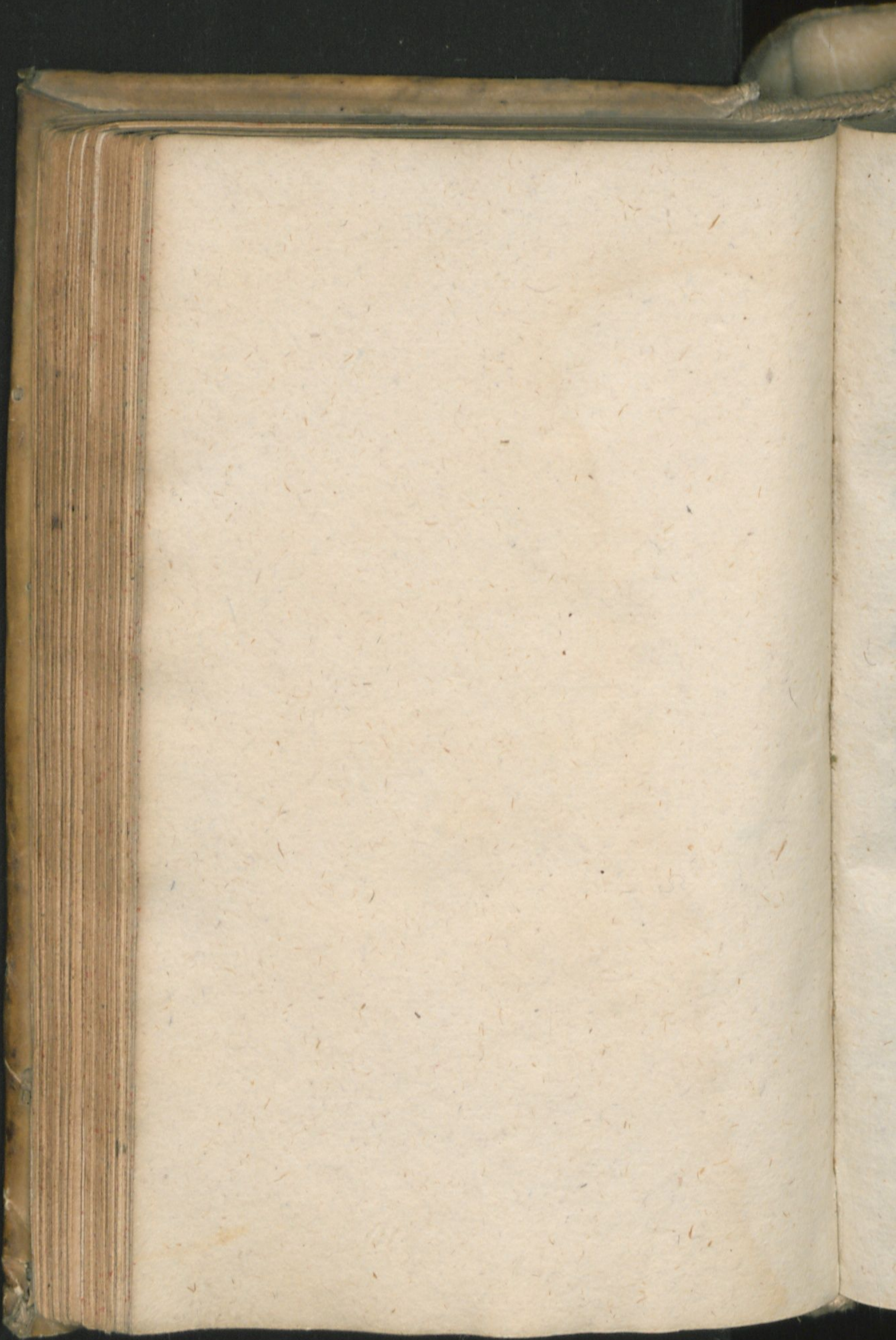

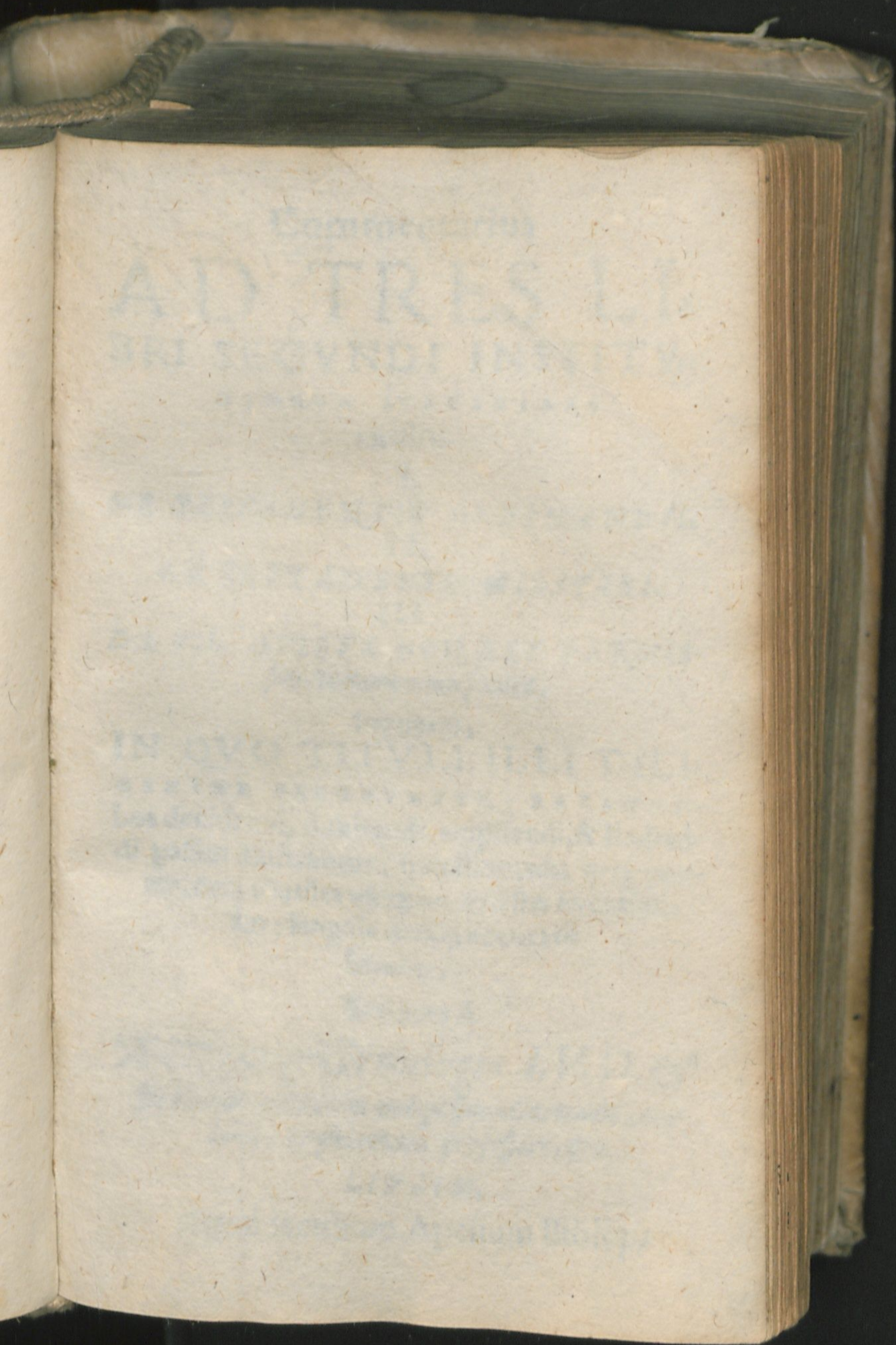

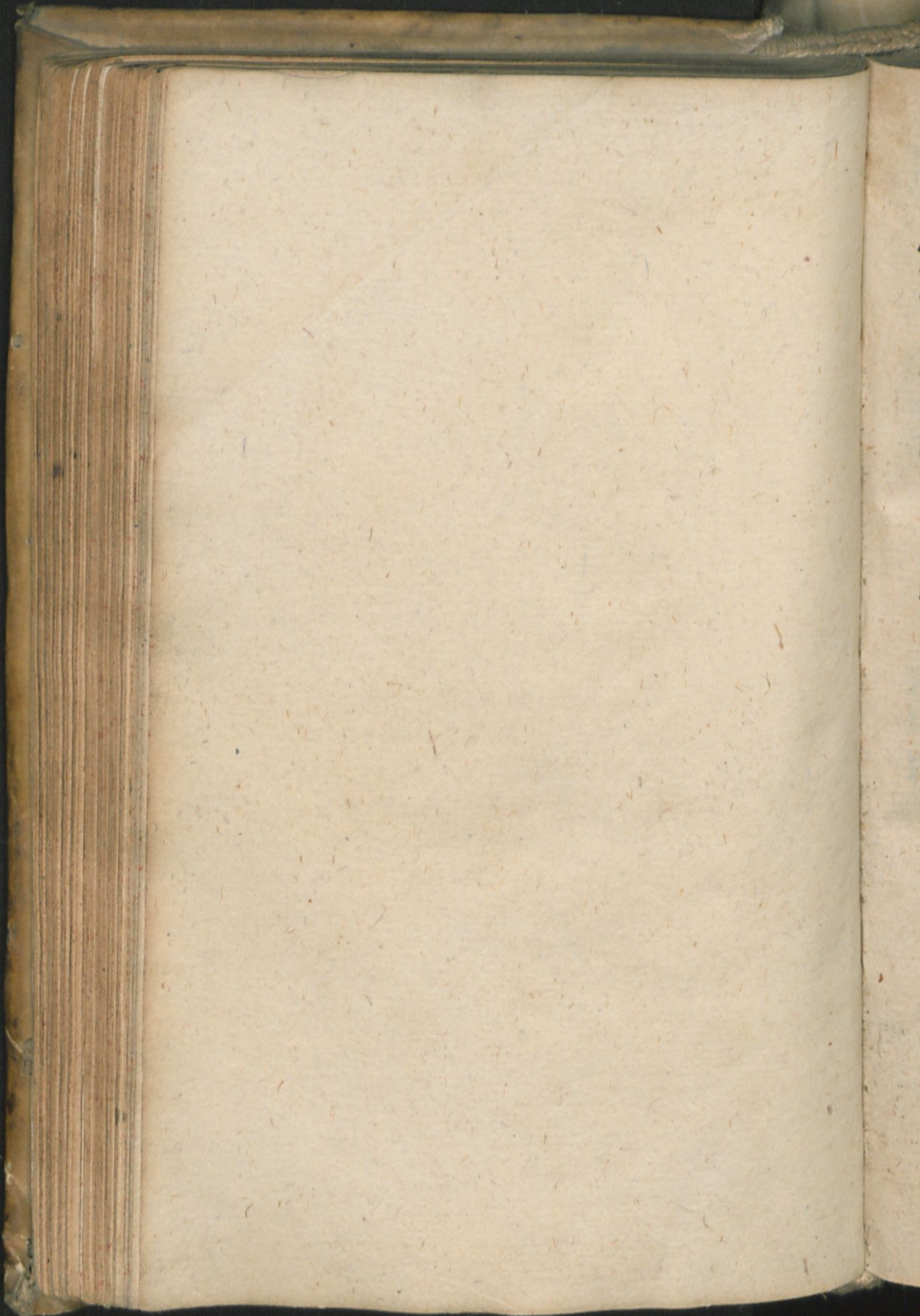

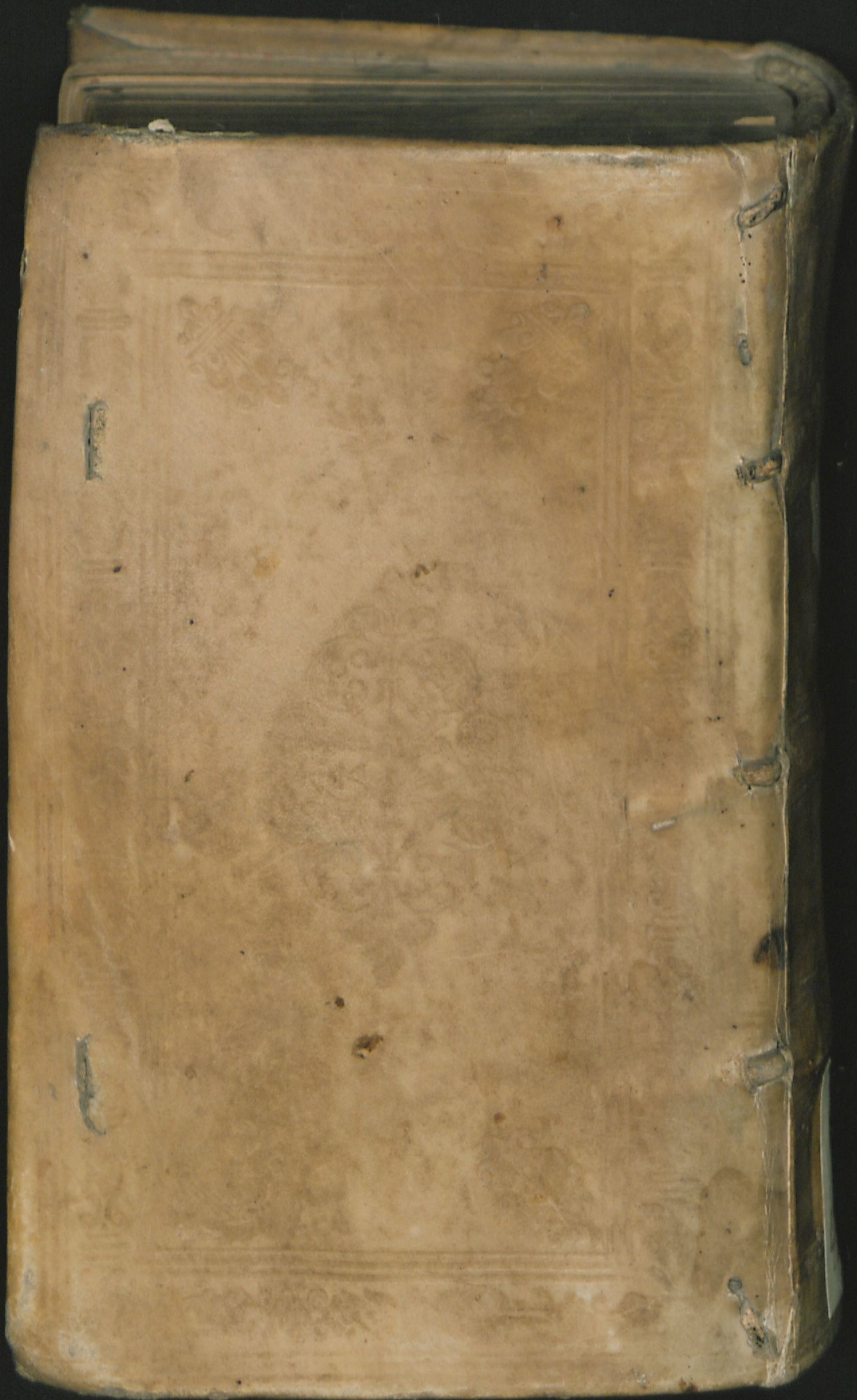

42 $\frac{1}{i, 14}$

AB 42 $\frac{1}{i, 14}$

X 2198271
SB

K

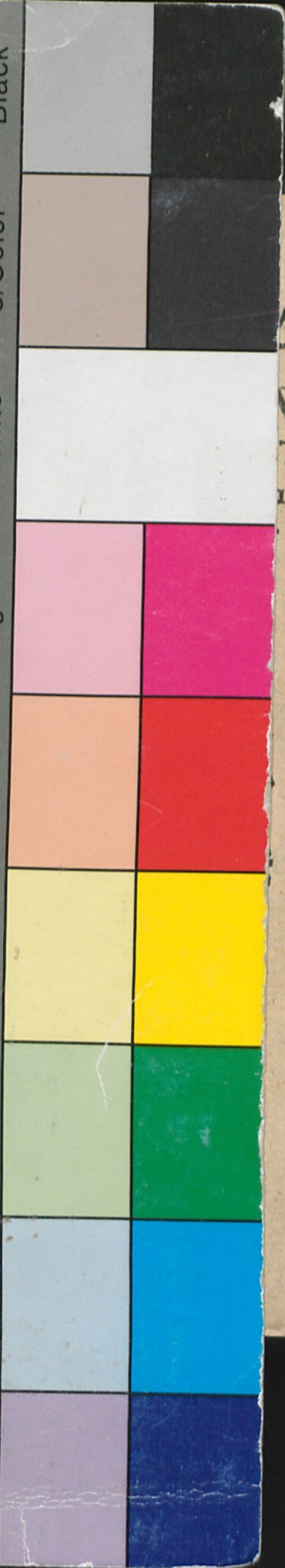

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

A-
V-
TA,
IN

